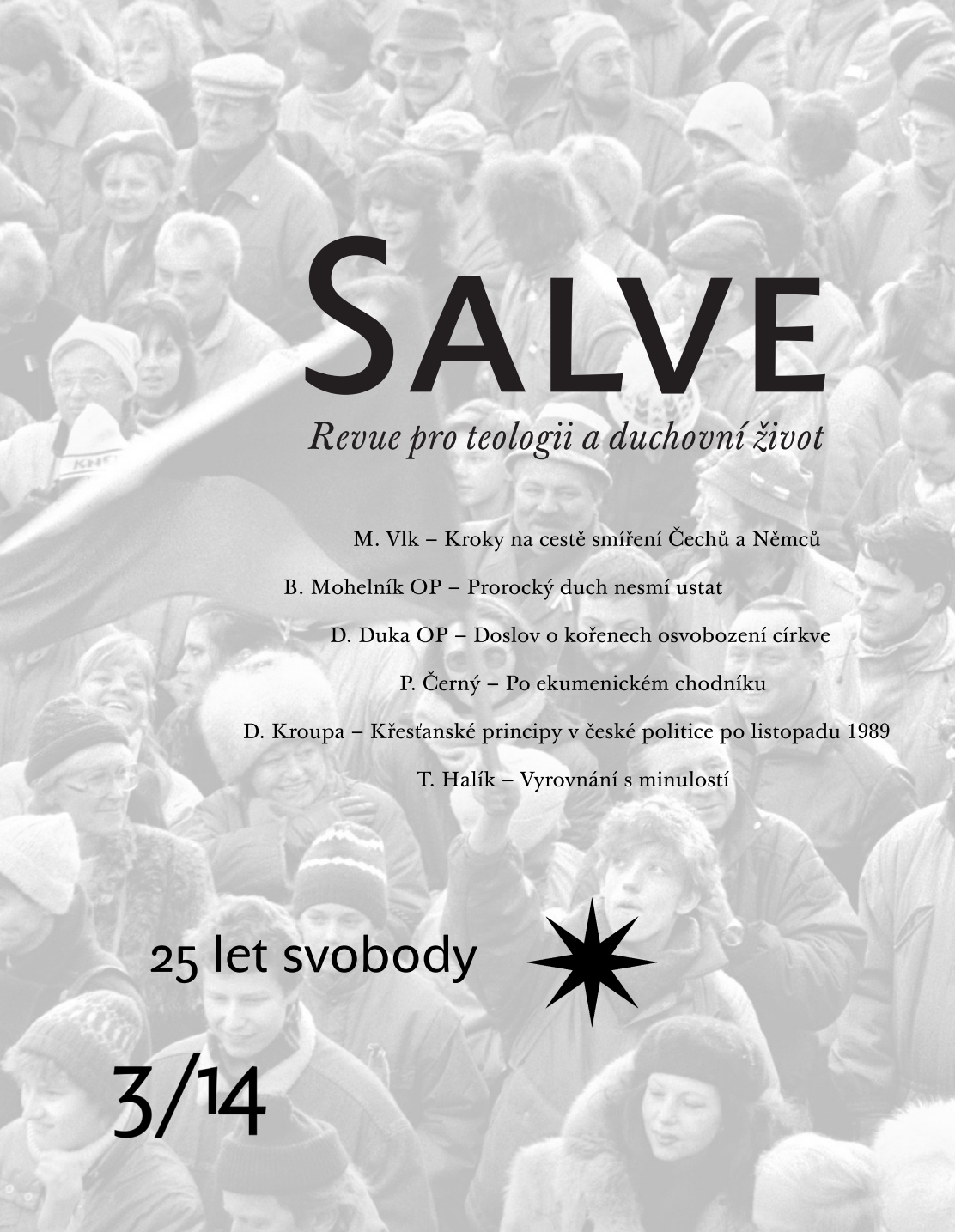

SALVE

Revue pro teologii a duchovní život

M. Vlk – Kroky na cestě smíření Čechů a Němců

B. Mohelník OP – Prorocký duch nesmí ustat

D. Duka OP – Doslov o kořenech osvobození církve

P. Černý – Po ekumenickém chodníku

D. Kroupa – Křesťanské principy v české politice po listopadu 1989

T. Halík – Vyrovnání s minulostí

25 let svobody

3/14

Obsah

Editorial / 5

Jaroslav Šebek
Několik poznámek k církevní reflexi pětadvaceti let postkomunistické svobody / 9

Tomáš Halík
Vyrovnání s minulostí
Pokus o reflexi a osobní vzpomínky / 23

Daniel Kroupa
Křesťanské principy v české politice po listopadu 1989 / 35

Tomáš Machula
Teologické fakulty po čtvrtstoletí svobody / 45

Miloslav Vlk
Kroky na cestě smíření Čechů a Němců / 53

Pavel Černý
Po ekumenickém chodníku
Úspěchy a úskalí ekumenického dialogu a spolupráce v Čechách / 67

Benedikt Mohelník OP
Prorocký duch nesmí ustat
Klikatá cesta bratří Kazatelů čtvrtstoletím svobody / 79

Světla a stíny
Anketa (K. Bendová, F. X. Halas, J. Hanuš, T. Holub, M. B. Kubáčková SCB,
V. Malý, A. Opatrný, J. Pleskot, A. Randa, J. Regner, J. Royt, G. I. Vlková OP) / 105

Dominik Duka OP
Doslov o kořenech osvobození církve / 115

Legenda k obrazovému doprovodu / 135

Recenze a anotace / 137

English Summary / 153

Editorial

Vážení čtenáři,

v novém čísle revue *Salve*, časopise, který se narodil díky 17. listopadu 1989, se nelze neohlédnout zpět v době, kdy vzpomínáme dvacet pět let od kanonizace sv. Anežky a od Sametové revoluce. Celé číslo napsali lidé, kteří nebyli pouhými diváky, nebo jen současníky, ale dělnými aktéry zmíněných událostí. Každý článek v sobě skrývá i vnitřní osobní zápas. Někdo je více kritický, jiný sebekritický. Snad je na místě, abych učinil i své osobní doznání. Na některých místech bych chtěl přičinit poznámku či korekturu, ale jsou jiná místa, která byla při četbě i pro mě objevem. Někdy to bolí, ale vede mě to k zamyšlení, jak to skutečně bylo. Nenaříkám, ale děkuji za to, že jsem mohl být při tom, že jsem se setkal a mohl spolupracovat či pracovat s tolika krásnými, odvážnými a vzdělanými lidmi, kněžími, řeholníky a řeholnicemi, laiky, kteří však byli také velkými odborníky a statečnými muži a ženami. Musím při této příležitosti poděkovat dvěma lidem, a to otci Metoději Habáňovi OP a Václavu Havlovi. Nejenom za jejich podporu a formační přínos, ale také i za to, že mi otevřeli cestu k desítkám, ne-li stovkám lidí, bez kterých si neumím představit celých uplynulých pětadvacet let. Pro spravedlnost by bylo třeba napsat celou litanii jmen, proto ať mi ti, které nejmenuji, odpustí.

Co se vlastně povedlo? Nahlédnout a částečně dokumentovat velkou dobu exodu, po které nás v rozhodujících letech vedl nezapomenutelný svatý papež Jan Pavel II.!

V jednotlivých statích se dotýkáme určitých úseků či segmentů, které tvoří symbiózu zdrojů osvobozené církve. Docent Jaroslav Šebek nám vykreslil tuto dobu z pohledu historika, pozorovatele a aktéra současnosti. Profesor Tomáš Halík vydává svědectví především o práci a významu *Desetiletí duchovní obnovy* z osobní perspektivy „architekta", ale také hlubinné psychologie, která ho vede k sebezpytování církve. Problémem je, že *de facto* neexistuje kolektivní svědomí, ale jen svědomí jednotlivce. Není to námitka či odsouzení touhy po potřebné katarzi, ale otázka týkající se celého problému, který neskončil v listopadu 1989, leč má své pokračování. Doktor Daniel Kroupa vidí a mapuje situaci křesťanské politiky, kdy totalita udusila politickou kulturu a její celý prostor. Obnova byla a je nesnadná. Děkuji mu za připomínku Václava Bendy a souhlasím, že se za něj ještě nezjevila náhrada. Docent Tomáš Machula nepíše o procesu vzniku a obnovy teologických fakult na univerzitách, ale přináší své osobní svědectví a poukazuje, co je úlohou teologie a jaká by měla být. Kardinál Miloslav Vlk rozebírá bolestné vztahy

mezi námi a našimi německými rodáky a krok za krokem popisuje odvahu církve na obou stranách, české i německé, uzdravit tato zranění. Odsun, či vyhnání, znamenal ztrátu jedné čtvrtiny katolíků a v některých diecézích více než jednu třetinu kléru a řeholníků a řeholnic. Doktor Pavel Černý předložil téměř studii o ekumenismu, která vyvrací omílané tvrzení o stagnaci ekumény po listopadu 1989, ale naopak ukazuje, že financování církví nebylo a není hnacím motorem ekumenických vztahů, či dokonce jediným polistopadovým krokem. Benedikt Mohelník OP na příběhu dominikánské provincie komentuje historii dvaceti pěti let od Československé dominikánské provincie zpět k České provincii a dovolím si dodat, že bychom objevili analogii v ostatních mužských řeholích s přihlédnutím na specifika vlastního charizmatu. Myslím, že česko-slovenské rozdělení řady mužských provincií, jako i v případě dominikánů, by si zasloužilo dodatečný rozbor, ale i upřímné vyznání, že v české části církve znamenalo toto rozdělení výrazné oslabení a jistou ztrátu politicko-církevní pozice. Uvedený článek ukazuje, že krize není zánik, ale vyzývá k přehodnocování cesty a naznačuje i určité obrodné kroky. Anketa mě přivedla k tomu, že není potřeba hodnotit souhrnný stav po pětadvaceti letech. Bohatá škála pohledů vypovídá sama, ale také naznačuje, že nespokojenost, či eufemisticky špatná nálada, může vyrůstat i z partikulárního pohledu. Závěrečný text Dominika kardinála Duky OP není závěrem, ale doplňkem. Zhodnocení traktovaného fenoménu bude možné mladými, nezávislými, erudovanými historiky, jakož i politology spolu s badatelským týmem archivářů ve chvíli, kdy archivy budou otevřeny, a to jak v České a Slovenské republice, ale rovněž v sousedních zemích, a především ve Vatikánu. Není to jen otázka autentických, často autobiografických memoárů, ale komplexní reflexe v souvislosti vývoje života církve před a po II. vatikánském koncilu. V kontextu zápasu nejen o svobodu církví, ale o svobodu člověka a jeho lidskou důstojnost. V zápasu nedělitelné svobody politické, ekonomické, kulturní i náboženské.

Kanonizace papežů 20. století a možnost studovat v kanonizačních aktech jejich činnost v rámci jejich pontifikátu není zanedbatelný aspekt pro posouzení našeho tématu. Zápas, který církev vedla, a útoky, kterým byla podrobena, jako i obnovu církve, není možné pochopit bez širších mezinárodních i vnitrostátních politických souvislostí s historickými konotacemi. Ovšem i o tom by bylo třeba napsat nejméně osmisetstránkovou knihu. Nemám však dostatek víry a naděje, že se takovéto publikace dožiju.

Čtenáři přeji trpělivost a duševní vyrovnanost při četbě tohoto čísla a jeho námaze žehnám!

✠ fra Dominik Duka OP

Jaroslav Šebek

Několik poznámek k církevní reflexi pětadvaceti let postkomunistické svobody

Katolická církev vstoupila do nové politické konstelace, vytvořené změnami v roce 1989, s velkým morálním kreditem, který byl zdrojem také velkých očekávání jak od věřících, tak i od části občanské společnosti. Její ocenění bylo dáno rolí, kterou hrála v době komunistického režimu, kdy jednak byla těžce postižena rozsáhlou perzekucí, jednak představovala jasnou a srozumitelnou alternativu k vládnoucí ideologii.

Po nástupu normalizace, která utlumila úspěšné pokusy probudit decimované církevní kruhy tím, že se do nich vnesou pokoncilní impulzy duchovního i teologického probuzení, dochází od konce 70. let ke zřetelné aktivizaci neoficiální církve. Ta má svůj pandán také v sebevědomějším vystupování kardinála Františka Tomáška (1899–1992), který vnímal jasnou podporu ze strany papeže, dnes již sv. Jana Pavla II. (1920–2005). Vedle toho však byla důležitým předpokladem k rozvíjení úspěšných pastorálních strategií spolupráce s okruhem neoficiální církve, jejíž představitelé tvořili okruh jeho nejbližších poradců – mezi ně patřil například Ota Mádr (1917–2011), Josef Zvěřina (1913–1990) nebo Dominik Duka OP (1943). Výrazným způsobem se aktivizovala také opoziční činnost církevního prostředí. Navzdory perzekučním zásahům konstatovaly mocenské orgány, že dochází k rozšiřování samizdatu, vzrůstajícímu uplatnění intelektuálních skupin církve při organizaci bytových seminářů, a to i za účasti významných západoevropských teologů, jako byl například morální teolog Alfons Auer (1915–2005) či přední znalec ekumenismu Walter Kasper (1933), který později jako kardinál zastával významné pozice v římské kurii. Vedle těchto, do určité míry exkluzivních projevů náboženského života, se během 80. let dařilo postupně oživovat i masovější projevy duchovního života a zbožnosti. Velmi důležitým faktorem v tomto směru byla bezpochyby podpora české církve ze strany papeže Jana Pavla II. Ten vzhledem ke svému zakořenění ve zkušenosti polského katolicismu, který představoval i v době komunistického režimu u našich severních sousedů jednu z rozhodujících společenských sil, prosazoval vizi masové lidové církve. Proto apeloval také na kardinála Tomáška, aby se i v Československu rozvíjely akce, které by měly mobilizační charakter na široký okruh věřících. Z tohoto důvodu také podporoval již od svého nástupu do úřadu organizování velkých náboženských

oslav a shromáždění. Ty se měly stát nejen znamením živé či obnovené religiozity, ale také demonstrací toho, že církev chce znovu vstoupit i do veřejného prostoru a prosazovat dodržování náboženských práv a svobod. Zvyšování procenta církevních obřadů v některých oblastech republiky přiznávala i zpráva předsednictva ÚV KSČ v červnu 1985. V průběhu první poloviny 80. let lze sledovat také zdynamizování skupin mládeže, a to například zásluhou činnosti řeholních komunit salesiánů. Markantní byl také růst studentů bohosloveckých fakult v průběhu první poloviny 80. let.[1] Církevní prostor tehdy znamenal jednu z nemnoha veřejných a kolektivních možností, jak demonstrovat odpor vůči vládnoucímu režimu a hledat k němu možnost alternativy. Z tohoto důvodu tedy přihlášení se k náboženským hodnotám nutně nemuselo souběžně znamenat identifikaci s církví jako institucí nebo výraznější participaci na duchovním životě nebo bohoslužbách.

Nesouhlasný postoj věřících s panujícími poměry se v masové míře ventiloval zejména při oslavách 1100. výročí smrti sv. Metoděje v červenci 1985 na Velehradě. Nikdo však nepředpokládal, jak silný nakonec dostane hlavní pouť politický rozměr. Komunistický aparát totiž chtěl celý průběh oslavy zařadit do politických rituálů a přizpůsobit ji plně svým představám. Proto slavení mše předcházelo politické shromáždění, které mělo začlenit příběh soluňských bratří do tehdejší velkolepě pojaté připomínky čtyřiceti let od osvobození Československa. Pokus o dezinterpretace cyrilometodějského odkazu však vyvolal ve shromáždění vlnu nevole a zástupy účastníků spontánně požadovaly uvolnění státního dozoru nad církvemi. Přítomní představitelé režimu i církevních elit se tak stali svědky největšího protikomunistického vystoupení od demonstrací k prvnímu výročí vpádu armád Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1969. Metaforicky lze velehradskou pouť shrnout tak, že „mlčící" církev promluvila. Fenomén propojení oficiálních a neoficiálních struktur na církevní úrovni, který se projevil významně právě v roce 1985, předznamenával i utvrzování součinnosti mezi církevním a občanským disentem, jež se rozvinula především ve druhé polovině 80. let a nesla plody v podobě řady projektů. Významným vstupem katolické církve do širšího veřejného prostoru však byla především pastorační iniciativa Desetiletí duchovní obnovy národa, vyhlášená pastýřským listem českých a moravských biskupů 29. listopadu 1987 u příležitosti první adventní neděle.[2] Jejím jádrem byla idea, že v několika následujících letech bude věnována pozornost odkazu a významu jednoho ze světců, který se stal personifikovaným patronem sféry, jejíž reflexi a potažmo také zlepšení měla být v celém roce věnována největší pozornost. Tato myšlenka byla adekvátní odpovědí na znamení doby, pomohla soustředit osobnosti různých názorů a stala se krystalizačním prvkem, jenž posléze generoval

vznik dalších iniciativ. Koncept Desetiletí současně přinášel dlouhodobou vizi pro změnu morálního a duchovního klimatu. Desetiletí se stalo jednou z jednotících platforem, na nichž se mohly setkat nejrůznější rostoucí aktivity – intelektuální i spirituální. Šťastnou souhrou okolností přišlo v okamžiku, kdy již bylo možné hmatatelně vnímat změny, které se však podle mínění organizátorů neměly odehrát pouze na rovině politické a ekonomické transformace, ale změny se měly spojit také s morální a hodnotovou obnovou. Byla to příležitost k tomu, aby se i širší společnost vážněji zamyslela nad svým stavem a upřela pozornost také na hledání vyšších hodnot. Vyhlášení Desetiletí bylo současně doprovázeno rozšiřováním petice, požadující změnu ve vztahu mezi církví a komunistickým státem. Jejím organizátorem byl katolický aktivista z jižní Moravy a signatář Charty 77 Augustin Navrátil (1928–2003). K podpoře petice explicitně vyzval také kardinál Tomášek 4. ledna 1988. Následně ji podepsalo v relativně krátké době více než půl milionu lidí, z nichž mnozí nepatřili primárně k okruhu věřících, což byl doklad silného opozičního potenciálu církevních kruhů. Na rostoucí význam katolické církve v opozičním hnutí na konci 80. let upozorňuje například jedna z analytických zpráv X. správy SNB: „reakční církevní struktury za aktivní podpory Západu usilují zformovat v ČSSR na bázi římsko-katolické církve aktivní politickou sílu, která by svou masovostí a akceschopností umožnila efektivně prosazovat požadavky na změnu církevní politiky čs. státu."[3] Památka tehdy ještě blahoslavené Anežky v roce 1988 poskytla příležitost k uskutečnění velké poutě do katedrály, kterou společně organizovali představitelé oficiální i neoficiální církve společně s občanskými aktivisty. V obavách před mohutnou účastí věřících i sympatizantů byla provedena široká škála bezpečnostních opatření s cílem omezit počet návštěvníků bohoslužby.

Z dalšího vývoje náboženských poměrů bylo zřejmé, že nejen spirituální vzor Anežky České, ale také osobnosti dalších světců – v Čechách zemského patrona sv. Václava a na Moravě zejména soluňských bratří –, jsou schopny být spirituálním mobilizačním faktorem, oslovujícím i sympatizanty, kteří nestáli přímo uvnitř církve. Vrcholem propojení aktivit církevního a občanského odporu proti komunistickému režimu je pak rok 1989, který je prakticky celý ve znamení vzrůstající opoziční činnosti, doprovázené změnami na rovině mezinárodní politiky, projevující se ztrátou soudržnosti východního bloku (což dokumentuje vývoj událostí v Polsku nebo v Maďarsku a v NDR). Na církevní rovině je mimo jiné i ve znamení vrcholících snah o dovršení kanonizace Anežky Přemyslovny. Odjezd více než deseti tisíc poutníků za železnou oponu, aby mohli být přímo svědky římského obřadu svatořečení 12. listopadu 1989, byl pak již jen dalším potvrzením toho, že chatrné základy stavby komunismu se začínají rozpadat i u nás. Výrazem

symbiózy církevního i občanského života se pak stala oslava kanonizace přemyslovské světice v prvních dnech probíhajících revolučních změn, kdy v pražské katedrále pronesl v sobotu 25. listopadu kardinál Tomášek dnes již legendární slova „já i celá katolická církev stojíme na straně národa".

Náraz změny společenského a politického rámce po roce 1989, obnovení možnosti otevřené a kritické diskuze, vytváření pluralitní společnosti a přechod k zásadám tržní ekonomiky zaskočil svou rychlostí mnohé. Katolická církev obnovila své struktury a mnoha aktivitami prokazovala vůli kooperovat se společností. Vznikla celá řada institucí, které lze chápat jako prostor, kde se mohla realizovat služba společnosti.[4] Církev se významně profilovala jako instituce působící na sociálním poli. S její podporou fungují nemocnice a charitativní zařízení. Velkého ocenění veřejnosti se dostalo i projektu hospicové péče. Velký kus odvedla na poli práce ve prospěch národního smíření v rámci česko-německých, ale také česko-rakouských vztahů. Již v roce 1990 například biskupové vyzvali ke smíření a odsoudili principy kolektivní viny při odsunu německého obyvatelstva a církev v nastoupeném trendu pokračovala i v další době.

Vedle zmíněných pozitivních trendů je však církev konfrontována s celou řadou negativních tendencí, které lze zčásti označit jako důsledek minulosti, a to nejen komunistické. Částečně ale nesou zodpovědnost za tento stav i polistopadová církev a její elity. Zřetelným ukazatelem je stav religiozity, vyjádřený statistickými čísly, který vykazuje setrvalý a výrazný pokles. Na otázku po příčinách lze jistě najít množství odpovědí a důvodů tohoto stavu. Teprve po pádu komunismu se začalo ukazovat, jak velké důsledky měla perioda komunistické perzekuce. Církev byla výrazně decimována léty útlaku, což jí znemožnilo zaujmout přední místa mezi silami, které dávaly směr společenské transformaci. Projevily se důsledky izolace české církve od světového vývoje a jejího teologického i duchovního směřování. Církev se nevzpamatovala ze ztráty výrazných osobností, které byly mnohdy vězněny za nacismu i komunismu, a nedokázala jejich ztrátu nahradit (výrazné osobnosti, které se podílely na formulaci církevních vizí ještě v době komunismu, často působily i ve společenském a politickém životě, čímž se možnosti soustředěné aktivity v církevním milieu významně omezily). Je však rovněž třeba otevřeně přiznat, že církev mnohdy nedokázala najít způsob a jazyk, který by srozumitelně oslovil duchovně vyprahlé nebo lhostejné okolí kolem nás, a nedokázala občas ani ukázat přívětivější tvář. Ve velké části katolických kruhů panovalo přesvědčení, že práce s komunikačními prostředky patří mezi nedůležité segmenty její činnosti, a proto není potřeba této sféře věnovat příliš mnoho pozornosti. Domnívám se, že v době po listopadu 1989 katolická církev výrazně promarnila i příležitost, aby se soustředila na vzdělávání a formaci intelektuální

elity, která mohla nyní převzít pozici mluvčích církevních zájmů, což je stále důležitější vzhledem k rozkošatělosti mediálního a virtuálního světa, který si žádá nové způsoby předávání a sdělování radostné zvěsti i poselství víry.

Jedním z interpretačních klíčů tohoto stavu je však také podcenění reálné polistopadové situace české společnosti v oblasti duchovního života a poptávky po jeho nabídce. Mezi částí věřících bylo totiž po roce 1989 rozšířeno přesvědčení, které se ukázalo jako iluze, že křesťanství má v éře postkomunismu šanci vyplnit vakuum po pádu marxistické ideologie a nabídnout alternativu v podobě osvědčených morálních a hodnotových diskurzů. Postupem doby se však ukazovalo, že komunismus zanechal mnohem větší důsledky v poničeném kulturním a mravním povědomí a návrat k demokracii tyto hodnoty neobnovil. Cíle polistopadové transformace se orientovaly podstatnou měrou do materiální sféry a proměny morálního klimatu a náprava devastace hodnot nebyly považovány částí tehdejší vládnoucí garnitury za prioritní, a tudíž chyběla vůle je pojmenovat i řešit. Fakt, že se však po pádu komunismu nedostavilo očekávané porozumění a respekt mezi církví a společností, vedl u mnohých věřících k velké skepsi a frustraci z celkového polistopadového vývoje a k opětovným pokusům budovat kolem církve obranné valy, které by ji ochránily před nepochopením vnějšího světa. Tato situace se podle mého názoru odrazila také v napětí vyvolávajícím polarizaci postojů věřících, které ovšem nebyly širšímu publiku příliš srozumitelné. Pro otevřenou debatu tedy nebylo ani v demokratických poměrech mnoho pochopení. Často se stávalo, že každý kritičtější pohled na církevní život či jiné vidění stavu věcí byl automaticky a primárně vnímán jako projev neloajality a destrukce, nikoliv jako snaha starat se s upřímným zájmem o prospěch společenství církve. Klerický i laický prvek církve byl poznamenán soustředěnou devastací ze strany mocenských struktur a vynucenou izolací od dění v evropské i světové církvi. Je to celkem logické, protože život na oficiální církevní úrovni byl, s výjimkou již výše zmíněných velkých akcí mobilizačního charakteru, soustředěn do farností, kde byl sevřen do úzkých mantinelů a manifestoval se zejména do podoby participace na bohoslužebném životě, případně do spirituálněji zaměřených aktivit malých společenství. Širší možnost vzdělávání se ve víře nebyla za komunistické vlády na široké úrovni prakticky realizovatelná.

Církev se vedle složitého obnovování struktur a různých forem pastoračního působení dostala poměrně záhy do centra pozornosti, když byla veřejnosti předložena představa církve jako instituce, která se místo duchovního poselství věnuje pouze hledání materiálního prospěchu. Spory o majetek se staly zástupným problémem, do něhož se odrážela nejistota, obavy i hledání toho, jakou má vlastně církev v demokratické společnosti, kde se ztratil společný nepřítel, hrát

roli. V části populace prudce ožily antiklerikální resentimenty, existující zde minimálně od poslední čtvrtiny 19. století. České země navíc patřily ke specifickým případům náboženského vývoje v celé střední Evropě, což je dědictví, které se projevuje i do dnešní doby. Zažité animozity nedokázala překrýt ani pozitivní role, jakou zejména katolická církev sehrála v zápase proti nacismu i komunismu. Jedním ze základních problémů, který v této souvislosti vyvstal, bylo i mezerovité historické povědomí ve společnosti, které si mnohdy činnost církví zredukovalo na velmi povrchní soudy a zjednodušené stereotypy s často negativním vyzněním. Ty pochopitelně ještě gradovaly úměrně s tím, jak byl v roce 2012 přijat zákon o majetkovém narovnání státu s církvemi, který udělal z legislativního hlediska (nikoli z pohledu veřejného mínění) faktickou tečku za spory kolem tzv. církevních restitucí po roce 1989.

Nabízející se slibný program Desetiletí nebyl tedy zcela využit. Vyvrcholení svatovojtěšského milénia v roce 1997 nedoprovázel výraznější zájem ze strany společnosti a jeho význam reprezentovala především návštěva hlavy katolické církve, papeže Jana Pavla II., tentokrát již třetí. Jeden z hlavních tvůrců programu Desetiletí, Petr Piťha, připomněl při bilancování stavu společnosti i církve na prahu roku 1997, že řada problémů, na něž poukazovaly postavy Desetiletí, se po roce 1989 ještě prohloubily: „Církve a jmenovitě katolická církev ztratila vážnost, kterou v předchozím období za takových obětí získala […] dále pak se ukázalo, že nejen odstoupili sympatizanti a dali najevo, že jejich zájem nebyl o duchovní zápas, ale o vlastní seberealizaci, která se v rámci Desetiletí trochu otvírala, ale církve, opět v čele s katolíky, nedovedou sehrát vůdčí duchovní roli, která od nich byla očekávána […] uděšeně se uzavírají a trucovitě vyžadují vážnost opřenou o minulost.“[5] Do své úvahy také zařadil přemítání nad stavem společnosti z hlediska jednotlivých témat, jejichž reflexi chtěly nabídnout jednotlivé roky Desetiletí. I zde dospívá k neradostným výsledkům a vyzněním. V současné době by ovšem takové bilancování bezpochyby ukázalo ještě tristnější výsledky.

Jistým, tentokrát pozitivním přelomem, byla z mého pohledu návštěva papeže Benedikta XVI. v České republice v roce 2009. Tato papežova návštěva se stala kupříkladu impulzem k realizaci projektů, které svým významem dalece překračovaly český i středoevropský horizont. Tento impulz lze chápat jako odpověď na aktuální civilizační výzvy globálního světa i jako podnět k originálnímu uchopení a promýšlení misijního poslání církve a její interakce s kulturní a vzdělanostní sférou ve veřejném prostoru jako takovém. Na základě zkušenosti ze setkání s českými intelektuálními kruhy totiž inicioval papež Benedikt XVI. setkávání světa vědy a víry v podobě tzv. nádvoří národů, jehož realizací pověřil Papežskou radu pro kulturu. Jeho staroboleslavská mise v sobě skrývala i výzvu promýšlet význam

našich duchovních tradic v nových souvislostech a hledat tak cestu k oslovení těch skupin, jež jsou k duchovním hodnotám spíše netečné. Česko je unikátní v tom, že si přes svůj sekulární charakter připomíná jako státní svátky památku hned tří světců – cyrilometodějskou misii 5. července a Den české státnosti jako svátek sv. Václava 28. září. K tomu dodejme, že výraznou konfesní osobnost připomíná i svátek M. Jana Husa 6. července (k tomu je však třeba poznamenat, že velký zájem nadále poutá osoba sv. Přemyslovny Anežky, která sice žila v ústraní kláštera, ale má v sobě jak přesah do politické kultury, národního sebevědomí, tak i do sloužící a obětavé konkrétní lásky k bližnímu). Historie českých zemí navíc poskytuje řadu příkladů z dávné i nedávné doby, které svědčí jak o střetávání mezi profánním a posvátným, tak i o pokusech o hledání jejich pluralitní koexistence.

Zastavil bych se proto u toho, jak polistopadová situace chápala a proměňovala pohledy na tyto postavy státních svátků, na dvě ústřední tradice českého a moravského katolicismu, svatováclavskou a cyrilometodějskou, jejichž postavy byly přítomné také v Desetiletí duchovní obnovy (sv. Cyril a Metoděj jako patroni pro oblast evangelizace a modlitby v roce 1996 a sv. Václav jako patron oblasti práce a společenské odpovědnosti v roce 1994). K tomu připojím příběh českého reformátora M. Jana Husa.

Navzdory tomu, že listopad 1989 je v české kolektivní paměti pevně spojen ve své vizuální podobě se sochou zemského patrona na pražském Václavském náměstí, obklopeného davy manifestantů, nové významy a obsahy svatováclavské tradice se v postkomunistické době promýšlely a prosazovaly obtížně. Kult „dědice české země“ byl totiž již od předminulého století svým způsobem rozpolcen do roviny náboženské a do roviny národní a státní. Současně se na něj v době dvou diktátorských režimů, nacismu a komunismu, nabalilo množství účelových dezinterpretací, které zůstaly ve zjednodušených podobách přítomny ve vědomí velké části veřejnosti. Výsledkem pak byly podvědomé konstrukty, prezentující svatého knížete buď jako německého vazala, nebo jako slabošského panovníka, jehož vražda otevřela cestu k nástupu skutečně silného panovníka Boleslava. Proto také pokusy o zavedení státního svátku 28. září vyvolávaly na politické scéně spíše rozpaky a zákon o jeho vyhlášení byl po dlouhých debatách přijat až v roce 2000. Svatováclavská oslava však získala po zavedení státního svátku pevný rituál, který je spojen v posledních letech zejména s poutěmi na tradiční poutní místo do Staré Boleslavi, která se tak snaží znovu navázat na kontinuitu velkých slavností, přerušenou v době komunismu.

Navzdory různým dezinterpretacím se však i v moderních dějinách stále vedl symbolický zápas o prostor před Myslbekovým pomníkem a odehrávaly se zde důležité mezníky národní historie. Asi nejvíce jsou v české kolektivní paměti

uchovány vzpomínky na klíčové dějinné epizody spojené s rokem 1968 a 1989, kdy se náměstí stalo magnetem, přitahujícím lidi do jednoho velkého, skutečného společenství, které se dokázalo alespoň na několik dní pevně semknout v zápase za pravdu a svobodu. Jsem přesvědčen o tom, že v případných uzlových momentech naší země v budoucnosti, navzdory tomu, že je společnost stále více atomizována a tříštěna, by se lidé znovu shromáždili právě zde. Jsem přesvědčen, že svatováclavská tradice může být rozvíjena v rámci snah o etickou kultivaci našeho veřejného prostoru a hledání hodnot převyšujících jen úzce konzumní pohled na svět. Politiky by mohla inspirovat k tomu, aby ve větší míře upřeli pozornost na širší obecný zájem. U veřejnosti by soudobé rozvíjení svatováclavského odkazu mohlo posílit vědomí společenského významu vzdělání a vědy, které byly hybnou silou vývoje od přemyslovských počátků státu až po současnost. Myslím si tedy, že možnosti pro nové uchopování této nejstarší kontinuálně udržované duchovní, státní a národní tradice se dají určitě nalézt také v současné éře.

Poměrně zdařile se podařilo do polistopadových poměrů inkorporovat cyrilometodějskou tradici. Je pravdou, že v mnohém se blíží také tradici svatováclavské. Jedná se též – stejně jako v případě svatováclavské – o tradici „zakládající", související s počátky vzniku naší státnosti. Rovněž se opírá z velké části o legendistický výklad. Současně se ale svým charakterem jedná o mnohovrstevnatý fenomén, v němž najdeme náboženské, národní, slovanské, ale i univerzální konotace a varianty jejího výkladu. Fakt, že v ní najdeme tolik významů a schopností vázat na sebe různá témata, souvisí do velké míry s tím, že skutečným restartem pro obnovu povědomí o cyrilometodějství se stalo předminulé století. Specifickým místem cyrilometodějské paměti je také Velehrad, který překročil rámec ryze poutního místa, když se v jeho prostorách dlouhodobě propojovaly jak náboženské, tak i kulturní, sociální, spolkové i politické aktivity. Tradice v sobě obsahuje přesažené prostory, které nejsou pouze duchovního a náboženského rázu, ale souvisí s našimi státními, kulturními, politickými i právními dějinami i obecně s fenoménem vzdělávání a školství. Současně tato tradice tvoří symbolický most, který se sklenul v duchovních i společenských kontaktech mezi evropským Východem a Západem. Široká škála pohledů i znovu zpřítomňovaná minulost cyrilometodějské úcty se pak projevila také během oslav 1150. let příchodu jejich misie na Velkou Moravu v roce 2013, připravovaných na širokém půdorysu (církevním, kulturním, vědeckém i politickém) již od roku 2011. Vzhledem k potenciálu, který skýtá badatelská reflexe cyrilometodějství, našly oslavy jako proces vzpomínání – samozřejmě vedle primárního spirituálního rozměru – i svůj podstatný výraz odborný. Součástí oslav byla i celá řada dalších vědeckých, kulturních i popularizačních projektů a setkání. Zároveň však bylo možné vysledovat, že vedle

odborných aktivit se během oslav projevily také iniciativy vycházející i z občanské společnosti (na komunální nebo spolkové úrovni). Rozmanitost akcí ukázala, že oslavy výročí, spojené s cyrilometodějskou tradicí, poskytly příležitost vytvářet v naší společnosti místa a prostory k tomu, jak sbližovat různé názory a postoje, a tím přispívat k posilování občanské i společenské sounáležitosti.

Tradice M. Jana Husa se stala i z podnětu Jana Pavla II. po jeho první návštěvě v Československu v dubnu 1990 předmětem intenzivního bádání a debat, do nichž se zapojili odborníci, reprezentující různorodost vyznání, i představitelé nekonfesních badatelů. Do procesu vyprávění Husova příběhu v nových společenských, kulturních i vědeckých kontextech se tak aktivně zapojilo i katolické společenství (připomeňme, že to nastalo již v době II. vatikánského koncilu vystoupením pražského arcibiskupa Josefa Berana v září 1965). Vrcholem procesu očišťování historické paměti v husovských reflexích 90. let je bezpochyby velké sympozium, uspořádané na Papežské Lateránské univerzitě v Římě v prosinci 1999 za účasti papeže Jana Pavla II. i českého prezidenta Václava Havla. Do budoucna je však podle mě potřeba soustředit se ve větší míře na očištění Husova odkazu od nejrůznějších ideologicky a nacionálně zabarvených nánosů, které se na něj postupně navršily zejména od druhé poloviny 19. století, kdy je náboženský rozměr tradice spíše potlačován ve prospěch národních, sociálních a kulturních odkazů. S tímto cílem také obnovila v roce 2011 činnost tzv. husovská komise. Je tedy, obrazně řečeno, potřeba reálný obraz Jana Husa znovu najít ve spletitých labyrintech minulosti, byť je to někdy komplikovaná záležitost. To však platí prakticky beze zbytku pro všechny naše národní a duchovní tradice.

Jejich aktuální reflexe, provázená srozumitelným vyjadřováním s nimi spojených příběhů a přesažných významů, slouží podle mého názoru nejen k udržování živé paměti a povědomí o minulosti, ale takové reprodukování obsahů tvoří i jeden ze segmentů utváření a rozvíjení národní, potažmo také duchovní identity. Uchopení tohoto tématu je důležité i pod zorným úhlem toho, že lze předpokládat, že poptávka po posílení národních zájmů bude stoupat úměrně s tím, jak se bude problematizovat projekt společné Evropy a dalšího postupu integrace. Povzbuzení zájmu o tradice souzní také s tím, že je určitě třeba znovu do společnosti implantovat poněkud zasuté pojmy jako vlastenectví, národní hrdost, pocit sounáležitosti se zemí, v níž žiji, a úctu k dílu předků v předchozích generacích. V této souvislosti je možná dobré se ptát na to, proč dokážeme být hrdiny jen v případě, když v krátkodobé euforii zazpíváme hymnu na náměstí nebo v hospodě po sportovním turnaji, jehož příznivý výsledek nás dostane na pár minut do extáze, která je však velmi záhy zase střídána kocovinou a žehráním na náš osud? A to je nakonec ještě lepší varianta. Pocit národního sebevědomí může ventilovat

jako nekontrolovatelná a nebezpečná emoce do volání „Čechy Čechům“, které určitě odráží pocit obrovské frustrace ze stavu společnosti i nepříznivé sociální situace. Skutečný patriotismus, pojatý jako české evropanství, k němuž se můžeme dobrat i za pomoci nového chápání našich duchovních i národních tradic, můžeme vnímat jako jednu z možností, jak se dívat na národní hodnoty, aniž by to muselo vést k nárůstu šovinismu či nesnášenlivosti vůči jinakosti, což je podle mého názoru jedním z podstatných úkolů, které mohou plnit církve v současné pluralitní, otevřené společnosti.

Objevení aktuálních přesahů duchovních tradic může bezpochyby přispět k potřebnému posilování naší národní identity, zakotvené v rámci evropských duchovních i civilizačních hodnot, být příkladem utváření žádoucích svorníků, které náš národ i společnost upevňují. Dnes navíc ze všech stran slyšíme nářky na to, jak chybí pozitivní vzory, které by reprezentovaly také hodnoty, s nimiž by se většina společnosti mohla identifikovat. I v tomto směru vybízí nové uchopení tradic našich světců, tedy i jakýsi restart původních myšlenek Desetiletí, k opětovnému následování.

POZNÁMKY:

1/ V Litoměřicích studovalo 120 posluchačů ve školním roce 1980–1981, 133 posluchačů v roce 1981–1982, 149 posluchačů ve školním roce 1982–1983, 162 posluchačů ve školním roce 1983–1984 a 175 posluchačů ve školním roce 1984–1985. Srov. Národní archiv Praha, fond ÚV KSČ, Kancelář Gustava Husáka, karton 297, Počty posluchačů na římskokatolických fakultách, Praha 1985.

2/ Tomáš Halík: *Víra a kultura. Pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu Studie.* Praha 1995, s. 128–135.

3/ Archiv bezpečnostních složek, X. správa SNB (fond 36), 5. odbor, i. j. 984, Rozbor výsledků činnosti orgánů SNB v boji proti nepřátelské činnosti reakční církevní hierarchie, včetně nelegálních struktur řím. kat. církve usilujících narušovat státní církevní politiku za I. pololetí 1988.

4/ K přehledu vývoje vztahu církve a státu a současně realizovaných církevních aktivit ve prospěch společnosti srov. Dominik Duka – Milan Badal: *Bílá kniha církve s černou kapitolou: 20 let svobody 1989–2009.* Kostelní Vydří 2009.

5/ Petr Piťha: „Desetiletí duchovní obnovy národy před miléniem mučednické smrti sv. Vojtěcha“. IN: *Salve* 7, 1997, č. 1, s. 9.

Doc. Jaroslav Šebek, Ph.D. (* 1970), je vědecký pracovník Historického ústavu AV ČR. Věnuje se zkoumání politických a sociálních dějin ve středoevropském kontextu v meziválečném období, dějinám česko-německých vztahů a církevním dějinám 19. a 20. století. Je autorem mj. knih *Mezi křížem a národem* (2006), *Od konfliktu ke smíření* (2013), *Papežové moderního věku* (2014). V *Salve* publikoval studii „Papežská politika a české země 1938–1945" (3/2008) či „Od Velehradu k Anežce" (1/2011).

Tomáš Halík

Vyrovnání s minulostí

Pokus o reflexi a osobní vzpomínky

Mám-li druhému důkladně odpovědět na otázku, kdo jsem, potřebuji mu vyprávět svůj příběh, svou minulost. Každý osobní příběh je však součástí širšího kontextu, mnoha vrstev minulosti; jednu je těžké pochopit bez druhé. Minulost, naše osobní minulost i hlubší vrstvy minulosti, které se do našich příběhů promítají a ovlivnily je, může být zdrojem hrdosti, inspirace, poučení, ale také pramenem traumat, krajinou nezhojených jizev, zbrázděnou vlekoucí se zátěží nesmířených vin a nesplacených dluhů.

Co platí o jednotlivcích, mnohem víc platí o společenství, jako je církev. Česká katolická církev se při překročení prahu nové etapy svých dějin po pádu represivního komunistického režimu znovu setkala s několika vrstvami minulosti a měla se s nimi vyrovnat. Objevilo se – jako při každém dějinném otřesu a s ním spojeným následným hledáním identity – opět téma místa církve v celých českých dějinách, otázka interpretace národní tradice a zejména potřeba „uzdravení jizev minulosti". Nejaktuálněji ovšem naléhala právě skončená kapitola dějin, více než čtyřicet let nesvobody.

Vyrovnat se s tímto obdobím znamenalo odpovědět na řadu otázek, vyžadujících zamyšlení s perspektivy historika, ale také filozofa a teologa dějin; některé otázky se dotýkaly nejen oblasti etiky, ale i práva. Odkud se vzalo ono zlo, které dusilo národ i církev, a proč trvalo tak dlouho? Co chtěl Bůh svému lidu říci tím, že ho provedl tímto temným údolím? Co jsme se tam měli naučit, od čeho se oprostit a k čemu dozrát?

Postavit se poctivě k vlastním dějinám vyžadovalo přiznání, že v řadách církve té doby byli mučedníci a hrdinové, ale také lidé kompromisu, slaboši a zrádci; byli tam Šavlové, kteří se proměnili v Pavly, zapírající, ale vzápětí litující Petrové, opatrní Nikodémové, emotivní Magdalény, pochybující Tomášové, ale i nemálo Jidášů. *Nihil novi sub sole*.

Vyrovnat se s minulostí by znamenalo vytvořit prostor, v němž by viny mohly být nazvány vinami, kde by viníci mohli pohlédnout do očí lidem, na nichž se provinili, a slyšet jejich verzi příběhu, kde by viníci mohli požádat o odpuštění a přijmout pokání, kde by se poškození mohli vyléčit z touhy po pomstě a kde by došlo ne k „převlečení kabátů", nýbrž k znovuzrození, odpuštění a smíření.

Pamatuji si na vyprávění někdejšího amerického velvyslance v Praze o jeho zkušenostech s takovým procesem vyrovnání s minulostí po konci apartheidu v Jižní Africe (o němž jsem pak mnohokrát slyšel od přímých účastníků během svého pozdějšího pobytu v Johannesburgu a Cape Townu). Američan se naléhavě ptal: Kdo se toho ujme v České republice?

Rád bych mu býval odpověděl: samozřejmě církev! Kdo jiný má být expertem na odpuštění a smíření? Kdo jiný má říci, že je sice skvělé, že naše „sametová revoluce" neměla žádnou jakobínskou fázi, že nedala průchod touze po pomstě a odplatě, že neroztočila spirálu násilí, že místo lynče a věšení na lucerny měly listopadové události před čtvrtstoletím podobu lidové fiesty, svátku plného humoru, zvonění klíči za mrazivých dní a tvořivě vtipných hesel – ale že se bohužel nevyhnula druhému extrému, totiž vytěsnění a bagatelizace vin: já byl disident, ty konfident, ale udělejme tlustou čáru, smažme to a rychle zapomeňme? Ano, církev měla být i v tomto smyslu „polní nemocnicí", jak to od ní vyžaduje nyní papež František. Ale církev to neudělala, nedokázala to udělat ve vlastních řadách, a proto i kdyby se pokusila pomoci v tomto úkolu společnosti jako takové, musela by pravděpodobně dřív či později čelit námitce: Zameťte si nejprve před svým vlastním prahem!

Prosím za prominutí, že tyto úvahy budu prolínat osobními vzpomínkami a svědectvím, které – jako každé svědectví z osobní perspektivy – ponese nutně subjektivní rysy. Pamatuji si na chvíle, měsíce a roky, kdy jsem usilovně pracoval na projektu Desetiletí duchovní obnovy národa. V textech, které jsem psal nebo na nichž jsem podstatně spolupracoval s dalšími, bylo vůdčím motivem toto poselství: Církev se v tomto národě nechce a nebude starat jen sama o sebe a své institucionální zájmy; my křesťané přebíráme *spoluodpovědnost* za společnost jako celek, za její morální zdraví. Nechceme však vystupovat jako z jakýchsi pomyslných morálních výšin „shůry" sestupující mesiáš. To by bylo naivní, arogantní, farizejské – jsme si dobře vědomi toho, že při úsilí o obnovu společnosti musíme usilovat o obnovu a uzdravení církve samé, nás samotných, protože jsme jednak součástí této společnosti, sdílíme její slabosti a viny, jednak sami jako církev máme své vlastní nemoci, slabosti, dluhy a viny![1]

Zaměření celé té tehdejší pastorační iniciativy k miléniu sv. Vojtěcha mělo v dvojím ohledu hlubokou souvislost s naším tématem. Skrze tuto iniciativu jsme se pokusili nabídnout určitou filozofii českých dějin, vedeni přesvědčením, že každý velký počátek v českých dějinách s sebou určitý výklad národní tradice vždy nesl, vzpomeňme na Palackého a Masaryka a ovšem i na Nejedlého. Měl to být jednak „nevylučující" koncept, který se chtěl pokusit překonat jistou vleklou „schizofrenii" při výkladu českých dějin, zejména napětí mezi „evangelicko-liberální"

a „katolicko-konzervativní" verzí. A měl to být také koncept, který jako spojující motiv českých duchovních dějin vyzdvihne právě úsilí o reformu: počínaje Vojtěchem, spojeným s clunyjskou reformou, přes Milíče a Husa, přes Havlíčkovu a Masarykovu „revoluci hlav a srdcí" až po statečné kněze naší doby, spojené s reformami II. vatikánského koncilu (Urban, Mandl, Zvěřina, Mádr, Bouše) – ano, až právě po program Desetiletí, tuto výzvu k obnově před prahem 3. tisíciletí. Napsal jsem, že se nemůžeme k sv. Vojtěchu přihlásit triumfalisticky v duchu písně „bývali Čechové, bývali junáci", nýbrž v duchu pokání a obrácení – nesmíme zapomínat, že Vojtěch byl ve své době v naší zemi nepřijat a *de facto* z ní vyhnán, že tím zahajuje řadu biskupů-exulantů (včetně Jana z Jenštejna přes Komenského až po arcibiskupa Berana), což nám umožňuje vidět české dějiny neheroicky, také jako dějiny ustavičných vyhánění a nucených exilů. K vyrovnání s dávnou, ale vždy znovu oživovanou minulostí patří též snahy o nové spravedlivé zhodnocení osobnosti a působení Mistra Jana Husa a bolestné kauzy pronásledování nekatolíků v době rekatolizace po bitvě na Bílé hoře; oběma tématům se po léta věnují odborné ekumenické komise a jedním z významných plodů byla Husovská konference ve Vatikánu za přítomnosti papeže Jana Pavla II. a prezidenta Václava Havla v prosinci 1999.[2]

Podle mého názoru zejména v jedné otázce vyrovnání s dějinami česká katolická církev skutečně dobře obstála a splnila důležitou úlohu, a to v česko-německém smíření, zvláště ve smíření s vyhnanými českými Němci. Poválečný akt etnické čistky, provedený v duchu „kolektivního trestu" převážně na lidech, kteří se žádných válečných zločinů nedopustili, akt doprovázený naopak z české strany množstvím krvavých zločinů, byl předmětem mnoha let dialogu České křesťanské akademie a Ackermann Gemeinde. Plody těchto trpělivých rozhovorů a společných modliteb a slavení eucharistie se objevily (včetně konkrétních formulací) ve výměně dopisů biskupských konferencí obou zemí a v česko-německé deklaraci, přijaté vládami obou zemí. Také skutečnost, že „sudetští Němci", půlstoletí až dosud oživované strašidlo komunistické propagandy (a kolem přijetí Lisabonské smlouvy populisticky oživované Václavem Klausem a poté v prezidentské kampani Milošem Zemanem), byli v naší zemi reprezentováni osobností mons. Otte, sehrálo velkou pozitivní roli v těžkém boji s nacionalistickými předsudky, sebeospravedlňujícími národními mýty a cenzurováním historické pravdy. Celé Ackermann Gemeinde – počínaje jejím zakladatelem, paterem Sládkem – patří pak nesmírný obdiv za statečnost, s níž hájili vskutku křesťanský a kající postoj k minulosti sudetských Němců, trvale napadáni jak ze strany českých nacionalistů (nejen komunistů), tak ze strany některých „jestřábů" uvnitř Sudetoněmeckého Landsmanschaftu.

Druhou poznámku považuji rovněž za důležitou a hluboce související s tématem „vyrovnání s minulostí“. Pamatuji se, jak mi někteří kněží, vězněnív 50. letech (zejména Antonín Mandl), vyprávěli, že dobu perzekuce tam pochopili nejen jako nespravedlnost a násilí ze strany komunistů, nýbrž v duchu biblických proroků jako projev Boží pedagogiky, příležitost k očistě církve od všeho triumfalismu a příležitost k pokání za dějinné viny církve, za zneužívání moci a materiální hojnosti. „Nemohu participovat na dobrech církve a chlubit se její slávou, nejsem-li ochoten platit za její viny,“ řekl mi (cituji po letech zpaměti a jistě nepřesně) jednou Oto Mádr. Právě tito kněží pak velmi dobře rozuměli obratu církve na II. vatikánském koncilu od církve jako „majitelky pravdy“ k církvi pokorné, hledající, sloužící, solidární se světem, zvláště světem chudých, a pokud se toho dožili, uvítali pak také akt „*mea culpa*“, akt pokání za dějinné hříchy církve, který učinil Jan Pavel II. na úvod postní doby v roce Velkého milénia křesťanství.

Vyrovnání se s minulostí předpokládá též zamyšlení nad tím, jak to, že komunismus v Čechách – podobně jako nacismus v Německu – vstoupil *de facto* vrátky demokracie, neboť sovětskými poradci režírovaný únorový puč byl usnadněn Benešovým jednáním se Stalinem ohledně Marshallova plánu, vyhnáním milionů českých Němců ze země, právními přehmaty poválečných „lidových soudů“ a výsledky komunistů v prvních poválečných volbách a celkovým charakterem „polo-demokracie“ v letech 1945–1948. To jsou otázky, jejichž zodpovězení přesahuje formát této úvahy i odbornou kompetenci jejího autora.

Pokud se týká otázky, proč komunistická vláda trvala u nás tak dlouho a proč vzdorovala až do konce i těm drobně liberalizujícím reformám, k nimž se odhodlal komunistický režim v Maďarsku a Polsku, vždy si nejprve vzpomenu na jeden text Václava Havla.[3]

Václav Havel v jednom ze svých esejů z doby komunismu píše o zelináři, který umisťuje před výročím revoluce do výlohy svého krámku – jak to bylo tenkrát obvyklé – plakát s citátem Marxe a Engelse: Proletáři všech zemí, spojte se! Co tím chce ten zelinář říci? Georg Orwell psal o newspeaku totalitních režimů. Václav Havel ukázal, že nejen v propagandě moci, nýbrž i v řeči a jednání ovládaných byl ohromný rozdíl mezi manifestním a latentním významem, mezi tím, co bylo navenek sděleno, a tím, co bylo skutečně míněno. Zelinář nám nechtěl sdělit nic o proletářích a jejich jednotě. Zelinář tou větou na plakátu mezi cibulí a mrkví sděloval svým nadřízeným: Jsem loajální občan, žádný troublemaker, nechte mne na pokoji! Jsem jeden z těch, kteří chodí k pravidelným volbám, v nichž komunistická strany pravidelně dostává svých 99,9 % procent hlasů. Se mnou může režim počítat, když vytváří obraz jednohlasé a spokojené masy občanů.

To bylo ve skutečnosti tajemství stability komunistických režimů. Víc než o moc armády a policie se mohly opírat o tuto nepsanou smlouvu mezi vládnoucími a ovládanými: když ovládaní budou apatičtí k veřejnému životu, když budou hrát dohodnutou hru, pak se režim nebude příliš vměšovat do jejich soukromého života. Nebude zde žádná polis a žádná politika, žádné občanství a žádná občanská odpovědnost, žádná svobodná iniciativa a žádná svoboda. Vládnoucí a ovládaní budou spokojeni, nebudou se vzájemně rušit. Mír, svaté slovo propagandy sovětského bloku, který sám sebe nazýval „tábor míru", byl klid hřbitova. V tomto klimatu zahnívání a morální korupce vznikal nový lidský typ: *homo sovieticus*. V této atmosféře vzájemného ustavičného předstírání mohl být skutečně nebezpečný jen ten, kdo jako dítě v pohádce *Císařovy nové šaty* vysloví neočekávaně prostou pravdu: Císař je nahý.

Ano, těch, kteří měli odvahu veřejně říkat pravdu o režimu s vědomím všech hrozících represí (které pak většinou skutečně přišly a byly tvrdé), nebylo mnoho. V rámci naší úvahy si připomeňme hrdinské kněze a neohrožené laické aktivisty – za všechny dvě jména: Josef Zvěřina a Růžena Vacková. Oba byli vězni nacismu i komunismu, signatáři Charty 77, osobnosti ochotné vždy znovu po všech tvrdých zkušenostech nastoupit na místo největšího tlaku a ohrožení. Vyrovnat se s minulostí neznamená jen přiznat chyby, ale také připomenout to, co nás z naší minulosti zavazuje a inspiruje.[4]

Přejděme však k vyrovnání církve s vlastní tíživou minulostí, s různou měrou kolaborace zejména kněží s komunistickým režimem a jeho tajnou policií. Kolaborace v kněžských řadách měla především dvě formy – členství, případně aktivní členství v prorežimních organizacích („Katolická akce" raných 50. let, Mírové hnutí katolického duchovenstva 50. až 60. let a *Pacem in terris* v době normalizace) a spolupráce s StB (důvěrníci, informátoři a agenti, příp. agenti v zahraničí). Tyto dvě formy se pouze v některých případech prolínaly. Větší část členů MHKD a PIT byla formální, tito kněží tak tvořili pouze „křoví" při schůzích, majících dokumentovat loajalitu církve režimu, a ti kněží si je často omlouvali před vlastním svědomím tím, že jim poskytuje relativně větší a klidnější prostor pro pastoraci, zatímco nečleni nebo dokonce aktivní disidenti tuto možnost práce ve farnostech nemají. Často jsme od těchto kněží slýchali sebeomlouvání zneužíváním Ježíšova výroku: Dejte císaři, co je císařovo, Bohu, co je Boží.

Aktivní členové, kteří byli často dosazováni do funkcí v těchto organizacích a na místa kapitulních vikářů, pedagogů a akademických funkcionářů na teologické fakultě, děkanů a arciděkanů ve velkých městech a z nichž někteří vykonávali i politické funkce (poslanců, v případě Josefa Plojhara i ministerskou funkci), byli často lidé zkorumpovaní penězi nebo vydíraní na základě toho, že StB byla

dobře zpravena o jejich morálních poklescích a slabostech (alkoholismus, homosexuální aktivity či pedofilní sklony, konkubinát, zpronevěření peněz, zaviněné zabití při dopravní nehodě, kdysi též někdejší kolaborace nebo morálně sporné chování v době nacismu apod.[5]). U těch, kteří podepsali spolupráci s StB, to bylo podobné – někdy šlo o akt, jehož charakteru si kněz, zastrašený při výslechu, skutečně nebyl vědom a pak spolupráci nevykonával nebo vykonával jen formálně a „na oko", snažil se podávat jen zcela bezcenné informace (ovšem i ty StB dokázala využít) a někteří spolupráci ukončili. Jindy byli tito lidé skutečně aktivními škůdci. Velký zájem měly StB a kontrarozvědka o kněžské agenty v zahraničí, především v Římě a Vatikánu, proto se snažilo získat agenty z řad emigrace nebo své agenty přímo vyslalo, aby se nechali v zahraničí vysvětit (Holeček, Simandl). Někteří z kněží, kteří byli v zahraničí v pravidelném styku s StB a podávali zprávy, byli snad ve skutečnosti „doubleagenty", příp. o tomto svém styku pravidelně informovali církevní nadřízené (to byl pravděpodobně případ profesora Boublíka).

Bylo pozoruhodné, že řada kněží spolupráci po pádu režimu popírala nejen na veřejnosti, nýbrž pravděpodobně i před sebou samými, že tento fakt (někdy dokonce i tváří v tvář jasné písemné dokumentaci) ze svého vědomí a svědomí skutečně dokonale vytěsnila. Bylo to něco podobného tomu, s čím jsem se kdysi ve své psychoterapeutické praxi setkával u kněží alkoholiků. (Velmi podobně někteří kněží téměř úplně vytěsňovali ze své paměti problematické chování v sexuální oblasti.) Kněží byli od seminárních let vychováni k tomu, že musejí být příkladem ctnosti a vinou neustálého tlaku na „dokonalost" (včetně četby idealizovaných životopisů světců) u nich docházelo k určitému rozštěpení osobnosti: ztotožnili se ve vědomí s očekávanou a vyžadovanou „maskou" a své problémy a „stíny" vytěsňovali do nevědomí, případně utápěli v alkoholu nebo kompenzovali projekcí, odsuzováním a moralizováním druhých. (Například nejaktivnějšími bojovníky mezi kněžími, ustavičně brojícími proti homosexualitě a sexuální uvolněnosti, bývají právě ti, kteří s touto oblastí mají největší osobní problémy a často mají „máslo na hlavě".)

Vyrovnání se s minulostí a zejména prevence podobných spirituálně-morálních deviací by vyžadovalo důkladnou revizi celého systému kněžské formace a otevřený hovor o často tabuizovaných problémech a psychologicko-duchovenské doprovázení (nejen solidní psychodiagnostická vyšetření uchazečů o kněžské povolání, nýbrž i poradny pro seminaristy i kněze, kompetentní spirituály kněží, konání „bálintovských seminářů" pro kněze v pastoraci apod.).

O tématu kněžské kolaborace bylo již mnoho publikováno. Neochota církevních kruhů otvírat tyto otázky před veřejností i uvnitř církve vedla pochopitelně ke kyvadlovému efektu – toto téma se stalo velmi atraktivním pro média, bylo

často zveličováno a v důsledku toho mladší generace leckdy slyší a smýšlí o církvi za komunismu spíše v souvislosti s kolaboranty než s mučedníky. I zde platí: jen pravda nás osvobodí.

Nemálo dokumentů, které se rychle ztratily z archivu StB v převratových dnech, se možná ještě vynoří. Osobní rozhovory, k nimž biskupové vyzvali kněze, obtížené kolaborací a spoluprací s tajnou policií, jsou a zůstanou pochopitelně pro veřejnost tajemstvím. Je pouze známo, že tuto možnost využili skutečně jen nemnozí.

Musím se tedy omezit na dvě osobní vzpomínky na události, jichž jsem byl aktivním účastníkem. Dne 14. prosince 1989 proběhlo historické setkání kněží pražské arcidiecéze v kostele sv. Josefa na Náměstí republiky. Poprvé se tu setkali kněží z oficiální pastorace, ti bez státního souhlasu i ti tajně vysvěcení. Přednesl jsem zde obsáhlou přednášku o aktuálních otázkách a vizi církve na prahu svobody (byla to propracovanější verze referátu z podobného setkání s moravskými duchovními v Olomouci o deset dní dříve a tato řeč později vyšla jako programový text jednoho z prvních čísel *Katolického týdeníku*).[6] Zde jsem kromě mnoha dalších věcí hovořil o potřebě vyrovnat se s minulostí, zejména odvaze pojmenovat viny, zamyslet se nad kauzou „mírového hnutí", ale také nad potřebou a uměním odpuštění, smíření a sjednocení kněžských řad. Chtěl jsem předejít představě, že kněží z podzemí vystoupí jako soudci těch, kteří byli přinuceni dělat různé kompromisy, šlo mi o odpuštění a sjednocení. Na adresu Pacem in terris jsem řekl, že kolaboraci je třeba nazvat jasným jménem a jako postoj vyznat a odsoudit, že však vinu konkrétních jednotlivců mezi kněžími může posoudit jen sám Bůh, my se máme snažit o odpuštění, uzdravení a smíření.

Tento motiv – potřeba smířit kněze mezi sebou, sjednotit kněze z „oficiální" a někdejší „podzemní" církve a integrovat včas a citlivě kněze z „tajné církve" do pastorace – pak zazněl v promluvách papeže Jana Pavla II. při jeho první pastorační cestě do Československa, zejména v promluvě ke kněžím v bazilice sv. Markéty v Břevnově.

Podruhé jsem byl osobně angažován v kauze vyrovnání s minulostí na kněžské kající pouti na Velehrad v září 1990, kdy jsem na žádost biskupů pronesl kázání, které pak bylo několikrát časopisecky i knižně publikováno doma i v zahraničí pod názvem *Pokání kněží*.[7] Veškerá má angažovanost v kauze „vyrovnání s minulostí" byla nesena mou zkušeností zpovědníka: člověk, který selhal, ale má však odvahu pravdivě vidět, přiznat a nazvat své selhání, požádat o odpuštění, přijmout a vykonat pokání, může být na konci tohoto procesu znovuzrození člověkem daleko hlubším a pravdivějším než ten, který dokázal v těžkých dobách balancovat na hraně tak, že se nijak „nenamočil". K tomu ovšem potřebuje také

určité prostředí, podporu a důvěru, jako Šavel/Pavel potřeboval důvěru a asistenci církve v Damašku.

To vše neplatí jen o jednotlivcích; respektive neplatí to o „institucích" a „strukturách", ovšem platí to o společenstvích osob. A církev je *společenstvím osob*. Není jen „organizací", nýbrž spíše organismem – a je-li nemocen jeden úd, bolest zachvacuje celé tělo, jak dobře věděl už sv. Pavel. Poklad víry neseme v nádobách hliněných; jsme však povoláni také k trpělivé péči o tyto nádoby, aby je neochota k pravdě a pokání nezničila natolik, že by přišel nazmar i jejich vzácný obsah.

POZNÁMKY:

1/ Viz mé texty z let 1988–1989 ve sborníku Tomáš Halík: *Obnovíš tvář země*. Praha, Nakl. Lidové noviny 2014, zejména „Rozhovor o Desetiletí duchovní obnovy národa" a „Evangelium je třeba hlásat nově".

2/ Více o tom v textu „nejen o Husa" v témže sborníku.

3/ Tato část článku je nepřímou citací z mého proslovu na Georgetownské univerzitě ve Washingtonu při odhalení památníku Václava Havla v září 2013.

4/ Vyrovnat se s minulostí znamená také nenechat padnout podobná svědectví do hrobu zapomnění. V této souvislosti je třeba poděkovat řadě lidí. Je třeba poděkovat dr. Janu Stříbrnému, dlouholetému viceprezidentu České křesťanské akademie, za dlouholetou práci na projektu Martyrologium české katolické církve, a týmu nadace Post bellum, vedenému Mikulášem Kroupou, zejména za vzácný seriál rozhlasových pořadů o odpůrcích totalitních režimů v naší zemi, a stejně tak pracovníkům Ústavu pro studium totalitních režimů. Velice záslužnou práci též vykonal pilný kronikář pronásledované církve a rovněž dlouholetý vězeň komunismu Václav Vaško.

5/ Velmi ilustrativní je osud kněze Stehlíka, který v době internace biskupů v 50. letech formálně řídil chod pražského arcibiskupství. Tento nadaný církevní právník v době nacismu celebroval z obavy, že může být perzekvován pro svůj částečný židovský původ, rekviem za německé vojáky padlé u Stalingradu. Po válce z obavy, aby nebyl perzekvován jako kolaborant s nacisty, začal kolaborovat s komunisty.

6/ Celý text přednášky v kostele sv. Josefa je otištěn v citovaném sborníku *Obnovíš tvář země*.

7/ I tento text je v úplnosti otištěn v citovaném sborníku.

Mons. Prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D. (* 1948), je sociolog, filozof a teolog. Je profesorem filozofie a sociologie náboženství na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a farářem Akademické farnosti Praha. Papež Jan Pavel II. ho jmenoval konzultorem Papežské rady pro dialog s nevěřícími a Benedikt XVI. čestným papežským prelátem (2008). Je členem Evropské akademie věd a umění a řady dalších institucí, obdržel řadu literárních i jiných cen doma i v zahraničí. V roce 2014 získal za svou činnost Templetonovu cenu.

Daniel Kroupa

Křesťanské principy v české politice po listopadu 1989

Budeme-li o politice mluvit v původním smyslu, totiž jako o jednání mezi svobodnými a sobě rovnými lidmi rozmanitých názorů, zájmů a ambicí za účelem dosažení většinové shody ohledně rozhodnutí, které je pak závazné pro všechny a vynutitelné silou, pak musíme konstatovat, že před listopadem 1989 v Československu žádná politika neexistovala. Vedoucí úloha komunistické strany byla vepsána do Ústavy a platila i v tzv. Národní frontě, která měla vytvářet fikci plurality stran. Křesťany měla politicky sdružovat, byť ve velmi omezené míře, Československá strana lidová (ČSL), jejíž program byl identický s programem Národní fronty a jejíž kandidáti i funkcionáři podléhali schválení shora, tedy komunisty, podle leninských zásad „demokratického centralismu". Vedoucími představiteli lidové strany se tak mohli stát pouze lidé přijatelní pro kádrové oddělení komunistické strany a jejich úlohou bylo zajišťovat loajalitu křesťanů vůči režimu. Za to mohli být patrony různých lokálních akcí, jako byly farní výlety, slavnosti a podobné akce.

Křesťané, kteří v lidové straně setrvali po převratu v únoru 1948 nebo do ní vstupovali později, získávali určitý podíl na moci (lepší místo v zaměstnání, účast na rozhodování státních orgánů a lepší přístup k interním informacím), ale také spoluzodpovědnost za činy a zločiny režimu, který spoluvytvářeli. Ti z nich, kteří zcela nepotlačili hlas svědomí, museli řešit mravní dilema, zda lze drobnými veřejně prospěšnými skutky, které jim byly shora umožněny, ospravedlnit účast na režimu pronásledujícím křesťany a usilujícím o postupnou likvidaci náboženství jako takového. Je pochopitelné, že z prostředí ČSL v případě zhroucení komunistické moci žádná křesťanská vize svobodné společnosti vzejít nemohla. Devizou této strany však byla široká členská základna čítající několik desítek tisíc zkušených funkcionářů, připravených plnit pokyny shora.

Politickou opozici totalitní režimy netolerují. Komunistický režim v Československu se již v 50. letech, až na nepatrné výjimky, dokázal vypořádat se všemi pokusy organizovat efektivní politickou opoziční činnost křesťanů. Pronásledoval navíc i jakékoli snahy o nepolitickou, nezávislou náboženskou činnost, která tak mohla přežívat jenom v podzemí. Teprve koncem 60. let, kdy komunistický režim prožíval krizi a byl nucen se zabývat více sám sebou, se mohly nakrátko projevit některé politické, náboženské a kulturní iniciativy křesťanů. Ty se

rozvinuly zejména v roce 1968, avšak byly po sovětské okupaci potlačeny a lidé, kteří se na nich podíleli, byli „rozpracováni" Státní bezpečností. Přesto se však mnohým dařilo pozornosti této organizace unikat. Příkladem může být sdružení katolické vysokoškolské mládeže Vigilie, které se pod tlakem tajné policie transformovalo do bytových skupin, z nichž některé pokračovaly v podzemní církvi či přímo v disidentském hnutí. Právě disidentské hnutí 70. a 80. let, které využilo specifické mezinárodní atmosféry znesnadňující režimu jeho likvidaci, dokázalo vytvořit dostatečně svobodný prostor pro diskuzi, v němž mohly vznikat zárodky budoucích politických směrů a proudů, včetně těch křesťanských.

Disent tvořilo neformální společenství lidí rozmanitých názorů a profesí, kteří veřejně a v souladu se zákonem vyjádřili nesouhlas s porušováním lidských práv ze strany státu. Křesťané, katolíci i protestanti, se významnou měrou podíleli na disidentských aktivitách a na diskuzích, v nichž se formovaly principy budoucích politických uskupení.[1] Ze široké škály témat, která se probírala, se zaměříme na tři klíčová, která měla principiální význam pro budoucí porevoluční politický vývoj. A v určitém smyslu jsou stále aktuální.

Základní otázkou, která v diskuzích v křesťanském prostředí často zaznívala, bylo, zda se vůbec mají křesťané účastnit politiky. Podle dosti rozšířeného názoru bylo správnou odpovědí ne, protože státní moc, zákony a politika jsou prý výrazem lidské hříšnosti; křesťané jsou občané Ježíšova království, které není z tohoto světa, a proto jejich jakékoli zapletení do politiky znamená zpronevěru jejich pravému poslání. Proti tomu se stavěl argument, že ne všechny zákony mají co do činění s hříšností; některé jsou dány spíše tím, že lidé jsou, podle Božího stvoření, rozmanití. Příkladem mohou být dopravní předpisy, které jsou nutné, ať jsou řidiči hříšní, či nikoli, proto, aby nedocházelo k neřešitelným situacím a ke kolizím. Je-li nutná tvorba takových zákonů, je nutná i moc, která je vynucuje. Politika v původním slova smyslu se odehrává mezi lidmi, kteří se navzájem považují za sobě rovné a respektují svobodné rozhodování druhých, a proto se primárně netýká mocenských ambicí ani ekonomických zájmů, ale rozmanitých myšlenek a názorů, mezi nimiž je třeba nacházet shodu a metodu rozhodování.

Další důležitou otázkou bylo, jaký model státu mají křesťané prosazovat v případě, že se komunistický systém rozpadne. Zastánci „ideje státu křesťanského" se domnívali, že by křesťané měli usilovat o prosazení křesťanského učení a mravních zásad i mocenskými prostředky: ovládnutím státních institucí a prosazením zákonů, vycházejících z těchto principů. Proti tomu stálo přesvědčení, že křesťanská víra je dar, který má člověk přijmout svobodně, a nikoli z donucení. Křesťanské učení proto nemůže být politickou ideologií, kterou by měli křesťané vnucovat ostatním lidem. Těm by křesťané měli ukazovat, že jejich víra není

v rozporu s rozumovým poznáním, a politickou argumentaci by neměli stavět na článcích víry, ale na obecně uznávaných principech. Důsledkem tohoto přístupu je rozhodná podpora liberální demokracie a angažmá křesťanů v politických stranách, které své politické cíle kladou v rámci demokratického ústavního řádu.

Praktickou otázkou pak bylo, jakým způsobem mají křesťané vstupovat do politického jednání. Zde se nabízely tři hlavní cesty: buď vytvořit stranu, která bude složena převážně z křesťanů, nebo vytvořit stranu, která bude prosazovat program odpovídající křesťanským principům a zároveň přijatelný i pro mnohé nevěřící lidi, anebo se křesťané mají rozejít do různých politických stran a snažit se prosadit křesťanské zásady uvnitř nich. Všechny tyto tři cesty nalezly uplatnění v polistopadové politice a diskuze o jejich vhodnosti není vlastně uzavřena dodnes.

Spor o vhodnou formu politické angažovanosti křesťanů se v disidentském prostředí vyhrotil v posledních měsících před listopadem 1989, kdy bylo patrné, že stávající režim postrádá dostatek vůle postihovat nezávislé iniciativy a že se otevírá příležitost položit základy novým politickým stranám. Na několika přípravných schůzkách[2] v Praze probíhaly věcné debaty o dvou posledních variantách – tedy zda je třeba založit stranu, která bude deklarovat své křesťanské zaměření již v názvu a nebude předkládat dlouhodobý politický program, či zda naopak založit občanskou stranu s politickým programem, který bude vycházet z těch křesťanských hodnot, které mohou být sdíleny i širší společností. Ačkoli nedošlo ke shodě a aktéři se rozešli s odhodláním realizovat každý svůj projekt, bylo zřejmé, že oba směry k sobě budou mít v praktické politice blízko. Křesťanskou demokratickou stranu zakládal Václav Benda se svým okruhem přátel, který po dobu její samostatné existence nejvýrazněji určoval její politiku. Před listopadem probíhaly také přípravné práce na formování Občanské demokratické aliance a v prosinci téhož roku byla založena. Pavel Bratinka (ve spolupráci s autorem tohoto textu a dalšími) zároveň předložil programový dokument *Cesta ke svobodné společnosti*, který, tehdy jako jediný, formuloval cíle politické, ekonomické a sociální transformace, z nichž mnohé byly v následujících letech realizovány. V disidentském prostředí v Brně se utvářelo společenství orientované spíše levicově, jehož součástí byli katolíci i protestanti (Zdeněk Kotrlý, Jan Šimsa a další), kteří později utvořili názorovou skupinu uvnitř České strany sociálně demokratické. V ČSL se probouzeli členové nespokojení se současným vedením a podíleli se na činnosti některých občanských iniciativ, k samostatné politické akci se však neodhodlali, a i když byli v listopadových dnech přizváni k účasti na vzniku širokého nekomunistického hnutí Občanského fóra (OF), neprojevili zájem. Na samotném

průběhu Sametové revoluce se podílela celá řada křesťansky orientovaných disidentů, kteří zaujímali významné pozice v blízkosti Václava Havla a v Koordinačním centru OF (Václav Malý moderoval největší veřejná shromáždění a stal se jednou z ikon této revoluce, Radim Palouš moderoval jednání Rady KC OF, Martin Palouš a Pavel Bratinka vedli zahraniční oddělení KC OF, Václav Benda byl předsedou Politické komise KC OF, Daniel Kroupa řídil Programovou komisi OF a desítky dalších se podílely na činnosti těchto i dalších orgánů).

Lidová strana měla výhodu etablované pozice na politické scéně a v první polovině i podporu prezidenta Havla, který v ní spatřoval protiváhu vlivné a organizačně schopné reformně-komunistické frakci OF. To se změnilo odhalením spolupráce předsedy ČSL se Státní bezpečností, k němuž došlo těsně před prvními svobodnými volbami a které tuto stranu v očích voličů významně poškodilo. Teprve po volbách si členská základna pomalu začala uvědomovat nutnost vnitřních změn. Tato strana zahájila svou transformaci směrem k moderní křesťansko-demokratické straně až ve druhé polovině 90. roku díky volbě nového předsedy Josefa Luxe. V něm nalezli lidovci věrohodného představitele, pro něhož křesťanské hodnoty nebyly pouhou politickou nálepkou, ale vnitřní životní inspirací. Přicházel z venkova a z prostředí zemědělství, což pro něj bylo zpočátku v pražské vrcholové politice hendikepem, který však brzy dokázal obrátit ve výhodu. Jeho úmrtí v roce 1998 znamenalo pro KDU-ČSL, ale i pro českou politiku obecně nenahraditelnou ztrátu.

Rozhodující kroky transformace komunistického totalitního režimu s centrálně řízeným hospodářstvím na demokratický právní stát s tržní ekonomikou se uskutečnily v prvních dvou letech po revoluci. Výrazný vliv na podobu této transformace, který uplatňovali křesťané, byl do jisté míry umožněn také mimořádnou morální autoritou Římskokatolické církve, kterou v širší společnosti získala zejména ve druhé polovině 80. let svým odvážným postojem vůči režimu zásluhou pražského arcibiskupa Františka kardinála Tomáška a působením papeže Jana Pavla II. Tato autorita se však postupně vytrácela, což bylo způsobeno nejen opadáním revolučního nadšení, ale i chybnými kroky vedení církve: nedostatky veřejné komunikace, neschopností vyrovnat se s minulostí ve vlastních řadách (čímž církev zároveň zmeškala příležitost poskytnout morální vzor, jak se může vyrovnat s minulostí i národní společenství), ztrátou významné části mladé inteligence a konečně tím, že ve sporu o majetkové restituce nezůstala církev zcela stranou, ale veřejnou podporou pozice KDU-ČSL se nechala zbytečně vtáhnout do politického konfliktu, jako by byla jedním z jeho aktérů. V takovém konfliktu však musela být církev bez většinové podpory spíše obětí. Veřejný obraz Římskokatolické církve jako politického činitele, budovaný jak odpůrci křesťanství

v médiích, tak politickými protivníky křesťanů, byl ale ve skutečnosti zcela falešný, protože pro takovou roli církev postrádala personální kapacitu i motivaci. Po desetiletích státního cenzurního dohledu navíc chyběly publikace s výkladem sociální nauky církve, a tak si museli politicky angažovaní křesťané sami vyhledávat potřebné informace ze zahraničních zdrojů.

K nejdůležitějším politickým cílům křesťanské politiky v transformačním období patřilo prosazování rovnoprávného postavení církví a ostatních organizací, které bylo třeba zajistit v zákonech. To se projevilo například při přípravě *Listiny základních práv a svobod*, která již v preambuli obsahuje odkaz k přirozenému právu, která garantuje náboženské svobody, a navíc v pasáži o právu na život zdůrazňuje, že „lidský život je hoden ochrany již před narozením". Důležitým předpokladem mravní obrody společnosti bylo vyrovnání s komunistickou minulostí a – alespoň částečná – náprava křivd. To zahrnovalo nejen lustrační zákony, ale i zpřístupnění dokumentů umožňujících pravdivě poznávat minulost, rehabilitace a restituce.

Obnova respektu k vlastnickému právu, která byla vlastním smyslem vracení majetku původním vlastníkům, v žádném ohledu neznamenala přitakání honbě za mamonem, ale vytváření podmínek pro existenci spravedlivého řádu ve společnosti a formování budoucí úlohy státu ve vztahu k občanům. Stát již napříště neměl být v pozici pána, který poddaným propůjčuje majetek, ale ve funkci ochránce vlastnického práva, které je původnější než samotný stát. To mělo platit jak ve vztahu k osobám fyzickým, tak k osobám právnickým; těch se ovšem restituce týkaly jen ve velmi omezené míře. Církevní restituce proběhly nejprve formou výčtového zákona, později při projednávání Zákona o mimosoudních rehabilitacích přednesl předseda federální vlády závazek tyto restituce uskutečnit[3] a následně byl do Zákona o půdě zařazen blokační paragraf znemožňující privatizovat majetek původně náležící církvím. Návrh příslušného zákona byl federální vládou parlamentu předložen, nebyl však přijat ve slovenské části, a tak po rozdělení státu restituční závazky přešly na jednotlivé republiky. V České republice naplnění těchto závazků trvalo více než dvacet let a jejich projednávání se stalo příležitostí k nespravedlivé skandalizaci církví i přesto, že projevovaly vůči státu maximální vstřícnost při uzavírání dohod o formě provedení. Ve všech případech tyto dohody ztroskotaly vinou státu.

Velkou část energie potřebné k realizaci transformačních kroků pohlcovaly spory o státoprávní uspořádání Československa, které nakonec vyústily v rozdělení republiky. Ve vztahu k tomuto politickému tématu se pohledy některých českých a slovenských křesťanských politiků diametrálně rozcházely. Hlavním motivem rozdělení byla zajisté touha slovenských elit po národní emancipaci

a politickém sebeurčení ve vlastním státě. Vynořilo se však také téma, které se po desetiletích znovu objevuje v jiné souvislosti, dnes hlavně ve vztahu k Evropské unii a k Rusku. Významný slovenský politik Ján Čarnogurský zdůvodňoval slovenské osamostatnění a příklon k Rusku tím, že je třeba ochránit slovenský křesťanský národ před nebezpečím západního liberalismu, jehož cílem je likvidace křesťanských hodnot. Podobné názory se v křesťanském prostředí v České republice před vstupem do Evropské unie v roce 2004 vyskytovaly spíše sporadicky, po deseti letech však získaly příznivce zejména mezi tradicionalisticky orientovanými katolíky a staly se slyšitelným hlasem ve veřejném prostoru.

Moderní evropskou společnost utvářejí nejen tradiční ideové směry, ale ve stále větší míře i nové myšlenkové proudy, které se většinou v americkém akademickém prostředí zformovaly jako radikální ideologické doktríny a které jsou často velmi nepřátelsky zaměřené proti křesťanství. Jde např. o politickou korektnost, jejímž cílem je rozvrátit tradiční způsob myšlení, včetně křesťanského, mocenskou manipulací s jazykem. Feminismus, který se maskuje oprávněným zápasem o ženskou rovnoprávnost k tomu, aby vedl útok proti ženské a mužské přirozenosti a proti vztahům, které přirozenost zakládá, zejména proti manželství a rodině. Pokládá totiž mužskou a ženskou polaritu nikoli za přirozeně danou, ale za pouhý kulturní výtvor sloužící jako nástroj útlaku žen. Proti rodině jsou zaměřeny rovněž produkty tzv. sexuálních revolucí, odbourávající tradiční sexuální morálku bojem za údajná práva sexuálních menšin (jehož cílem není chránit tyto menšiny před útlakem, ale prosadit různé nároky, zejména nárok na adopci dětí na úkor rodiny) a za zavádění sexuální výchovy v předškolním věku (jehož cílem je odejmout rodině právo na mravní výchovu v této oblasti). Multikulturalismus, který ohrožuje společenský pluralismus tím, že požaduje uznání etnických a náboženských komunit, které odmítají toleranci a společenský smír. Agresivní ateismus opřený o vědecké autority, který se snad původně rozvinul v zápase s americkými formami křesťanského fundamentalismu, nyní však vystupuje proti všemu náboženství. Společným záměrem těchto radikálních ideologií je větší či menší snaha prosadit radikální sociální změnu metodou postupné infiltrace společenských a politických institucí a využití jejich mocenských prostředků.

Tyto myšlenkové směry a hnutí se mohou pochlubit dalekosáhlými úspěchy v amerických i evropských státech. Otázkou nyní je, jakým způsobem mohou křesťané těmto doktrínám a jejich praktickým důsledkům čelit. Uzavřít se v dobrovolném ghettu a chránit sebe i děti může omezit působení myšlenek, ale nikoli jejich důsledků, které mají často podobu zákona, který může stát vynutit silou. Odvrátit se od euroamerického civilizačního okruhu a hledat ochranu v Rusku je cestou pro ty, kteří přijímají pojetí křesťanství jako primárně mocenskou

organizaci. To může znamenat dvojí: politická moc užívá křesťanství jako svou politickou ideologii k ovládnutí společnosti, anebo křesťanství prosazuje své principy násilím. V prvním případě slouží křesťanství cílům, které nevycházejí z jeho principů, ve druhém křesťané prosazují své principy v rozporu s postupem svého zakladatele, který slovy „moje království není z tohoto světa" (Jan 18,36) odmítá jeho nastolování násilím a světskou mocí. Ostatně mocenské prostředky jsou proti šíření nových myšlenek ve společnosti jen málo účinné a v době moderních informačních technologií dlouhodobě nepomáhá ani mocenská kontrola médií. Vždyť právě díky tomu se podařilo křesťanům uchovat a rozšířit poklad víry i v nejtvrdších podmínkách totalitních režimů.

Nabízí se však také možnost dialogu s těmi zastánci radikálních ideologií, kteří jsou otevřeni věcným argumentům. Ideologie sice nelze zcela porazit pouze argumenty odhalujícími jejich nesprávnost, protože jejich cílem není odhalovat pravdu, ale nastolit nový mocenský řád. Lze však oslabovat jejich společenský význam a zároveň nabízet lidem duchovní alternativu vůči nim. Proto je třeba dialog doplnit zápasem o veřejné mínění, který se ovšem nemůže omezit jenom na politickou rovinu, ale musí zahrnout široké pole kultury a vzdělání a využít všechny moderní komunikační prostředky a kanály. Křesťanská politika může být úspěšná pouze tehdy, bude-li špičkou ledovce intelektuálního a duchovního zázemí. A k takové široce založené myšlenkové konfrontaci poskytuje svobodný prostor a institucionální rámec pouze západní liberální demokracie; autoritářské režimy poskytují možnosti dialogu jen v míře, která vyhovuje jejich mocenským záměrům. I to je důvod, proč by církev měla být jedním z hlavních obhájců liberální demokracie vůči pokusům nahradit ji autoritářskými či totalitními formami společenského a politického uspořádání.

Nevyplývá z toho i výzva pro utváření nového vztahu církve a politiky v moderní demokratické společnosti? Kdo jiný může poskytnout půdu pro utváření argumentační a názorové shody, která posléze může být oporou lidem schopným vstupovat do veřejných debat a do politiky, než církev? A konečně, není takový postup účinnější než neobratné pokusy církve ovlivňovat politiku přímo?

POZNÁMKY:

1/ Ne vždy měly tyto diskuze literární podobu, protože ta by tehdy mohla tajné policii umožnit trestní stíhání jednotlivých aktérů i celých skupin. Výklady o ní jsou tedy poznamenány subjektivními a zaujatými svědectvími, což ovšem platí i o tomto textu.

2/ Jak se později ukázalo, tato setkání byla monitorována Státní bezpečností prostřednictvím nasazených agentů.

3/ Premiér Čalfa tak učinil na základě dohody s Josefem Luxem (jehož poslanecký klub odmítal pro tento zákon hlasovat bez církevních restitucí), zprostředkované těsně před závěrečným hlasováním Federálního shromáždění ČSFR autorem tohoto textu.

Mgr. Daniel Kroupa, Ph.D. (* 1949), je český politik, vysokoškolský učitel a filozof. Byl signatářem Charty 77 a aktivně se účastnil disidentského hnutí. Po listopadu 1989 byl jedním ze zakladatelů Občanské demokratické aliance, v roce 1990 byl zvolen do Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Za ODA, kde zastával i funkci předsedy strany, působil v 90. letech jako poslanec, na přelomu století jako senátor. Vedle toho přednášel na UK v Praze politickou filozofii a je vedoucím Katedry politologie a filozofie FF UJEP v Ústí nad Labem.

Neuestes

Tomáš Machula

Teologické fakulty po čtvrtstoletí svobody

Vzpomínka na úvod

Na přelomu 80. a 90. let jsem byl studentem Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Byl jsem tehdy nedlouho po své konverzi ke křesťanství, a tak pro mě bylo jen logické, že jsem v roce 1991 nastoupil i na sousední dejvickou vysokou školu, tedy na obnovenou Katolickou teologickou fakultu. Srovnám-li tehdejší situaci s dneškem, najde se samozřejmě dost rozdílů. Prvním je to, že denní studium bylo otevřeno pouze kandidátům kněžství. Tehdy nám to ale tolik nevadilo, protože radost z možnosti oficiálního studia teologie byla i tak velká. Jediná věc, která řadu z nás až urážela, bylo okázalé pohrdání laickými studenty ze strany některých vyučujících (zde bych vyzvedl jako příklad opačného postoje prof. Miroslava Zedníčka a dr. Jiřího Skoblíka, kteří nás vážně brali). Druhou věcí byl entuziasmus většiny studentů, kteří prostě chtěli studovat a něco se dovědět. Řada z nás byla absolventy nebo studenty ještě jiné školy a teologie pro nás znamenala nikoli otázku obživy, ale duchovního pokroku. V každém případě jsme si moc nedělali starosti s tím, jak se s teologií uživíme. A zatřetí musím zmínit podmínky studia. My laici jsme prakticky neměli přístup ani do fakultní knihovny, i když tam – jak nás ujistili bohoslovci – stejně nic moc nebylo. Ostatně zkoušky se daly udělat docela snadno na základě více či méně oficiálních skript. České knihy a překlady tehdy teprve začaly vycházet a zahraniční knihy byly velmi těžce dostupné. Pro některé z nás, kteří jsme chtěli jít dál, než nabízela pověstná skripta spočívající ve výpiscích z Ottovy dogmatiky, to nebylo snadné. Nikdy nebudu dost vděčný pražským dominikánům, přes které se dalo leccos sehnat, nebo dnes již zesnulému Otu Mádrovi, který mně nezištně půjčoval německé a francouzské teologické časopisy.

Od té doby se toho hodně změnilo. Z literatury máme dostupné prakticky všechno, co chceme. Výjezdy do zahraničí nejsou problém. Knihovny jsou lépe a lépe vybaveny. A na laické studenty už nikdo nepohlíží skrz prsty. Původní porevoluční nadšení a vděčnost za možnost studia teologie je však pryč a studenti si pochopitelně často kladou otázky uplatnění a zaměstnání, což u laických studentů teologie není otázka jednoduchá.

Zůstat u těchto rozdílů by však bylo dosti povrchní. Reflexe uplynulého čtvrtstoletí může ukázat mnoho důležitějších věcí, i když třeba nejsou na první pohled

tak lákavé nebo novinářsky zajímavé. Jsou to určité trendy, které byly z různých důvodů nastaveny. Některé jsou pozitivní, jiné méně. Rád bych si všiml tří věcí, které na základě své (zajisté nikterak velké) zkušenosti pokládám za významné. Jde o přítomnost teologických fakult ve svazku veřejných univerzit, přítomnost jiných oborů, než je teologie, na teologických fakultách a propojení intelektuální roviny studia teologie s duchovním životem.

Teologie na univerzitě

Nevím, za jakých okolností se na počátku 90. let vytvořil konsenzus o teologických fakultách jako součásti veřejných univerzit.[1] Z vlastní zkušenosti vím, že pro řadu lidí ve světě, a to včetně katolických duchovních, je to poměrně nezvyklé. Já osobně to však pokládám za velice šťastné rozhodnutí, jehož význam ještě není plně doceněn. Jde samozřejmě o jiný model, než je samostatná teologická fakulta nebo teologická fakulta ve svazku katolické univerzity. Většina našich spoluobčanů pamatuje z dob před rokem 1989 tři teologické fakulty mimo svazek univerzity. Katolická byla dokonce „vymístěna" daleko za Prahu, aby se její vzdálenost od „normální univerzity" zdůraznila i lokálně.

Troufnu si odhadnout, že kdybychom před pětadvaceti lety ponechali teologické fakulty jako něco, co stojí mimo „světské" univerzity, neměla by teologie v akademické společnosti zdaleka takový význam, jaký má dnes. Jistě to přináší i řadu otázek a problémů, ale ty by se v různých podobách vyskytly i na teologických fakultách ponechaných v „posvátném oddělení" od profánních fakult.

Na přelomu prvního a druhého tisíciletí byla obvyklou formou posvátné nauky monastická teologie soustředěná na modlitbu a rozvoj vnitřního života, která byla spojena s tzv. „útěkem ze světa". Když nastoupilo využívání svobodných umění v teologii a když se teologie začala učit ve městech nejprve v katedrálních školách a poté na univerzitách formou otázek, bylo to zpočátku velmi nezvyklé a pro mnohé těžce přijatelné. Vypadalo to až jako profanace svaté vědy, vnášet otázky do svatých pravd a kontaminovat svaté nauky naukami světskými. Přesto se tento přístup prosadil a byl užitečný pro teologii i pro světské vědy. Jsem přesvědčen, že dnes stojíme v podobné situaci, a že zvláště v naší vysoce sekularizované společnosti má umístění teologie na univerzitách hluboký význam.

„Neteologie" na teologické fakultě

Zatímco u vzniku současného *statu quo* teologických fakult na veřejných vysokých školách jsem nebyl, při diskuzích o postupném etablování neteologických oborů na teologických fakultách už ano. Tento trend začal být výrazný po roce 2000 a (zpočátku velký) odpor proti němu postupně utichal. Podle toho, čeho jsem byl svědkem, existovaly od počátku dva přístupy k této novotě. První byl spíše pragmatický. Vycházel z toho, že ideálem je teologická fakulta s teologií a pouze teologií. Ale protože studentů teologie ubývá, musíme zřídit i jiné obory, které by fakultu uživily. Pokud mi laskavý čtenář dovolí mírně jedovatou poznámku, připomínalo mi to nakladatelství zaměřené na vydávání finančně ztrátových spisů církevních otců, pro kterýžto zbožný a dobrý účel musí vydávat i erotickou literaturu, aby tento pokleslý žánr uživil bohulibou edici patristickou. Nepřehlížím realitu malého množství studentů teologie, které prakticky znemožňuje teologické fakultě zaměřené pouze na teologii v naší zemi přežít, ale přistoupit na takový způsob uvažování mi přišlo vždycky pokrytecké a nekřesťanské. Neteologické obory vlastně byly tímto postojem ocejchované jako pouhý prostředek a téměř trpěné zlo. Pokud je má fakulta brát vážně a rozvíjet je, pak se na ně takto dívat nemůže, a pokud je vážně brát nechce, pak je nemá zřizovat, protože je to vůči pedagogům i studentům nespravedlivé.

Proto jsem vítal druhý přístup, který tyto obory nechápal jako neteologické, ale jako jistým způsobem s teologií propojené. Přítomnost těchto oborů na teologické fakultě pak nebyla jen jakousi poznanou nutností, ale vítanou příležitostí a šancí. Sám jsem si pro to po čase zformuloval následující vysvětlení: Teologie je disciplína, jejímž předmětem (tedy oblastí zájmu) je Bůh, jak říkali někteří významní autoři. To však není dostatečné, jak si uvědomili už dávno ve středověku. Teologie se totiž zabývá nejen Bohem samým, ale i jinými věcmi. Proto např. Tomáš Akvinský říká, že se teologie zabývá Bohem nebo tím, co má k Bohu vztah jako ke svému východisku a cíli (ST I, q. 1, a. 7). Od toho můžeme přejít k tomu, co má dělat teologická fakulta. Má se zabývat pouze a jen výukou ryzí teologie, nebo teologie a toho, co má k teologii vztah jako ke svému počátku či východisku a cíli? Je o mně známo, že se hlásím k tomismu, takže nikoho nepřekvapí, když zde domyslím jistou analogii k výše zmíněnému Tomášovu pojetí teologie a řeknu, že se má fakulta zabývat nejen teologií, ale i obory, které z teologie vycházejí jako ze své inspirace, nebo které k teologii spějí. Abych byl konkrétní, filozofie je příklad vědy, která z teologie nevychází, ale k teologii spěje. Mnoho filozofických problémů lze uchopit teologicky a pokračovat v jejich rozvíjení a řešení tam, kde už filozofie sama nemá sílu nebo „nástroje". Naopak charitativní práce,

uměnověda nebo pedagogika jsou případy věd, které vycházejí z jistého pojetí člověka a jeho díla, které je bytostně křesťanské, z pojetí lásky k bližnímu, které je formováno a inspirováno starozákonním prorockým étosem a novozákonním Ježíšovým přikázáním lásky.

Přítomnost teologických fakult na univerzitách s touto přítomností různých oborů na teologických fakultách spolu úzce souvisí. Ukazuje na to, že teologie je pro řadu jiných oborů potřebná nebo alespoň vítaná jako doplnění a inspirace. Mám zato, že cesta do budoucna spočívá i ve větší nabídce dvouoborového studia teologie, tedy teologie v kombinaci s jiným oborem. Absolvent kombinace teologie – literatura může být velmi zajímavým literárním vědcem nebo učitelem češtiny. Obrovské množství literárních děl je totiž možné dobře pochopit a zprostředkovat pouze s rozumnou znalostí teologie. Podobné je tomu i v oborech, jako je historie nebo uměnověda. Také v prakticky orientovaných oborech se tato kombinace nabízí.

A dovolte mi v této věci ještě jednu poznámku. Často jsem byl a jsem svědkem toho, jak se prosazuje názor, že *teologii* se má nazývat pouze pětileté jednooborové studium teologie a jinak nic jiného. A tak existují obory jako Náboženské vědy, Teologické nauky, Náboženská výchova apod. Nemyslím, že je to projev dostatečné starosti o kvalitu oboru ani výraz sebevědomí vědy tak náročné, jako je teologie. Matematikové například nijak neprotestují, že se už od první třídy ve školách učí matematika, a ne „počítání". Jejich odbornost ani status vznešené vědy matematiky tím nijak netrpí. Nebojme se toho, že se teologie studuje na různé rovině náročnosti a v různých podobách. Teologie je podobně jako matematika dobrá nebo špatná, nikoli pořádná a podřadná.

Teologie a duchovní život

Zatímco ve dvou předchozích případech jsem vyzvedl podle svého soudu dobrý směr, který byl za poslední čtvrtstoletí nastoupen, bodem třetím bych rád upozornil na něco, co si podle mého soudu žádá ještě velký kus práce. V prvé řadě je ještě před námi opravdové uvědomění si důležitosti tohoto problému. Jde o spojitost teologie a duchovního života. Na první pohled to není nic nového. Naopak je to zdánlivě samozřejmé. Ale podíváme-li se na realitu, už to tak slavné není. Rozhodně nechci plošně říci, že se všichni vyučující či studenti teologie nemodlí. To by bylo zcela jistě nespravedlivé a nepravdivé. To, co nám ale chybí, je systematické úsilí o prohlubování duchovního života v souvislosti se studiem teologie. Zatímco ve výuce či badatelské práci o systém a metodiku dbáme, u žité spirituality teologa a studenta necháváme vše na silách a možnostech jedince. Přitom je

to pro teologii stejně významné jako jazyková praxe pro studenta lingvistiky nebo laboratorní cvičení pro studenta biologie či chemie.

Modlitba a duchovní život vůbec se samozřejmě netýkají pouze studentů teologie, a navíc je nelze označit za pouhá „praktika" pro studenty. To ale neznamená, že na rozdíl od oněch praktik nejsou potřebné. Naopak to znamená, že jsou o to důležitější. Naším zájmem totiž nejsou ani davy teologicky vzdělaných bezbožníků, ani davy zbožných teologických analfabetů. Potřebujeme lidi teologicky vzdělané a zároveň zbožné. Protože zbožnost živí teologii a teologie zase zbožnost. Kandidáti kněžství mají svou duchovní formaci v kněžském semináři, ale teologii (a obory teologii nějak blízké) dnes studuje množství dalších lidí, kteří seminární formaci nemají.

Když se nedávno sčítaly hlasy účastníků bohoslužeb, byl jsem na návštěvě v jedné dosti velké moravské farnosti. Oznamovali, že se ve farnosti účastní bohoslužeb zhruba 400 lidí. Středně velká univerzita má okolo 10 000 studentů. Pokud z nich chodí na bohoslužby čtyři procenta, což je celorepublikový průměr z posledního zveřejněného sčítání účastníků bohoslužeb, je to přesně 400 osob. Ona farnost má dva kněze a jáhna. Kolik duchovních má k dispozici která univerzita? Nejde přitom jen o běžný svátostný „servis", ale také o jakési duchovní doprovázení studiem a aktivní práce mezi studenty, tím spíš, jde-li o studium teologie. Ale týká se to i řady jiných oborů, které se chápání světa a člověka nějak dotýkají.

V této oblasti našim fakultám a univerzitám vůbec často chybí jak systematická snaha o propojení duchovního života a teologie, tak dostatečná pastorační péče o studenty i vyučující. Nechci tím pouze lacině kritizovat biskupy ani nechci tvrdit, že se leckde neděje něco dobrého či zbožného. Je to problém i nás, kteří jsme ve vedení fakult. Také velmi dobře vím, že všeobecný nedostatek kněží dělá celou věc obtížnou a složitou. Vím také o mnoha osobách a místech, která mohou jít příkladem. Ale podívám-li se na situaci v naší zemi v celkovém pohledu, nelze si zastírat, že jde stále více o výzvu a úkol stojící před námi než o dobře zavedenou praxi, kterou bychom mohli jít jiným třeba příkladem. Je to úkol pro nás, kteří působíme na teologických fakultách, pro církevní představené i pro všechny věřící, neboť i když není v jejich silách přímo zasáhnout do této problematiky, jejich modlitba může znamenat mnohé.

POZNÁMKY:

1/ Vyhýbám se někdy používanému výrazu „státní univerzita", protože české zákony znají tři druhy vysokých škol: státní, veřejné a soukromé, přičemž státní jsou pouze Univerzita obrany a Policejní akademie. Univerzity, jejichž součástí jsou teologické fakulty, jsou veřejnými vysokými školami.

Doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D. (* 1971), vyučuje filozofii na katedře filozofie a religionistiky TF JU v Českých Budějovicích, v současné době je její děkan. Vedle toho pracuje v oddělení pro studium antického a středověkého myšlení Filosofického ústavu AV ČR v Praze. Zaměřuje se na filozofickou antropologii a etiku a na souvislosti filozofie a teologie. Pozornost věnuje Tomáši Akvinskému a současné filozofii, která se inspiruje jeho myšlením.

NOST

Miloslav Vlk

Kroky na cestě smíření Čechů a Němců

Ve druhé polovině měsíce listopadu lze v Praze vzpomínat na slavnou výměnu prohlášení a dopisů mezi Německou biskupskou konferencí a biskupskou konferencí Československé federativní republiky o smíření mezi našimi národy. Tyto kroky po pádu komunismu byly bezesporu základním významným činem církví v obou zemích, mezi něž navršil nacismus i komunismus velké překážky. V nové situaci svobody bylo nutné tyto překážky překonat ve prospěch rozvíjení dobrých sousedských vztahů. Obě biskupské konference dobře pochopily, že je k tomu nutné odstranit nenávist, kterou obě ideologie – nacismus i komunismus – zasely. Tedy odpuštění a smíření. Tyto činy byly doprovázeny nadějí, že naše postoje budou silnou výzvou pro civilní občanskou společnost, aby udělala kroky podobné. Bohužel jsme se toho nedočkali…

Celý proces byl „odstartován" významnou osobní omluvou prezidenta Václava Havla německému národu. Kardinál Tomášek se připojil k této omluvě prohlášením, které uveřejnil deník *Lidová demokracie* 12. ledna 1990 na první stránce. Kardinál se v něm omluvil německému národu za zločiny, kterých se dopustili příslušníci našeho národa na Němcích při jejich odsunu v letech 1945 a 1946. Ve svém prohlášení mluví o probuzených emocích, „proti nimž nejsou imunní ani věřící křesťané". Zacházení Čechů s Němci označuje za „skvrnu na naší národní cti". Na straně druhé říká: „Český národ právem očekává omluvu […] od oficiálních mluvčích německého národa" za to, co bylo spácháno na našem národě. Na toto Tomáškovo prohlášení, na „výzvu ke smíření obou našich národů a ke společné zodpovědnosti za budoucnost Evropy", reagovala německá biskupská konference. Němečtí biskupové, shromáždění poprvé z východu i západu na společné konferenci v Augsburgu, byli dojati a plni vděčnosti poslali kardinálu Tomáškovi poděkování a odpověď. Psali ji jako „Prohlášení" k usmíření s českým národem. Přijali podanou ruku a jasně a otevřeně vyslovili svou ochotu i touhu po smíření. Tento postoj je příkladný a je nutno si ho dnes znovu připomínat.

V naší zemi byly sotva obsazovány uprázdněné biskupské stolce, začala se pomalu formovat biskupská konference, a to federální, se dvěma národními částmi.

Po dubnové návštěvě papeže Jana Pavla II. v roce 1990, na níž se už biskupská konference představila, se při spoustě jiných úkolů začala připravovat i odpověď na prohlášení německé biskupské konference, protože bylo vnímáno jako

adresované všem našim biskupům, nebo rozhodně českým biskupům, kterých se například sudetský problém i nacismus týkaly především. Jako nový biskup českobudějovické diecéze jsem se v duchu této atmosféry odpuštění a smíření obrátil ještě před prázdninami na sudetské Němce, kteří byli vysídleni z českobudějovického pohraničí, abych je pozdravil a naznačil jim, že je nějakým způsobem počítám ke svému stádu. Na začátku prázdnin a během nich jsme pak spolu s biskupy Janem Graubnerem a Františkem Radkovským začali formulovat odpověď německým biskupům. Vycházeli jsme z prohlášení kardinála Tomáška a z odpovědi německých biskupů. Připravený dopis jsme předložili kardinálu Tomáškovi, který ho schválil. Když se slovenští spolubratři s naším dopisem seznámili, žádali, aby se k němu mohli připojit. Dopis byl pak podepsán v září v Bratislavě, poněvadž zasedání federální konference střídalo místo svého konání a tenkrát byla řada na Slovensku. Podpis připojil předseda federální konference, kardinál Tomášek, a její místopředseda, biskup František Tondra. Byl to tedy jeden společný dopis, ne odpověď dvou konferencí.

Klíčové bylo pojmenování vzájemných traumat – to znamená z německé strany především nacismus a účast východoněmeckých vojsk na vpádu do Čech v roce 1968 a z naší strany vyhnání Němců s použitím argumentu kolektivní viny – a závěr, jímž bylo vzájemné odpuštění a smíření. To vše uvolnilo prostor pro další společné aktivity, jako byla např. „jihlavská setkání" historiků o tématech minulosti nebo širší, takzvaná „mariánskolázeňská setkání" mezi Němci a Čechy o společných bolestných problémech. Výsledkem byla důležitá poznání i v jiných oblastech; například že pro jednání o různých otázkách je třeba pokud možno „vyčistit pole". Posledně jmenovaných setkání, která organizovala Ackermann Gemeinde (česká i německá) a Česká křesťanská akademie, se někdy zúčastnili i tehdejší předsedové obou biskupských konferencí (Lehmann, Vlk) a někteří významní představitelé politického života.

Kroky smíření měly pak i konkrétní pokračování: návštěvy vyhnanců v Sudetech, v místech, kde kdysi bydleli, společná oprava hřbitovů, kde ležely hroby jejich předků, opravy zničených kostelů v hraničním pásmu, kde měli například jejich rodiče svatbu nebo kde byli sami pokřtěni atd. Ve Zvonkové na Šumavě, blízko „trojmezí", se oprav účastnili tři národnosti: Češi, Bavoráci a Rakušané.

V klimatu vzájemného porozumění jsme se v roce 1995 domluvili a coby předsedové německé a české biskupské konference jsme vydali společné prohlášení k 50. výročí konce II. světové války. Následovala řada dalších společných prohlášení, zvláště významné bylo v této linii Prohlášení Stálé rady České biskupské konference k Benešovým dekretům v roce 2002, které znovu přijímá myšlenkové postoje a připomíná kroky učiněné na začátku 90. let. V té linii se staví k aktuálním

problémům. Ve stejné perspektivě se ubírá i prohlášení české a rakouské biskupské konference v roce 2003 „Smířené sousedství v srdci Evropy". Nelze nevidět, že všechny tyto činy pramení z oněch prvních kroků, učiněných po pádu komunismu v roce 1990.

Bylo by neodpustitelné, kdyby se při této příležitosti zapomnělo na dřívější postoje našich biskupských předchůdců, kteří s velkou odvahou bezprostředně po II. světové válce, kdy byly problémy velmi citlivé a žhavé, dokázali vyslovil jasný křesťanský názor odpuštění a smíření. Myslím nyní na *Společný list episkopátu Republiky o současných nejnaléhavějších otázkách československých katolíků* ze 14. listopadu 1945, ve kterém biskupové přijímají za svá slova papeže Pia XII., která tehdy adresoval biskupům: „Ať nepřekračuje výkon spravedlnosti hranice práva a spravedlnosti" a dále „ať s viníky nejsou trestáni nevinní". Biskupové s odvahou rozvíjejí tuto tematiku ještě více v 7. článku listu. Do žhavé poválečné situace pak znovu vstupují a posílají *Pamětní spis katolických biskupů čsl. Vládě Československé republiky*. Ve III. kapitole nadepsané „Zacházení s Němci a Maďary" pranýřují zvláště jednání podřízených orgánů a zdůrazňují: „Snažně žádáme, aby vláda republiky chránila přirozená práva Němců a Maďarů proti přehmatům neodpovědných a lehkomyslných živlů." Výslovně se pak zastávají katolických kněží, kteří jsou určeni k odsunu.

Tyto dokumenty je nutné postavit na světlo, protože nebyly po době komunismu obecně známé. Těmito otázkami se nikdo nemohl veřejně zabývat. Také my, když jsme připravovali svou odpověď, jsme je neznali, a proto jsme zformulovali některé věty nepravdivě a nepřesně. Například: „Diecéze byly většinou bez biskupů a tehdejší představitelé místních církví nenalezli v situaci, která nastala, odvahu říct rozhodné slovo, takže jsme se jako křesťané svým mlčením stali spoluvinnými na nespravedlivém aktu pomsty vůči Němcům [...]. Vyznáváme proto spoluvinu věřících i představených církve." Když bereme do rukou výše citovaná odvážná slova tehdejších biskupů, musí nás mrzet tyto naše nesprávné úsudky, které bohužel šly i do světa. I k tomu je ale možné se dnes vyslovit.

PŘÍLOHA:

Předseda Německé biskupské konference
Předseda Berlínské biskupské konference

Augsburg, 8. března 1990

Jeho Eminenci
nejdůstojnějšímu pánu
Františku kard. Tomáškovi
arcibiskupu pražskému
Arcibiskupský palác
Hradčanské nám. 16
119 02 Praha 1
Československo

Eminence, vážený spolubratře,

s pohnutím a vděčností jsme přijali Vaše prohlášení ke smíření našich národů a ke společné odpovědnosti za budoucnost Evropy, které jste vydal 11. ledna 1990.

V těchto dnech se mohli poprvé po čtvrtstoletí svobodně a bez překážek sejít biskupové z celého Německa. Při našich společných poradách v Augsburgu jsme čerpali velké povzbuzení pro svou práci právě z Vašeho poselství. S ujištěním o našem opravdu bratrském vzájemném svazku dovolujeme si Vám předat naše slovo ke smíření s českým národem, jež jsme zde společně vypracovali. Nadepsali jsme je základním výrokem Vašeho poselství: „Pravda a láska nás osvobodí."

Prosíme Vás, abyste toto poselství předal také panu prezidentovi Václavu Havlovi s našimi uctivými pozdravy.

Kéž Bůh žehná službě, kterou církev koná pro usmíření národů a obnovu Evropy v duchu evangelia.

V lásce Kristově

✠ Karel Lehmann
biskup

✠ Gregor Sterzinsky
biskup

„Pravda a láska nás osvobodí“
Prohlášení německých biskupů ke smíření s českým národem

Pokojná revoluce v Československu přinesla lidem v zemi našich sousedů svobodu a novou naději. S mimořádnou radostí vítáme náboženskou svobodu, kterou si věřící této země znovu vydobyli. Po více než čtyřiceti letech mají nyní všechny diecéze opět své biskupy. Doufáme, že omezování života církve ze strany úřadů a diskriminace křesťanů ve společnosti patří už minulosti. Znovu nabytá svoboda posiluje také naději, že břemeno minulosti, které mezi Čechy a Němci leží, může být společným úsilím odstraněno.

Prezident Československé republiky pan Václav Havel podal sousedskému německému národu ruku ke smíření, když – v plném vědomí bezpráví, jehož se také Němci dopustili na Češích – odsoudil vyhnání Němců po II. světové válce z jejich původního domova jako „hluboce nemorální čin“. S pohnutím a vděčností jsme vyslechli toto slovo. S týmiž pocity jsme pak mohli zakusit, že pražský arcibiskup František kardinál Tomášek 11. ledna 1990 prohlásil: Skutky „pomstychtivosti“ a pronásledování namířené proti Němcům v Československu tvoří „skvrnu na naší národní cti“, jež se nedá smazat „mlčením nebo poukazem na bezpráví, která nám byla způsobena, nýbrž jen objektivním přiznáním celé pravdy a distancováním se od vlastního bezpráví“. „Pravda a láska nás osvobodí,“ píše kardinál Tomášek. Úkolem křesťanů je, aby toto poselství evangelia přinesli do základů společného evropského domu. „Srdce Evropy, z něhož kdysi v dějinách šlehala nenávist jdoucí až k vyvraždění národů, má nyní začít bít v rytmu přátelství.“

I. Zármutek a odpuštění viny

Děkujeme československému prezidentovi a pražskému arcibiskupovi v čele českých katolíků za toto osvobozující slovo. Připomenutí viny, kterou na sebe představitelé odpovědní za vyhnání Němců uvalili, připomíná však také nám zločiny, které byly v době okupace ve jménu německého národa spáchané na českém národě pošlapáním jeho práva na sebeurčení, ohrožením jeho národní existence a útlakem. Litujeme, že bylo zneužito touhy slovenského lidu po národní svébytnosti pro cíle mocenské politiky německého národněsocialistického vedení. Se zahanbením vzpomínáme na bezpráví, jemuž byli od roku 1938 nuceným a plánovaným přesidlováním Češi vystaveni. Stejně tak litujeme těch Čechů a Slováků, kteří nacistickým terorem přišli o život nebo se stali obětí vysídlení.

Jsme si vědomi selhání a viny, kterými se mnozí Němci zatížili. Přijímáme zodpovědnost za břemena dějin, která musí nést celý náš národ. Slovy biskupské konference konané ve Fuldě 23. 8. 1945 prohlašujeme dnes znovu, když se ohlížíme na tuto temnou kapitolu dlouhé společné historie Čechů a Němců: „Už před válkou se děly v Německu hrozné věci a za války je dělali Němci v okupovaných zemích. Hluboce litujeme toho, že mnozí Němci i z našich řad se nechali zaslepit falešným učením nacionálního socialismu a že vůči zločinům proti lidské svobodě a lidské důstojnosti zůstávali lhostejní, že mnozí svým postojem těmto zločinům napomáhali a mnozí se sami stali zločinci."

Biskupové Berlínské biskupské konference prohlašují, že hluboce litují účasti Národní lidové armády Německé demokratické republiky na násilném potlačení Pražského jara v srpnu 1968. Staré rány tím byly zjitřeny a dílo usmíření bylo těžce zatíženo.

II. Povzbuzující vzory společných dějin

Vzpomínka na časové údobí, jež se vyznačuje nespravedlností a duchem revanšismu, násilí a odvety, nám nesmí dát zapomenout na dlouhá staletí pokojného soužití Čechů, Slováků a Němců v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Navzdory všemu napětí a sporům bylo česko-německé a slovensko-německé sousedství charakterizováno pro většinu doby jeho trvání vzájemným dáváním a přijímáním a vedlo naše národy společně k velkému hospodářskému a kulturnímu rozkvětu, jenž působil daleko za hranice jimi obývaných zemí. Teprve ničivému nacionalismu a ideologiím našeho století se podařilo toto jedinečné kulturní soužití ke škodě všech nahlodat a nakonec rozbít.

Cestu dějinami, které Češi, Slováci a Němci společně prožívali a protrpěli, doprovázejí veliké postavy křesťanské víry, jež jsou všemi těmito národy uctíváni jako světci: Jan Nepomucký, Klement Maria Hofbauer, Jan Sarkander, Jan Nepomucký Neumann. Svatořečení blahoslavené Anežky České dne 12. listopadu 1989 nám toto společné bohatství připomnělo. Anežku, dceru českého krále Otakara I., který povolal do země německé kolonisty, doporučil papež Jan Pavel II. Čechům i Němcům za příklad života ve vzájemné úctě, beze sporů a nenávisti. Kéž přímluva této světice doprovází budování mostů, jež chceme dnes znovu na základě naší víry mezi lidmi v srdci Evropy budovat.

III. Společná výstavba nové Evropy

Demokratická revoluce ve střední a východní Evropě strhla přehrady, které byly mezi národy uměle vytvořeny. Všude tam, kde padají hraniční zátarasy a kde lidé mohou naplnit novým životem po staletí vytvářenou sounáležitost sousedních států a zemí, můžeme dnes zakusit Evropu jako duchovní jednotu. Tyto události nás naplňují radostí a důvěrou. Tyto změny v Evropě však pociťujeme též jako výzvu budovat společně se svými sousedy nové, trvalé základy pro soužití národů v Evropě. Po strašných zkušenostech našeho století může být mír mezi národy zajišťován stále méně oddělováním nebo dokonce silou zbraní. Trvalý základ míru mezi lidmi musejí vytvořit důvěra a pravda.

Důležitou bází tohoto úkolu je společenství místních církví, budované na lásce Ježíše Krista, které ve své jednomyslné různorodosti zahrnuje vzájemnou láskyplnou pomoc. Už v minulosti jsme se za tehdejších podmínek snažili udržovat toto společenství a tím spíše nepřestaneme ještě intenzivněji a plodněji budovat tuto duchovní jednotu v budoucnosti. (Srov. k tomu konstituci II. vatikánského koncilu *Lumen gentium*, čl. 23) Skrze Boží milost může právě Boží lid přinášet léčivé síly, které mohou zvláště účinně napomáhat záchraně lidské důstojnosti (srov. pastorální konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, čl. 3).

Společné křesťanské dědictví našich národů ukládá při tomto budování křesťanů zvláštní odpovědnost. S vděčností můžeme konstatovat, že ve vztazích mezi českými, slovenskými a německými katolíky byly pro to už dávno vytvořeny dobré předpoklady, na nichž nyní můžeme dále stavět. Chceme zde připomenout zásluhy sudetských Němců, především ale sudetoněmeckých katolíků, kteří se společně s ostatními vyhnanými ze svého domova hned od počátku zřekli jakékoli politiky nenávisti a pomsty a po několik desetiletí přispívali k usmíření. S velkým uznáním přitom myslíme také na ty české a slovenské katolíky žijící v exilu, kteří záhy hledali dialog se svými německými bratry a sestrami. Náš upřímný dík však patří především těm členům církve v Československu, kteří uprostřed pronásledování silou své víry s jasnozřivostí a velkorysostí pomáhali připravovat půdu pro usmíření našich národů. Tento dík náleží zvláštní měrou našemu vysoce-důstojnému spolubratru Františku kardinálu Tomáškovi, který navzdory všem útokům se stejnou neohrožeností, s jakou obhajoval svobodu víry, vyzýval Čechy a jejich sousední národy v duchu svého velkého předchůdce, pražského biskupa sv. Vojtěcha, aby se zamýšleli nad svým společným dědictvím a obnovili Evropu duchovní a mravní obrodou svých národů. S obdivem a díkem hledíme dnes na tuto církev v sousední zemi, jejíž věrnost evangeliu, vyzkoušená desetiletí

trvajícím útlakem, je i pro nás pobídkou, abychom s odvahou vydávali svědectví víry v dnešním světě a abychom jako církev sloužili lidem dnešní doby.

Mezi našimi národy leží ještě dnes pozůstalost celého půlstoletí, které dalo vyrůst bezpráví a utrpení, nedůvěře a lhostejnosti mezi lidmi. Odstranit toto neblahé dědictví a získat lidská srdce pro společnou výstavbu Evropy je úkolem této nám dnes darované dějinné chvíle. S kardinálem Tomáškem, se všemi křesťany a se všemi lidmi dobré vůle v zemi našich sousedů doufáme, že nás při tom osvobodí pravda a láska; že nás osvobodí od tíže minulé viny a otevře pro utváření budoucnosti ve spravedlnosti a míru.

V Augsburgu dne 8. března 1990

ODPOVĚĎ ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH BISKUPŮ

Drazí spolubratři v biskupské službě!

S radostí jsme přijali Váš dopis ke smíření mezi Němci a Čechy, který jste vypracovali při své první společné konferenci všech německých biskupů v Augsburgu dne 8. března 1990. Byl tehdy adresován panu kardinálu Tomáškovi, pražskému arcibiskupovi, v té době hlavnímu reprezentantovi katolické církve u nás. Za Vaše poselství Vám svým dopisem poděkoval.

My, čeští a slovenští biskupové, však cítíme, že Váš dopis platí i nám, celému sboru biskupů obou národů. Proto se k Vám nyní, po vytvoření biskupské konference České a Slovenské Federativní Republiky, obracíme se svou společnou odpovědí jako reprezentanti věřícího lidu. Jen obrovský proud všech neočekávaných událostí nám zabránil, že jsme tak neudělali dříve.

Kéž Bůh žehná těmto významným krokům, které byly udělány z obou stran. Kéž jsou příkladem a cestou i pro ostatní, abychom tak mohli po odstranění všech sutin nenávisti, zloby a nelásky, které stojí v cestě do budoucnosti, vzájemně spolupracovat na vytvoření obnovené Evropy v novém duchu.

I.

Události poslední doby nás všechny naplnily novou nadějí a posílily naši víru v účinnou přítomnost Boha v dějinách lidstva. Na vlastní zkušenosti jsme zřetelně poznali, že člověk nemůže trvale žít se lží a živit se nenávistí. Zkušenost minulosti –

ať už s nacismem, nebo s komunismem – jasně ukazuje, kudy cesta do budoucnosti nevede. Poznali jsme, že srdce člověka je stvořeno pro dobro, pro božské hodnoty, tvořící pevný a nenahraditelný základ života jedince a vztahů mezi lidmi i národy. A pouze tyto hodnoty, postoje a pravdy mohou tvořit výchozí bod pro odstranění překážek, které naše i Vaše nedávná minulost, ovlivněná falešnými a nepravdivými ideologiemi, vedenými nenávistí různého zabarvení, nakupila na cestě vzájemného soužití a spolupráce a zatarasila tak cestu k lepší společné budoucnosti. Pouze pravda a láska ji mohou uvolnit.

S radostí jsme pozorovali zbourání berlínské zdi, která byla symbolem rozdělení lidí uvnitř národů i znamením rozděleného světa. Její pád byl známkou vytváření nových vztahů v Evropě.

Sdílíme s Vámi i s Vaším národem velkou radost, že zmíněné události byly začátkem nové dějinné etapy, která se v této době sjednocení Německa nadějně otevírá. Přejeme a vyprošujeme Vašemu národu, aby po tolika trpkých zkušenostech jak s nacismem, tak s komunismem utvářel svou budoucnost na pevných křesťanských základech.

II.

Vaše prohlášení jako odpověď na první krok ze strany pana prezidenta Havla a pana kardinála Tomáška cítíme jako projev Vaší ochoty vstoupit s námi v této otázce na pozice pravdy a lásky Kristova evangelia. I my si dobře uvědomujeme, že nám v této chvíli nikterak nepomohou pouze lidské racionální analýzy, vážení vin na jedné i na druhé straně a zapisování na stránky „má dáti, dal". Tím neodmítáme ani nepodceňujeme úsilí historiků a politiků na tomto poli, ale vyjadřujeme hluboké přesvědčení, že tyto postoje odpuštění a lásky musejí být prvními předpoklady všeho ostatního.

Upřímně děkujeme za to, že se s lítostí zastavujeme u zločinů, „které byly v době okupace ve jménu německého národa spáchané na českém národě pošlapáním jeho práva na sebeurčení" i u všech ostatních zločinů spáchaných v době nacismu na obou našich národech. Všechny tyto činy vyvolávají nekritickou nenávist, do níž byli strženi i křesťané, protože základní principy evangelia nebyly v našem životě prožívány ve své osvobozující a životodárné podobě.

Toto Vaše slovo v nás osvobozuje a uvolňuje cestu, abychom i my, při zpětném pohledu na vše, co se stalo, vyjádřili lítost nad vyhnáním Němců z jejich domovů aplikováním nespravedlivého principu kolektivního trestu, postihujícího nevinné lidi, mezi nimiž bylo mnoho věřících i řada kněží. Tehdejší představitelé využili

všeobecné atmosféry hněvu a vycházejíce ze zásad nekřesťanských udělali kroky v zájmu své politiky bez ohledu na spravedlnost. Diecéze byly v té době většinou bez biskupů a tehdejší představitelé místních církví nenalezli v situaci, která nastala, odvahu říci rozhodnější slovo, takže jsme se jako křesťané svým mlčením stali spoluvinnými na nespravedlivém aktu pomsty vůči Němcům. V konkrétních případech se i někteří naši věřící ztotožňovali s tímto činem nenávisti a nelásky, ba se ho i přímo zúčastnili.

Uvědomujeme si, že všechny zločiny na obou stranách vycházely ze systémů a mentalit, které vědomě popřely podstatné křesťanské principy a stavěly pouze na lidských základech. Bolestně cítíme, že nedostatek plně rozvinutého křesťanského života v té době do značné míry dával prostor nekřesťanským postojům.

Tato bolestná znamení času a trpké zkušenosti jsou pro nás výmluvným poučením pro současnost i na cestě do budoucna.

III.

Výměna dopisů, která se mezi našimi církvemi uskutečňuje, je potěšitelným znamením dialogu, který, jak všichni doufáme, bude se i nadále úspěšně rozvíjet k prospěchu nejen našich církví, ale i obou zemí a vlastně celé Evropy, která spěje ke svému lepšímu uspořádání. Je však třeba říct, že tento dialog je pokračováním dialogu, který po celých 40 let nesvobody mezi námi existoval. S vděčností vyznáváme, že především Vaší zásluhou. Byl to dialog, ve kterém jste se snažili pomáhat církvi u nás – a nejen církvi – všemi možnými prostředky, které jen láska dovede vynalézt. Ve velmi početných osobních kontaktech na všech úrovních jsme nacházeli vždy pochopení, byli jsme podporováni modlitbami a oběťmi a poznávali jsme, že církev je všude matka. V NDR naši věřící vždy nacházeli otevřenou náruč biskupů, kteří dávali k dispozici vše, co bylo možné: knihy, časopisy, prostory a prostředky k setkáním, ke školením, k exerciciím, k prázdninovým soustředěním bohoslovců. Ano, i pomoc při přípravě a svěcení kandidátů kněžství, kteří nemohli studovat v domácích, státem kontrolovaných seminářích. Účinná pomoc měla pro nás i velký morální význam. Také mnohé pastýřské listy, u nás překládané a rozšiřované, naše věřící povzbuzovaly a dávaly jim orientaci. Rovněž ze strany církve v SRN jsme dostávali vždy velkorysou pomoc. Byla zatížena mnohými překážkami, které mezi naše země postavil minulý režim. Vaše vynalézavost a obětavost dokázaly tyto bariéry překonávat. Jsme vděční za finanční a hmotnou pomoc, kterou jsme dostávali a stále ještě dostáváme od jednotlivců i prostřednictvím organizací, které němečtí věřící buď vedou, nebo obětavě podporují, jako

je Ackermann Gemeinde, Kirche in Not, Europäischer Hilsfond, Charitas Internationalis.

Z Vaší strany tu byla nejen hmotná, ale také morální a politická podpora, která se projevovala po celá léta zvláště rozhlasovými i televizními vysíláními.

Je toho mnoho, za co jsme Vám vděčni, co Vaše láska dovedla poskytnout, bez ohledu na vše negativní, co se mezi našimi národy nahromadilo. Kéž Bůh Vaši pomoc štědře odmění!

To vše je velkým přínosem k rozvíjení vzájemného dialogu mezi našimi církvemi a národy, v přítomnosti i v budoucnosti.

IV.

Církev v našich zemích stejně jako církev ve Vaší vlasti prošla těmito dobami obohacená o hluboké zkušenosti víry, které nechceme v nové době zapomenout, protože i ony jsou velkým darem Božím. Bolestné úseky naší nedávné společné historie zřetelně ukazují, že neštěstí přicházelo ze systémů bez Boha a z nedokonalosti a slabosti našeho křesťanského života. Svatý Pavel to připomíná zřetelně i nám: „Jejich myšlení je zavedlo do marnosti a jejich scestná mysl se ocitla ve tmě…, vyměnili Boží pravdu za lež." (Řím 1, 21b.25a) Obojí nás vede k závěru, že naše církve jsou minulými zkušenostmi disponovány, aby přinesly svůj příspěvek k úsilí budovat novou sjednocenou Evropu na nových základech. Musejí to být základy lásky Boží, odpuštění a pravdy Kristova evangelia. To jsou jediné síly, které mohou vytvářel sjednocený svět, aby další generace nemusely psát nová prohlášení lítosti nad troskami budoucnosti.

S radostí jsme četli ve Vašem dopise slova o spolupráci pro lepší budoucnost. My chceme spolu s Vámi i těmito kroky vydávat svědectví lidem dnešní doby. Toužíme po užší spolupráci, po vzájemném poznání osobním i po poznání života svých církví, po výměně zkušeností, poněvadž Vy máte pro nás cenné zkušenosti se světem, pro který se též u nás otevřel obzor. Doufáme, že i naše zkušenosti mohou obohatit Vás. Minulá léta násilné ateizace nám ukázala, že víru postavenou na přijetí kříže nelze zničit, ale utrpením ji lze očistit a prohloubit.

Touto cestou se bude dovršovat naše usmíření, poněvadž osobní poznání a vzájemná výměna je obdarováním. To je cenný přínos k základům civilizace lásky pro novou Evropu.

Jsme šťastní, že právě u nás na Velehradě, u kolébky našeho křesťanství, vyhlásil papež Jan Pavel II. svolání zvláštní synody o evangelizaci Evropy. Cítíme proto povinnost ve stopách spolupatronů Evropy, sv. Cyrila a Metoděje, přispět k jejímu budování.

V českých zemích jsme zahájili už před třemi lety Desetiletí duchovní obnovy národa jako přípravu na milénium mučednické smrti sv. Vojtěcha v roce 1997. Na Slovensku začíná duchovní příprava na vstup do 3. tisíciletí. Smyslem obou pastoračních programů je obnova života jednotlivců i společnosti na křesťanských základech, protože jsme přesvědčeni, že zdravou společnost je možné vybudovat jen na žitém evangeliu.

V Evropě padly zdi, vybudované systémy bez Boha, které oddělovaly Východ od Západu. Avšak zůstávají, ba i rostou bariéry konzumního materialismu, které oddělují lidi od Boha a od sebe navzájem. Jsou zde bariéry způsobené sobectvím, neláskou, ztrátou živé víry v Boha, přesunutím životního cíle a záměnou hodnot.

Evropa bude šťastná, až padnou i tyto přehrady. V tom vidíme společný úkol – dílo, na kterém chceme s Vámi spolupracovat.

Bratislava, 5. září 1990
Biskupové katolické církve
České a Slovenské federativní republiky

Miloslav kardinál Vlk (* 1932) je emeritní arcibiskup pražský.

Pavel Černý

Po ekumenickém chodníku

Úspěchy a úskalí ekumenického dialogu a spolupráce v Čechách

Název tohoto článku jsem si částečně vypůjčil ze známé knížky praktického teologa – prof. Pavla Filipiho.[1] Jeho útlá knížka z roku 2008 dává nahlédnout do zápasů české ekumeny, která vstoupila do nové doby ekumenického dialogu a spolupráce. Kristova modlitba „aby všichni jedno byli"[2] neztrácí svou naléhavost. Na druhé straně nelze přehlížet pluralitu hermeneutických přístupů k Bibli, církevní tradici a různé druhy křesťanské spirituality.

Sametová revoluce byla velkou výzvou pro ekumenický dialog církví v České republice. Při hodnocení míry ekumenického dialogu a spolupráce nesmíme zapomenout na velké dědictví, kterého se nám dostalo z dob totalitních. Ekumenická spolupráce byla v době útlaku církví a omezování jejich vzájemných kontaktů a součinnosti silně potlačována. Bývalý režim se bál vlivu církví na společnost a především na mladou generaci. Některé snahy po širší ekumenické spolupráci byly tvrdě potlačovány. Naopak oficiální formy byly státem nejen podporovány, ale dokonce prosazovány. Můžeme vzpomenout na nešťastné organizace, kterými byly na protestantské straně Křesťanská mírová konference[3] a na straně římskokatolické Pacem in terris.[4] Snad začaly z dobrých motivů, ale byly později zkorumpovány, sevřeny do ideologických kleští rozpínavého a agresivního socialismu a zdeformovány státním dohledem nad církvemi.

Ekumenické hnutí se v těchto dobách rozvíjelo spíše neoficiálně, někde spíše formou podzemní církve. Často byly ekumenické bohoslužby v rámci modlitebních týdnů úředně zakázány, nesměla se společně připomínat významná církevní výročí, jindy nebylo umožněno uspořádat konferenci mládeže s ekumenickou účastí. Tato doba ale měla i svůj silný ekumenický potenciál. Je na místě vzpomenout na mnoho duchovních a církevních pracovníků, kteří se vzájemně povzbuzovali a podporovali v dobách perzekuce. Někteří dokonce sdíleli vězeňské cely a nucená zapojení v oddílech PTP.[5] Jiní se spřátelili při setkáních a školeních pořádaných církevními tajemníky, rozvíjeli svá přátelství a navštěvovali se. Toto dědictví vzájemné úcty, přejné spolupráce a podpory je třeba zmínit, protože např. západní Evropa ho v takovéto míře nezná. Společné starosti, bolesti a utrpení vždy posilují sounáležitost a spolupráci.

Nový začátek

Po roce 1989 padla všechna omezení ze strany státu a jeho ideologie a ekumenické hnutí se začalo v nových podmínkách vyvíjet nejrůznějšími způsoby. Začaly se objevovat různé nové průniky ve vzdělávání duchovních a pracovníků církví. Postupně byly nově ustaveny teologické fakulty pod univerzitami a teologické semináře s nimi spojené či nezávislé. Teologické školy začaly přijímat studenty různých konfesí a brzy sdílely některé odborníky. Přestalo být neobvyklé, aby protestantský teolog přednášel na katolické fakultě a naopak.

Novým způsobem se zformovala Ekumenická rada církví v ČR (dále ERC), původně založená v době totality pod dohledem státních úřadů.[6] Jestliže v éře komunismu církve prakticky musely být členy ERC, v nových podmínkách se mohly o svém členství svobodně rozhodnout. Faktem je, že žádná církev dosud z ERC neodešla. Spíše žádostí o vstup do ERC přibylo. Často se jednalo o nová církevní společenství, vzniklá na základě působení různých zahraničních misií. Některé z těchto po revoluci založených skupin musely být odmítnuty, protože ještě nemohly být evidovány jako církve, nebo jejich vyznání bylo velmi vágní či postrádalo trojiční zakotvení. ERC totiž na základě svého statutu zvolila trojiční platformu jako rozhodující pro přijetí do ERC.

V ERC významným způsobem pracovala jako přidružený člen Česká biskupská konference římskokatolické církve (dále ČBK). Vzájemné propojení zůstalo silné, a byl to zpravidla generální sekretář ČBK, který se zúčastňoval všech zasedání Řídicího výboru ERC. Postupem doby došlo také na přímou spolupráci ERC a ČBK. Vedení ERC bylo zváno k dialogu na zasedání Stálé rady ČBK i celého pléna ČBK.

Služba společnosti

Velmi brzy začaly církve vstupovat do dříve zapovězeného prostoru, kterým byla média, školství, armáda, vězeňství, policie a široká oblast charitativních a diakonických institucí. Záhy po revoluci se v Českém rozhlase a České televizi začala objevovat krátká kázání – sváteční slova. Dalším krokem bylo zavedení přímých přenosů nedělních a svátečních bohoslužeb. Od začátku bylo jasné, že je třeba tyto projekty zakládat ekumenicky. Česká sekulární společnost nerozdělovala církve podle konfesí či organizačního uspořádání. Tím vznikl určitý vnější tlak na nutnost ekumenického dialogu a hledání společného postupu. Bylo zapotřebí postupovat jednotně. Bez jednotného postupu se ztrácely naděje na domluvu se

státními institucemi. Vzpomínám si, že první velké (např. novoroční) ekumenické bohoslužby v katedrále sv. Víta či Petra a Pavla byly svým obsahem překvapivé i pro některé křesťany. Někteří účastníci následně prohlásili, že nevěděli, že křesťanské církve mohou společně vyznávat svou víru starokřesťanským Apoštolským a Nicejsko-cařihradským vyznáním víry.

Média

ERC brzy založila mediální komisi. Bylo třeba domlouvat střídání rozhlasových a televizních přenosů bohoslužeb a postupem času sledovat kvalitu přímých přenosů a snažit se o jejich zlepšení. Následovalo mnoho jednání s vedením Českého rozhlasu a České televize. Tyto veřejnoprávní instituce včlenily do svých struktur náboženské redakce a tím se otevřelo další pole pro zpravodajství ze světa církví a také pro vyjadřování církevních pracovníků ke společenským, kulturním i náboženským otázkám. První porevoluční léta byla charakteristická velkou otevřeností pro práci církví a jistým respektem ke křesťanství. Naneštěstí se také ukázalo, že církve nebyly připraveny na vstup do médií a těžce se učily a stále učí, jak prezentovat své poselství běžnému člověku srozumitelnou řečí a čitelným jednáním.

Armáda ČR

Významným krokem se stal vstup do Armády ČR. Není pochyb o tom, že otevření armády pro vstup a začlenění vojenských kaplanů bylo umožněno vstupem ČR do NATO. Spojenecké armády měly své kaplany a dlouholetou zkušenost spolupráce. První kaplan v ČR do armády nastoupil v roce 1996. Na základě dobrých zkušeností byla v roce 1998 podepsána dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany, ČBK a ERC. Ustanovená Duchovní služba v armádě začala fungovat na ekumenickém základě. V ekumenickém dialogu se prosadila potřebnost služby mezi vojáky, kteří odcházeli nejen na cvičení, ale dokonce i do zahraničních misí, kde byli vystaveni nebezpečí. Církve brzy pochopily, že je třeba vyslat kvalitní pracovníky do této služby, i když samy na řadě míst čelily nedostatku duchovních. Duchovní služba v Armádě ČR se rozvinula poměrně rychle a získala si respekt vedení armády. Západoevropské armády mají obvykle zvlášť kaplana pro vojáky z katolické církve a zvlášť kaplana pro vojáky církví evangelických. Česká duchovní služba se rozvinula na základě ekumenického dialogu jiným způsobem. Každý vyslaný kaplan je vyslán do armády jako reprezentant všeho křesťanstva.

Při vyslání mu žehnají společně představitelé ČBK i ERC. Kaplanská služba stojí na dobrém ekumenickém základě, a jistě i proto je široce přijímána.

Vězeňská duchovní služba

Podobný vývoj nastal také v práci mezi vězni. Ekumenický dialog umožnil vstoupit do věznic České republiky společně. Vznikla Vězeňská duchovní služba a také byl zaregistrován spolek pod názvem Vězeňská duchovenská péče. Ve věznicích působí kaplani jednotlivých církví ekumenického spektra. Výňatek z kodexu ekumenické spolupráce říká: „Církve působící v občanském sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), resp. jejich pověření zástupci, podílející se na zajišťování vězeňské duchovní péče, jsou si navzájem rovny, požívají stejných práv a povinností a dodržují pastorační zásady uvedené v tomto kodexu. Církve jednotlivých denominací plně respektují vzájemné teologické i pastorační odlišnosti, aniž by si nárokovaly prosazování svých vlastních specifik na úkor druhých. O své víře a vlastní tradici svědčí a učí vhodným a nekonfliktním způsobem.“[7] Nelze říct, že by spolupráce byla vždy bezkonfliktní. Mezikonfesní spolupráce se ale osvědčuje a obohacuje společnou službu vězněným. Kromě profesionálních kaplanů působí ve věznicích také dobrovolníci doporučení svými církvemi a akreditovaní ERC a ČBK.

Kaplani v nemocničních zařízeních

Později se mohla rozvinout také kaplanská služba v nemocničních zařízeních. V ní bylo třeba mnoho ekumenické ohleduplnosti a nadšení pro službu nemocným. Bylo překvapivé a povzbuzující, že některé nemocnice nejen že otevřely této službě své dveře, ale vyškolené nemocniční kaplany dokonce zaměstnaly. Do řady zdravotnických zařízení docházejí pastorační asistenti jednotlivých církví a dobrovolníci. V současné době vznikají také ve zdravotnických zařízeních kaple či prostory ticha. Na těchto místech probíhají bohoslužby a často se tam odehrávají pastorační rozhovory. Návštěvu kaplana si mohou pacienti objednat také na svůj pokoj. V této oblasti velmi pomohlo, že se v České republice podařilo definovat a také přijmout širší definici péče o pacienty. Na rozdíl od doby dřívější je obecně přijato, že člověk nemá jen potřeby fyzické a psychické, ale má také potřeby duchovní. Proto je nezbytné do zdravotnického systému vnášet rozměr duchovní péče. V etickém kodexu nemocničního kaplana je vyjádřeno: „Spirituální péčí

v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu s úctou k důstojnosti lidské osoby z pozice věřících křesťanů, věnujeme pozornost jeho sociálnímu okolí, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci, utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje."[8]

Duchovní péče o policisty

V posledních letech také probíhají jednání s Ministerstvem vnitra a Policií České republiky o poskytování duchovní péče policistům. Ne všichni si uvědomují, v jakém prostředí se často policisté pohybují a s jakou brutalitou a krutostí lidí se setkávají. První duchovní byli připraveni pro tuto službu a také v této oblasti je možné čekat další vývoj.

Ekumenická charta

Pro otevřený dialog a spolupráci posloužil dokument *Charta oecumenica*,[9] který vznikl následně po dvou evropských křesťanských shromážděních v Basileji (1989) a ve Štýrském Hradci (1997). Výsledný dokument byl v roce 2001 podepsán Radou evropských biskupských konferencí a Konferencí evropských církví. Tato charta deklaruje ochotu k mezicírkevní spolupráci a zavazuje signatáře ke společnému hlásání evangelia, hledání cest k jednotě, společné službě, modlitbě a pokračování v dialogu. Církve na sebe berou závazek aktivní služby ke smíření, ochraně Božího stvoření, prohlubování vztahů k židovství, mezináboženskému dialogu s islámem a s jinými věrami a filozofiemi. *Charta oecumenica* byla projednávána také na úrovni ERC a ČBK a potom slavnostně podepsána představiteli většiny církví při bohoslužbě ve Sboru Církve bratrské v Praze 1, a to 22. ledna 2007.

Paracírkevní organizace

Při ohlédnutí se za 25 lety života ve svobodě není možné přehlédnout přínos křesťanských organizací, misijních skupin, řádových společenství, charit a diakonií. Velkou službu církvím odvedla Česká biblická společnost, která zajišťuje tisk Biblí a vydává

materiály související s hlubším studiem Písma. Ekumenický dialog podporovala společenství jako hnutí focolare, Křesťanská misijní společnost, Charizmatická obnova, Česká křesťanská akademie, komunita Chemin Neuf, Nový život, Křesťanská akademie mladých, Alfa kurzy a mnohé další duchovní hnutí a organizace. Stále se ukazuje, že teze, kterou obhajuje ve své knize americký katolický kněz Peter Hocken, je pravdivá.[10] Církve podle něj velmi potřebují duchovní hnutí a duchovní hnutí potřebují církve. To se ukazuje stále. Pracovní týmy, misijní organizace a různá diakonická seskupení bývají rychlejší, pružnější, specializované na určitý typ služby. Církev naproti nim bývá v mnohém pomalejší, ale pro křesťanské organizace a duchovní hnutí je zázemím, stabilizačním prvkem, ochranou a korekcí.

Modlitební týdny

Ekumenické hnutí v naší zemi dlouhodobě těžilo z dlouholeté tradice modlitebních týdnů. Postupně se ujaly a zakořenily dva z nich. Jeden týden (alianční) bývá hned v prvním týdnu nového kalendářního roku a je připravován Evangelickou aliancí. Druhým je ekumenický oktáv připravovaný Komisí pro víru a řád Světové rady církví a Papežskou radou pro jednotu křesťanů. V těchto týdnech se koná v celé zemi mnoho společných modlitebních shromáždění. Pro tato společná modlitební setkávání již nejsou překážky, jako tomu bylo za totality. Je třeba přiznat, že se v posledních letech objevila nečekaná překážka nová. Bývá již dlouholetou tradicí, že se v této době mění kazatelny, duchovní různých církví se v bohoslužbě slova zapojují do liturgie kázáním, čtením Písma, modlitbami a požehnáním. Celá léta takové bohoslužby probíhaly za plné účasti všech církví ERC a církve římskokatolické pod vedením ČBK. Před několika lety se částečně změnil přístup Pravoslavné církve v Českých zemích. Pod vlivem moskevského patriarchátu byla posílena exkluzivita pravoslaví do té míry, že se pravoslavní křesťané a jejich duchovní nemohou modlit s příslušníky jiných křesťanských církví. Mohou se zúčastnit bohoslužby slova, ale jejich účast se omezuje pouze na čtení biblických textů. Tento nový přístup pravoslaví k modlitbě s druhými je nyní jistým problémem ekumenické spolupráce. Občasné zablesknutí provází ekumenický dialog v různých fázích. Jedním z problémů bylo svatořečení Jana Sarkandera papežem Janem Pavlem II. v roce 1995. Tento nový světec nebyl považován protestantskými církvemi za morální křesťanský vzor hodný následování. Jiným zablesknutím byl vatikánský dokument Kongregace pro nauku víry, z 10. 7. 2007. Zmíněný dokument *Odpovědi na otázky, týkající se některých aspektů nauky o církvi*[11] rozproudil velmi čilou a místy ostrou diskuzi, které se zúčastnili zástupci

protestantských církví, římskokatolické církve a církví pravoslavných. Církve české ekumeny se připojily k celosvětovým protestům a diskuzím nad dokumentem, který nekatolickým křesťanům upíral právo nazývat se církví. Kardinál Walter Kasper se pokusil citlivě a věcně zareagovat na vzniklou, poměrně vyostřenou diskuzi. Odpověděl především na nespokojené reakce protestantů. Kardinál Kasper vysvětlil, že dokument nepopírá, že by protestantské církve byly církvemi, ale upřesňuje, že nejsou církvemi v tom smyslu, v jakém katolická církev chápe sebe samu jako církev.[12] Kasper říká: „Evangelické církve samy nechtějí být církvemi v katolickém smyslu. Jejich koncept církve neodpovídá katolickému." Předseda Papežské rady pro jednotu křesťanů cituje také nedávnou evangelickou deklaraci *Tajemství a svěcení*, ve které se říká, že chápání církve a služby v katolické církvi není vlastní protestantům. Uvnitř české ekumeny pomohl výrazně ke zklidnění a pokračování ekumenického dialogu Miloslav kardinál Vlk.[13] Dialog nebyl v žádném případě zastaven a ekleziologický konflikt rozvinul další diskuzi.[14] Spolupráce církví nebyla zastavena a pokračovala v plné síle dál.

K oživení ekumenického dialogu přispěly také návštěvy papežů v České republice. Jan Pavel II. i Benedikt XVI. se při svých návštěvách setkali se zástupci církví české ekumeny. Tato setkání vždy byla významná a pomáhala k otevření dialogu. Jan Pavel II. významně pomohl římskokatolické církvi k novému pohledu na dílo Mistra Jana Husa. Jeho slova o Husovi posloužila k překonání některých historických antagonismů. Ovocem mezinárodních husovských sympozií v Bayreuthu (1993) a ve Vatikánu (1999) je i dnešní ekumenická komise, která připravuje oslavy k 600. výročí upálení Mistra Jana v Kostnici. Této komisi předsedá biskup František Radkovský. Hus začal být chápán jako reformátor církve a jako osoba, která může českou ekumenu a celý český národ sjednocovat, a nikoli rozdělovat.

Dialog o etických otázkách

České církve prošly několika dialogy a ověřováním svých pozic v oblasti etiky. V některých oblastech vládla naprostá shoda, např. v postoji k eutanazii. V jiných oblastech se ukázala nejednotnost způsobená různými přístupy k Písmu svatému. Po studijním dni k otázkám homosexuality a registrovaného partnerství osob stejného pohlaví bylo vydáno a do Parlamentu ČR zasláno prohlášení, které z jedenácti církví sdružených v ERC podepsalo osm. Ukázalo se, že osm církví nesouhlasí se zaváděním registrovaného partnerství a oslabováním jedinečnosti a důležitosti rodiny. Další tři církve se nemohly připojit, protože ve svých řadách nemají v těchto otázkách jednotu.

Významné bylo veřejné podepsání stanoviska proti eutanazii. Toto stanovisko v roce 2005 veřejně podepsali představitelé ERC, ČBK, Federace židovských obcí a Muslimské komunity. Tato shoda postojů a projev mezináboženského dialogu překvapil novináře a byl mediálně silně prezentován.

ERC se několikrát vyjadřovala k porušování lidských práv na Kubě, v Tibetu a na dalších místech. Etické otázky byly také předmětem dialogu s Evropskou komisí v Bruselu, zvláště v době českého předsednictví v EU.

Test soudržnosti české ekumeny

České církve a český stát si z minulosti nesly velké a nepříjemné dědictví. I po revoluci stále platil komunistický zákon č. 218/1949 o hospodářském zabezpečení církví. Církve mohly svobodně rozvíjet svou činnost a stát přispíval na financování platu duchovních a na opravy některých církevních památek. Během let bylo vypracováno nejméně deset návrhů na odškodnění církví, zmírnění křivd komunismu, jak se nazývala snaha o hospodářské oddělení církví a státu. Politickými turbulencemi, nestabilními vládami a hlavně neochotou dořešit palčivý problém komunisty zabaveného majetku a postavit církve po hospodářské stránce na vlastní nohy bylo řešení této kauzy neustále oddalováno. Všechny postkomunistické země již dávno tento problém vyřešily. Česká republika byla poslední, k podepsání smlouvy s církvemi došlo až na sklonku roku 2012 a zákon začal platit od 1. 1. 2013. Za 22 let nepochybně došlo mezi církvemi k různým napětím a rozdílným pohledům na majetkové vyrovnání se státem a čerpání finančních prostředků. To, co má ovšem úžasnou ekumenickou hodnotu, leží v trezoru Ministerstva kultury. Jedná se o dokument z roku 2007, podepsaný 17 církvemi a náboženskými společnostmi (včetně Federace židovských obcí), ve kterém je specifikováno dělení finanční části majetkového vyrovnání. Je obecně známo, že dělení pozůstalosti v rodině může vyvolat nepříjemná napětí a spory. Česká ekumena prošla touto náročnou zkouškou a dokázala se domluvit a sjednotit. Dohoda nebyla jednoduchá, protože se na poslední chvíli připojily ještě některé církve, které původně o vyrovnání nežádaly. Dohoda zahrnovala také církve, které v době konfiskace církevního majetku ještě neexistovaly. Dohoda mezi církvemi z roku 2007 je významným prakticko-teologickým dokumentem o určité jednotě a bratrské spolupráci. Je to součást ekumenického dialogu, který by neměl být zapomenut a který umožnil uzavření smluv jednotlivých církví s vládou v roce 2011.

Společná služba

Ekumenický dialog v České republice stále probíhá. Církve se postupně učí vstupovat do prostoru, ze kterého byly v době totality vyloučeny. Součástí společné služby je množství diakonických projektů, ústavů, hospiců, domovů pro seniory i pro další potřebné skupiny. Bylo by možné jmenovat mnoho další projektů, které jsou svědectvím dobrých vztahů a zase i hlubokých neporozumění. Ekumenická spolupráce musí probíhat nejen na úrovni vedení církví, ale také zdola na rovině běžné spolupráce. Náš prostor je zatížen mnoha historickými spory a napětími. Některá se daří překonávat jen velmi pomalu. Na druhou stranu má česká ekumena na co navazovat. Významnými smlouvami byl kutnohorský smír mezi katolíky a utrakvisty z roku 1485 a také Rudolfův majestát z roku 1609, který ve své době zaručoval určitou náboženskou svobodu pro poddané. Ani dnes nejsme pouze apendixem evropských ekumenických snah. Zmíněné kaplanské služby pojaté ryze ekumenicky představují výzvu i pro ekumenu v dalších zemích Evropské unie.

České církve nechtějí zůstat stát na místě. ERC organizuje studijní dny, kdy se znovu otevírají důležitá témata naší teologie a služby. Studium Písma dnes musí probíhat v rámci mezicírkevního dialogu, který nám umožňuje lépe zvládnout kontextualizaci evangelia v 21. století. Statistiky církví jsou neúprosné a tvrdě nastavují zrcadlo nedostatečně rozvinuté misii a evangelizaci. Papež Jan Pavel II. měl pravdu, když řekl, že Evropa potřebuje reevangelizaci.[15] V dopise velehradskému kongresu, kterého jsem se zúčastnil v roce 2007, napsal kardinál Walter Kasper: „Nová evangelizace, propojená s reinkulturací evangelia v Evropě, je možná pouze ekumenickým způsobem, ve spolupráci s ostatními církvemi a společenstvími. Jak potvrdil Jan Pavel II., ekumenická cesta je cestou církve.“[16] Walter Kasper zdůraznil, že křesťanskou identitu netvoří abstraktní systém nauk a pravidel, ale osoba Ježíše Krista.

Jdeme společně po ekumenickém chodníku. Vzájemně si uznáváme křest svatý, ale stále se nemůžeme setkat u eucharistie. Některé teologické a historické problémy se zdají neřešitelné. Přesto všechno není pochyb o tom, že zde působí moudrost Božího slova a síla Ducha Svatého. Naše zakotvení v ukřižovaném a vzkříšeném Kristu je nejlepším světlem a oporou pro naši cestu po ekumenickém chodníku.

POZNÁMKY:

1/ P. Filipi: *Po ekumenickém chodníku: Příručka ke vztahům a možnostem spolupráce mezi církvemi*. Praha, ČCE 2008.

2/ Jan 17,21.

3/ Např. http://protestant.evangnet.cz/nezname-svedectvi-o-krestanske-mirove-konferenci.

4/ S. Balík – J. Hanuš: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2007.

5/ Zkratka názvu „Pomocné technické prapory", ve skutečnosti vojenské tábory nucených prací.

6/ ERC byla v Československu založena 20. června 1955 v Praze.

7/ http://www.vdpcr.eu.

8/ http://www.nemocnicnikaplan.cz/rubrika/6-Eticky-kodex/index.htm.

9/ http://www.ceceurope.org/fileadmin/filer/cec/CEC_Documents/Czech_Charta_oecumenica.pdf.

10/ P. Hocken: *Strategie Ducha? Výzva obrodných hnutí pro tradiční církve*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 1998.

11/ http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php4?id=8058. Oficiální anglická verze dokumentu *Responses to some questions regarding certain aspects of the doctrine on the church* (orig.: *Risposte a quesiti riguardanti alcuni aspetti crica la dottrina sulla Chiesa*) z 10. 7. 2007.

12/ J. Bronková: Kardinál Kasper odpověděl na pobouření protestantů. http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=8063 (11. 7. 2007).

13/ Srov. např. http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=139.

14/ Viz např. Teologické fórum Sdružení evangelikálních teologů, konané 3. 10. 2011 pod názvem Kde je církev? za aktivní účasti zástupců z římskokatolické církve, pravoslavné církve a celého spektra církví protestantských.

15/ Např. Jan Pavel II.: *Redemptoris missio: O stálé platnosti misijního poslání*. Praha, Zvon 1994, s. 39.

16/ http://tisk.cirkev.cz/z-domova/reevangelizace-evropy-je-spolecnym-ukolem-krestanu.

ThDr. Pavel Černý, Th.D. (* 1949), je kazatelem Církve bratrské, emeritním předsedou Církve bratrské a Ekumenické rady církví. Vyučuje praktickou teologii a misiologii na Evangelikálním teologickém semináři v Praze a je členem řady domácích i mezinárodních teologických grémií.

Benedikt Mohelník OP

Prorocký duch nesmí ustat

Klikatá cesta bratří Kazatelů čtvrtstoletím svobody

Při děkovné bohoslužbě za kanonizaci Anežky Přemyslovny ve Svatovítské katedrále v Praze, konané 25. listopadu 1989, pronesl kardinál Tomášek památné prohlášení, že on sám i církev stojí na straně národa. Byla to jasná a silná slova posilující stále ještě křehkou a nejistou nově nabytou svobodu. Součástí odvážných projevů během této bohoslužby bylo množství různorodých řeholních hábitů, ve kterých se především zasvěcení mužové po mnoha letech, a mnozí vůbec poprvé, ukázali na veřejnosti. Po skončení mše sv. v katedrále se spolu s ostatními lidmi shromáždili na Hradčanském náměstí. Řeholníci pod okny kardinála Tomáška vyjadřovali své rozhodnutí vyjít z nucené ilegality a obnovit své veřejné působení. Atmosféra byla plná odhodlání a na možné obtíže v tu chvíli snad nikdo nepomýšlel.

S koulí na noze…

První měsíce obnovující se dominikánské provincie byly rychlé. Provinciál Dominik Duka, tehdy zralý čtyřicátník, se stal předsedou obnovené konference řeholních představených. Doba byla hektická a atmosféra po Sametové revoluci byla nakloněna postupům, v nichž se velkou měrou uplatňovaly spontaneita a improvizace. Bratři se prakticky okamžitě hlásili o své někdejší kláštery. V červenci 1990 byl přijat výčtový zákon, kterým se církvi vracely řeholní domy a olomoucký seminář.[1] Dominikáni tak získali své kláštery v Praze, Plzni, Uherském Brodě a Znojmě. Klášter v Ústí nad Labem nepřestal být majetkem řádu i v dobách totality, pochopitelně omylem ze strany komunistického státu. O rok později jim byly přiznány kláštery v Litoměřicích a Olomouci, na Slovensku pak v Košicích. V Bratislavě se bratři ujali farnosti Kalvária a vytvořili zde komunitu. Dále byl otevřen dům v Brně a v Žilině.

Československá provincie tedy měla celkem jedenáct komunit a necelou stovku členů. Rozbíhají se nutné opravy převzatých budov. Stav odpovídal minulým čtyřiceti letům „socialistické péče“. Bratři často žijí ve velmi provizorních podmínkách, ale jsou si vědomi, že už jejich prostá přítomnost ve vrácených klášteřích povzbuzuje dřívější uživatele budov k jejich rychlejšímu vyklízení. Bratři takto „obsazovali“ své kláštery doslova místnost po místnosti. Nejdéle trvalo přebírání

kláštera v Olomouci, využívaného hudební školou, neboť se na něj vztahovala ochranná lhůta. Přitom se jednalo o velmi důležitý klášter pro život provincie, protože v Olomouci probíhala formace bratří studentů. Rekonstrukce budov představovala pro obnovovaný řádový život nesmírnou zátěž jak po stránce finanční, tak především po stránce vynaložených lidských sil. Kvůli zajištění financí byla například odprodána část klášterního komplexu v Praze.[2] Hlavní zdroj prostředků však tvořily zahraniční dary doplněné domácími dotacemi a dary věřících. Přestože byly vynaloženy značné částky, podařilo se uvést do uspokojivého stavu jen některé kláštery,[3] jiné čekají na důkladnější opravu dodnes.

Zátěž starostí o materiální statky provázejí řád celých dvacet pět let svobody. Bratři samozřejmě uvítali navrácení svých historických klášterů, jenže neměli valnou představu o náročnosti údržby těchto budov a o provozních nákladech. Během let se navíc několikrát připravovaly podklady pro slibovaný restituční zákon a tato namáhavá práce vždy vyzněla naprázdno. Nakonec byl na konci roku 2012 přijat zákon o navrácení části bývalého majetku církvím a o poskytnutí finančních náhrad.[4] Zdá se sice, že se konečně dospěje k postupné majetkové odluce církve a státu, ale tím se znovu dostává do obrátek kolo materiálních starostí a administrativních procesů.[5] Vydávání majetku bude zdlouhavé a nastolení fungujícího ekonomického modelu bude ještě delší a komplikovanější.

Zaujetí vztahu k majetku je důležitou součástí řeholního života. Všech zasvěcených osob se týká slib chudoby, ale jeho konkrétní realizace je závislá na duchovním profilu jednotlivých řeholních uskupení. Dominikáni vznikli jako žebravý řád, protože sv. Dominik při svém kazatelském působení mezi katary velmi rychle pochopil, že se musí vzdát materiálního zajištění. Chtěl v církvi obnovit apoštolský způsob života. Když Ježíš posílal apoštoly kázat, dal jim jasný pokyn, aby si neobstarávali zlato ani stříbro, ani drobné peníze do svých opasků, ani mošnu na cestu, ani dvoje šaty, ani opánky, ani hůl.[6] Být putujícím kazatelem s těžkou koulí majetku na noze zkrátka dost dobře nelze. Obstarávat si denní chléb žebráním však byl ekonomický model přiměřený středověku, lidé mu rozuměli a fungoval. Doby se ovšem mění a s nimi také ekonomické modely. Podstatné věci nicméně musejí zůstat zachovány, jinak by dominikánský život kazatele ztratil svou autenticitu a tím i smysl.

... směrem ke krizi

Po obnovení veřejného řeholního života byla snaha obnovit co nejdřív řádové struktury. Obnovily se jednotlivé komunity a zvolili se představení. Už v lednu 1990 se konala první provinční kapitula. Novicové se shromáždili u novicmistra,

který stále působil jako farář v pohraničí, a studenti, do té doby studující buď v litoměřickém semináři, nebo na tajném studiu, vytvořili spolu s několika otci početnou komunitu v Olomouci. Bratři Československé provincie působili na jedenácti místech, z nichž osm bylo v české části provincie, a těsně před jejím rozdělením (1. ledna 1998) čítala 134 členů, z toho něco přes 70 v české části. Bratří studentů pro českou část bývalo okolo 20, noviců od 3 do 9 každý rok. Z hlediska početního stavu to byl v novodobé historii vrchol. Čísla sama však vypovídají velmi málo o mnohovrstevném životě provincie a jednotlivých komunit. Pod oslnivým povrchem pomalu začínaly probublávat příznaky budoucí krize. Už v první zprávě o stavu provincie z března 1992 provinciál konstatuje, že naléhavým problémem je „zformování převorů a syndiků (ekonomů) po 40 letech bez praxe vedení".[7] Jenomže nešlo jen o nedostatek zkušeností představených. Zkušenosti se společným životem, s řízením komunit a s veřejným apoštolským působením neměl vlastně nikdo z bratří.[8] Zdaleka největším deficitem, jehož dopad si ovšem na počátku uvědomoval jen málokdo, byla nezkušenost se společným životem v komunitách. Proti tendencím obnovit způsoby osvědčené v době faktického zrušení klášterů v roce 1950 se stavěly pokusy o vytvoření dominikánského života současnosti. Na počátku 90. let žila ještě řada bratří, kteří měli vlastní zkušenost s klášterním životem před jeho zrušením. Ti druzí se nemohli opřít o nic jiného než o vysněné představy. Dělicí čára mezi zastánci „starých" a „nových" pořádků ani zdaleka nebyla vytýčena datem narození. Ze všeho nejcitelněji se čtyřicetileté přerušení kontinuity komunitního života projevovalo při výchově mladých bratří. Zkušenosti z období před zrušením klášterů byly jen stěží použitelné, zkušenosti z období utajeného života provincie v době totality nedostatečné. A přitom desítky mladých bratří tak naléhavě potřebovaly řeholní, intelektuální a apoštolskou formaci! Velkou, byť jen částečnou pomocí byli bratři z Polska, kteří se role formátorů ujali. Podmínky řeholního života v jejich vlasti však byly dosti odlišné. Zcela selhal pokus povolat ze zahraničí bratra českého původu, který celý svůj řeholní život mohl prožít v „normálních" podmínkách. Jeho odcizení od původní vlasti bylo po několika desetiletích už tak velké, že přes veškerou upřímnou snahu mladým českým dominikánům nerozuměl. Čtyři desítky studentů snadno „převálcovaly" několik bratří-kněží olomouckého konventu, včetně vlastního magistra, aby přizpůsobili komunitu k obrazu svému, nikoli však ke svému prospěchu. Zdálo se být obvyklé, že během období časných slibů odcházela až polovina bratří,[9] jenže taková nestabilita nemohla pozitivně působit ani na ty, kteří zůstávali. Relativně velký počet bratří v počáteční formaci připravoval generační výměnu, která však proběhla poněkud jinak, než jak se předpokládalo.[10] Mladí bratři jen tak jednoduše nenastoupili na místa těch dříve narozených. Spíše než generační

výměna se dostavila hluboká krize. Nástup do nového milénia vedl kamenitou a trnitou cestou. Ve velmi konfliktní atmosféře odešlo docela dost kněží a studentů se slavnými sliby, bratří studentů bylo nanejvýš pět, novic jeden či žádný. Během několika málo let počet členů provincie klesl o dvě desítky bratří.[11]

Velké plány se začaly pomalu hroutit. Jako první se fakticky rozpadla minikomunita v Brně, a to již v roce 1994. Důvodem nebyl nedostatek příležitostí pro apoštolskou činnost, ale nemožnost nalézt shodu v základních věcech společného života. Na přelomu století se podobným způsobem rozpadla komunita v Ústí nad Labem. Komunita se profilovala jako otevřená a progresivní. Bratři chtěli prezentovat dominikánský život co možná nejcivilněji, bez zatěžujících vnějších elementů, k nimž podle jejich mínění patřil např. řeholní hábit. Také ve své činnosti se chtěli zaměřit na „nekostelní" působení, takže se angažovali v sociální sféře, u okrajových skupin apod. Měl to být jakýsi experiment „nového" apoštolátu. Většina bratří této komunity ovšem nakonec vystoupila z řádu a nebylo, kým je nahradit. Zcela opačný přístup představovala komunita v Plzni, kde se shromáždili bratři usilující o „klasické" pojetí. Samozřejmostí pro ně byla důslednost ve vnějších formálních projevech řeholního stavu (včetně epizodického pokusu o razuru, tj. vyholení hlavy kromě úzkého pruhu vlasů po obvodu), důraz na osvědčené pastorační postupy, nekompromisní ortodoxie víry a mravů. Ani tento experiment neměl dlouhého trvání.

Všechny komunity v provincii postupně výrazně personálně oslabily. Na počátku 90. let ještě bratři pomýšleli na otevření domu v Děčíně a Hradci Králové. Provincie by tak měla ve své české části deset klášterů. Tehdy se do věci vložil magistr řádu Damián Byrne a při vizitaci v prosinci 1990 nedal ke zřizování nových domů dovolení. Zdůraznil naopak potřebu posilnit stávající komunity.[12] Jeho zásah se ukázal jako nesmírně moudrý. Při další vizitaci na začátku roku 2000 doporučil magistr řádu Timothy Radcliffe revidovat rozsah přítomnosti v České republice. Díky tomu už provincie neusilovala o obnovení komunity v Ústí nad Labem, natož pak v Brně. Při téže vizitaci vyzval Timothy Radcliffe provincii k hledání místa v zahraničí pro formaci bratří studentů,[13] i když v té době provincie prakticky žádné studenty neměla. Uprostřed krize, jíž provincie procházela, ukázal magistr řádu tímto způsobem zcela nekompromisně na její skutečnou příčinu. Nutnou podmínkou obnovy dominikánského řeholního života je vystavění dobře fungujících komunit se všemi nezbytnými charakteristikami, jako je slavení liturgie, konání kapitul, zachování observance, péče o studium, společné pastorační a apoštolské působení. V první dekádě porevoluční obnovy ve všech těchto věcech panovalo mezi bratřími větší či menší napětí, které v některých oblastech vedlo až k ideologickým pozicím a otevřené polarizaci. Tato vnitřní rozháranost

se navenek projevila ve zmíněných krizových momentech. Rána zasazená řeholnímu životu čtyřicetiletým přerušením kontinuity se ukázala mnohem hlubší a její uzdravování bolestnější. A navíc se jasně prokázalo, že provincie sama není schopna generovat ozdravné síly ze svých vnitřních zdrojů. Pomoc musela přijít zvenku, právě v podobě formace mladých bratří ve stabilní komunitě v zahraničí. Od roku 2003 všichni bratři studenti odcházejí po noviciátu do toulouské provincie, kde procházejí šestiletou formací na řádové škole. Kromě filozofického a teologického vzdělání v duchu řádové intelektuální tradice získávají osobní zkušenost s fungováním velké komunity a jsou zapojováni do apoštolských aktivit odpovídajících dominikánskému charizmatu.

I když se situace v posledních letech značně zklidnila a provincie se mohla těšit z několika nových povolání, počet bratří stále mírně klesal. Pozitivním rysem naopak je, že se provincie jako celek omlazuje a pokles počtu bratří se nakonec prakticky zastavil. Dnes má provincie něco přes čtyřicet členů. Samo o sobě to ale neznamená, že by se provincie odrazila ode dna. Nastalá situace vede k napětí mezi počtem komunit a počtem bratří, protože na stejný počet různých funkcí, které s vedením provincie a klášterů souvisejí, je méně bratří. Proporcionálně se tak musí více bratří věnovat různým administrativním záležitostem a jejich síly jsou stravovány vnitřním provozem. O to méně sil jim pak zbývá na apoštolátní aktivity, tedy na působení navenek.[14] Bratři o této situaci společně otevřeně diskutovali na dvou celoprovinčních setkáních[15] a provinční kapitula v lednu 2014 rozhodla, že bratři opustí kláštery ve Znojmě a Uherském Brodě. Smyslem tohoto kroku je posílení komunitního života bratří a především uvolnění jejich sil pro dominikánské kazatelské poslání.[16] Není to projev defenzivních postojů a rezignace, ale dynamický impulz motivovaný touhou účinněji apoštolsky působit.[17]

Od kontemplativního studia…

V oblasti intelektuálního života měla provincie na co navazovat. V období totality bylo dominikánské studium dobře organizované, v rámci možností udržovalo zahraniční kontakty a fungovalo jako jeden z významných elementů podzemní církve. Velmi záhy po obnovení svobodného působení řádů a prolomení železné opony odcházejí první bratři na postgraduální studia do Říma, Washingtonu a Vídně. Řada bratří dříve angažovaných na tajném studiu se ujímá postů na obnovených teologických fakultách v Praze, kde vyučují dva bratři, a v Olomouci, kde počátkem 90. let v různé intenzitě vyučovalo dokonce sedm bratří v téže době. Kromě toho se dominikánům otevřela možnost působit také na jiných

fakultách: na Právnické fakultě a Filozofické fakultě UK v Praze, na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem či v rámci přednáškových kurzů na Filozofické fakultě MU v Brně.[18] Při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze vzniká z iniciativy dominikánského docenta v roce 1994 Společnost pro církevní právo a o rok později *Revue církevního práva*, která se brzy stává jedním z nejlépe hodnocených časopisů v oblasti právních studií.[19]

V povědomí bratří ožila tradice někdejšího dominikánského učiliště v Olomouci, které od poloviny 20. let 20. století nejen formovalo mladé dominikány, ale stalo se výrazným centrem intelektuálního života katolické církve u nás, vyzařujícím impulzy do celé společnosti.[20] Povědomí bylo tak silné, že v 90. letech se otevřeně mluvilo o jeho agregaci k olomoucké teologické fakultě. K ní však nakonec formálně nedošlo, neboť se nikdy nedotáhlo institucionální obnovení řádového studia podle civilního práva, což by situace raných 90. let patrně umožnila. Působení na rozmanitých fakultách a školách různého stupně tak probíhá pouze na základě angažování jednotlivých bratří, a to včetně vyučování na teologických fakultách.[21] Provincie se ale nevzdala ambicí připravit v naší zemi příhodné podmínky pro intelektuální formaci mladých bratří v duchu vlastní naukové tradice. Je jisté, že nevznikne samostatné řádové studium, ale mohlo by jít o nějakou formu těsné spolupráce s některou z teologických fakult. Dominikáni jsou si stále vědomi svého poslání přispívat k rozvíjení teologické reflexe, a proto se po určité personální stabilizaci od začátku nového tisíciletí poměrně velký počet bratří opět vydává na postgraduální studia do zahraničí. Výrazně převažuje zaměření na spekulativní teologii, ať dogmatickou, či morální, a další spíše teoretické obory, jako je církevní právo nebo filozofie. I v tomto ohledu prošla provincie bolestným tříbením. V 90. letech se mezi bratřími studenty rozmohla móda studovat společně s teologií paralelně nějaký jiný, obvykle humanitní obor. Ve velké oblibě tak byla zejména psychologie. Jeden z hlavních důvodů tohoto stavu byl, že především nadaní bratři tímto způsobem kompenzovali frustraci z nedostatečné úrovně teologického vzdělávání. Teologické fakulty začínaly v univerzitním prostředí prakticky od nuly, zatímco jiné obory se mohly alespoň nějak rozvíjet, byť pod ideologickou tutelou komunistického režimu. Výsledkem ovšem bylo, že bratři místo toho, aby nedostatky vzdělání, které v té době mohla nabídnout nestabilizovaná fakulta, nahrazovali vlastní pílí nebo využitím doplňkového studia, které jim ve skromné míře nabízel řád, svou teologickou formaci zanedbávali a své síly věnovali jiným studijním oborům. Samo o sobě by rozšiřování obzorů o poznatky z jiných oblastí jistě bylo přínosem, kdyby to nebylo na úkor samotné teologie a jako projev vzdoru a jistého pohrdání teologickým studiem.

Na řádové úrovni stále existuje provinční učiliště jakožto Studium generale. Sdružuje jako lektory bratry provincie, kteří získali kanonické tituly v oblasti teologie a filozofie. Svým zaměřením usiluje o uchování a rozvinutí tomistické teologické a filozofické naukové tradice v české provincii.[22] Dokud bratři studovali na teologické fakultě v Olomouci, Generální studium se staralo o doplňkové přednášky tomistické orientace buď vlastními silami, či nezřídka přednáškami zahraničních hostů. Generální studium sehrálo důležitou roli při začleňování tajně vysvěcených kněží v době totality. Ve spolupráci s exarchátem řeckokatolické církve a pražskou KTF dosáhly uznání svého studia více než čtyři desítky kněží.[23] V současnosti, kdy mladí bratři prodělávají formaci na řádovém učilišti toulouské provincie, zajišťuje Studium generale některé kurzy zaměřené na česká specifika. Po celou dobu uplynulého čtvrtstoletí připravuje adepty postgraduálního studia tím, že jim poskytuje možnost ověřit si schopnost samostatného studia. Zájemci o pokračující teologickou formaci obhajují písemnou práci a především skládají poměrně náročnou soubornou zkoušku z hlavních teologických disciplín a získávají řádový titul lektora posvátné teologie.

Lektoři dominikánského Generálního studia se významným dílem podílejí na zajištění teologické formace mladých trapistických mnichů v Novém Dvoře. Spolupráce s trapisty je pro dominikány potvrzením dobře známé pravdy, že kvalitní teologie a kontemplace jsou si velmi blízko, či spíše že se vzájemně podmiňují.

Cílem dominikánského studia není akademická kariéra nebo čistě teoretické bádání. Řádová tradice chápe studium, které je nezbytnou trvalou součástí života bratra dominikána,[24] jako nutný předpoklad pro hlubší pochopení Božího zjevení a pro následné kázání Božího slova. Vyučování teologie či příbuzných oborů je pro dominikána vždy zároveň kázáním. Stejně jako akademická teologická reflexe, je bratřím dominikánům blízké i působení na jiných typech škol. Proto se bratři téměř ve všech místech svého působení rádi a poměrně často ujímali vyučování náboženství a filozofie na vyšších odborných školách, na gymnáziích a středních školách.

... k apoštolskému kázání

Po pádu vlády jedné strany se pro celou společnost otevřely do té doby nevídané možnosti. Stejně tomu bylo i pro církev. Snad nikdy předtím neměla církev takovou svobodu pro své působení. Ve zcela nové situaci byli rovněž dominikáni. Obnovení komunitního života v klášterech znamenalo pro všechny bratry změnit téměř všechno ve svém dosavadním působení. Bratři, kteří sloužili samostatně na farách, museli tato místa opustit. Bratři, kteří působili v rámci podzemní církve,

zanechávali svá civilní zaměstnání, vyšli z ilegality a přihlásili se veřejně ke svému řeholnímu stavu.

Biskupové a často i věřící byli odchodem bratří z far rozladěni. Otázka, která často padala na jejich adresu, a ještě častěji visela němě ve vzduchu, zněla, co v tom kláštеře budete dělat, když je vás tam tolik kněží? Jenže tato otázka zaznívala i ve vlastních řadách, alespoň pokud jde o konkrétní pastorační působení. Základní svátostnou službu potřebnou při našich klášterních kostelech stačilo zastat několik málo bratří. Co by tedy měli dělat ti ostatní? V první dekádě svobodného života byl ze strany biskupů velký tlak na přebírání okolních farností či kostelů. Každá z komunit měla kromě vlastního kostela – většina z nich byly farní kostely – na starosti řadu dalších farností v blízkém nebo i vzdálenějším okolí. Zcela jistě mohou bratři do farní pastorace vnést něco z řádové spirituality, ale ve své podstatě není na klasické duchovní správě farnosti nic specificky dominikánského. Tím se vůbec nic neříká o potřebnosti a důležitosti farní pastorace jako takové. Dominikáni se ale stále musejí ptát, čím mají do života církve přispět ze svého vlastního charizmatu. Do konce století proto postupně všechny komunity předaly takto spravované farnosti zpět diecézi.

Ve své zprávě pro provinční kapitulu tehdejší provinciál výstižně říká: „V oblasti duchovní správy, farní správy, bych chtěl konstatovat, že se potýkáme jednak s představou duchovní správy, která byla možná v předchozích 40 letech, kdy se nám příliš vžil obraz pastorace, která byla limitována státními předpisy. Chybí nám určitá tvůrčí fantazie, i odvaha, především pracovat v oblastech, kde to bylo dříve zakázáno, jako je práce s dětmi, s mládeží.“[25] Tvůrčí fantazie a odvaha se přece jen v dominikánských aktivitách projevuje.

Kazatelské středisko

Jako jeden z prvních projektů provincie se prakticky hned po převzetí pražského kláštera začalo formovat Kazatelské středisko, jehož úkolem bylo podílet se na tiskovém apoštolátu a plánovat kazatelskou činnost.[26] Angažovali se v něm bratři dominikáni spolu s laiky, z nichž někteří byli členy tzv. třetího řádu. První publikace vydané pod dominikánskou hlavičkou, tištěné ještě svépomocí na cyklostylu, vydalo právě Kazatelské středisko. Jednalo se převážně o studijní texty a skripta. Z potřeby vydávat duchovní a teologickou literaturu na profesionální úrovni se poměrně brzy zformovalo nakladatelství Krystal OP.

Jedinečným projektem, který se stal stěžejní činností Kazatelského střediska, byl tzv. Misijní autobus. V roce 1992 ho věnovala a jeho provoz nadále

podporovala organizace Kirche in Not.[27] Osádku tvořili bratři dominikáni spolu s angažovanými laiky. Aktivita byla zaměřena na sekularizované oblasti Čech, kde nebyli kněží.[28] Autobus objížděl obce v pohraničí a formou „lidových misií" se bratři se svými spolupracovníky pokoušeli oslovit místní lidi. Autobus ovšem navštívil i tradičně katolické Slovácko. Brzy se jeho působení profilovalo spíše směrem k evangelizaci středoškolské mládeže a uplatňoval se také na dětských táborech během školních prázdnin.[29] Téměř současně s fungováním autobusu se začal rodit „autobus bez autobusu". S využitím zkušeností z autobusových akcí bratři spolu s laiky vstupovali do školní výuky formou besed se žáky vyšších tříd základních škol a se studenty středních škol. Tato diskuzní setkání se odehrála povětšině v rámci hodin občanské nauky. Po sedmi letech fungování si autobus převzal jeden hospic, aby ho použil pro své účely.[30] Kazatelské středisko začalo poněkud tápat, co dál.

Při jedné autobusové zastávce misionáři místním lidem slíbili, že se do jejich obce po čase vrátí. Tento slib byl jedním z impulzů pro přemýšlení o konkrétní podobě další činnosti Kazatelského střediska. Autobus už sice nebyl, ale proč by se nemohly konat letní misie i bez něj? Začátky byly skromné, ale rozhodně nechyběl apoštolský zápal. Iniciativy se chopili laici-terciáři spolu s dalšími spolupracovníky mimo okruh dominikánské rodiny. Provinční kapitula v roce 2002[31] uložila Kazatelskému středisku některé konkrétní úkoly, mezi nimiž byla prezentace a koordinace apoštolských aktivit a projektů provincie. Pro Kazatelské středisko to byl podnět k novému angažování se při letních misiích. Výrazně stoupl počet dominikánů v misijním týmu, takže se misie staly záležitostí dominikánské rodiny. Misijní tým nyní čítá 25–40 členů. Programová nabídka během misií se velmi rozšířila a zkvalitněla.[32] Základními pilíři misií jsou přímý osobní kontakt s lidmi díky informačnímu stánku a návštěvám domácností a programy otevřené široké veřejnosti, které zahrnují koncerty, přednášky a diskuze.[33] Od této misijní aktivity se odvíjejí další činnosti sloužící jak přípravě misionářů,[34] tak koordinaci podobných iniciativ v rámci katolické církve.[35]

Mládež

Bratři dominikáni nevynikají v organizování masových akcí pro mládež. Jejich kontakty s touto skupinou se odehrávají spíše v menším měřítku, což je dáno charakterem dominikánského působení vůči nim. Dominikánům vždy záleželo na důkladné naukové a duchovní formaci mladých lidí. Neznamená to, že by se cíleně zaměřovali na mladé intelektuály, ale tento způsob práce zasahuje vždy menší

počet mládeže. Bylo tomu tak už ve „zlaté éře" meziválečného období. V době obnovené svobody dominikáni se svou nabídkou nechyběli snad na žádném ze světových dní mládeže ani na domácích setkáních. Často se stávalo, že byli z řeholníků nejviditelnější a mladí lidé oceňovali společnou práci řádových bratří a sester. Jádrem dominikánské nabídky je vždy práce s Písmem, náročnější přednášky a společné slavení liturgie hodin. Především kolem olomouckého konventu, v menší míře i kolem dalších, se v uplynulých dvou desetiletích shromažďovala převážně středoškolská mládež se zájmem o duchovní a naukovou stravu s příchutí dominikánského charizmatu, které se jim dostává v rámci studentských mší, přípravy na křest či na biřmování, anebo v rámci speciálních programů.

Nakladatelství Krystal OP

K obrazu činnosti českých dominikánů nedílně patří již zmiňované nakladatelství Krystal OP. Vzešlo z publikačních aktivit Kazatelského střediska, formálně vzniklo v roce 1993. Jeho fungování zajišťují laici, zatímco bratři se na jeho chodu podílejí především ideově. Krystal OP vydává teologickou, duchovní, filozofickou a dominikánskou literaturu. V širokém spektru teologického myšlení se orientuje spíše klasickým směrem, ale neuzavírá se ani novým proudům v současné teologii. V duchu dominikánského apoštolátu tak sleduje tradici i znamení přítomné doby. Snaží se skloubit vysokou profesionální kvalitu s naukovou hloubkou a přitom zachovat intelektuální dostupnost pro co nejširší čtenářskou obec,[36] které už nabídlo téměř dvě stovky publikací. Specialitou nakladatelství jsou překlady a komentáře děl sv. Tomáše Akvinského a tomisticky zaměřená filozofie a teologie. V této oblasti nemá nakladatelství v českém prostředí konkurenci. K nakladatelským vrcholům bude jistě ještě dlouho patřit vydání českého překladu *Jeruzalémské bible*.[37] Překlad začal vznikat hluboko v totalitě jako studijní text pro tajné řádové studium. Nyní slouží jako jediný kompletní novodobý katolický překlad Bible s fundovanými úvody a výkladovými poznámkami široké obci čtenářů nejen z řad věřících.

V letech 1997–2002 vydávalo nakladatelství Krystal OP měsíčník *Amen* (v posledním roce už jen jako čtvrtletník). Časopis je skvělou ukázkou propojení misijně-kazatelské a publikačně-kazatelské činnosti řádu. Diskuze s nevěřícími, ale i s věřícími během „autobusových" a později letních misií ukázaly, že okruh otázek a problémů je vlastně stále stejný, a to bez ohledu na to, zda se jedná o „bezbožné" české pohraničí nebo o „zbožné" moravské vnitrozemí. Monotematická čísla časopisu *Amen* přinášela doktrinálně solidní a zároveň přístupné přiblížení základních otázek katolické víry a křesťanské praxe.[38] Časopis si rychle získal

oblibu čtenářů a vysoké náklady potvrzovaly potřebu takového projektu. Časopis přestal vycházet pro vyčerpání zmenšujícího se okruhu stálých autorů časopisu a pro nedostatek nových vhodných přispěvatelů. Zájem čtenářů rozhodně neupadal. Ani to však časopis paradoxně nezachránilo.

Zcela jiné povahy je revue *Salve*. Pod jedním názvem časopisu se skrývá jeho několik dosti různých podob. Odráží tak postupné a někdy i dramatické utváření formy tohoto periodika. Promítají se do něj také vnitřní napětí provázející hledání identity provincie, její krizové období a ustálení podoby revue v posledních letech. První číslo vyšlo už v roce 1990 jako časopis zaměřený primárně dovnitř dominikánské rodiny. Měl sloužit pro formaci členů dominikánské rodiny, především členů laických sdružení, a jako zdroj informací pro řádové prostředí. Už od druhého ročníku se mění charakter časopisu a napříště chce být platformou, která usiluje o hledání pravdy v dialogu. Od roku 1994 vydává *Salve* nakladatelství Krystal OP jako časopis pro teologii a duchovní život. Redakční okruh chápe časopis výslovně jako pokračování slavné meziválečné revue *Na hlubinu*. V roce 1997 se šéfredaktorem časopisu stává Dominik Duka OP, jenže nové biskupské povinnosti mu brzy nedovolí věnovat se mu naplno. Po krátké době se ale do čela redakce vrací a shromažďuje kolem sebe různorodý okruh spolupracovníků, mezi nimiž je řada schopných mladých laiků, kteří dají časopisu novou grafickou podobu a ještě více posouvají jeho koncepci. Jednotlivá čísla už nejsou sborníky vybraných článků, ale promyšlenými prezentacemi zvolených témat, za nimiž stojí tvořivá a otevřená diskuze redakční rady, která pro témata čísel hledá mnohovrstevné uchopení. Vedle čistě teologické problematiky se objevují společenská, kulturní a filozofická témata.[39]

V souvislosti s dominikánskou publikační činností prostřednictvím vlastních projektů je třeba zmínit, že řada bratří byla či stále je aktivně zapojena v jiných podnicích, ať už se jedná o nakladatelství,[40] nebo redakce časopisů.[41]

Silná místa

Některá místa v sobě skrývají tak silný potenciál, že nedovolují, aby z nich nevycházely aktivity ztělesňující dominikánské charizma. Jedním z takových míst je klášter sv. Jiljí v Praze. Jedinečná je už jeho poloha v centru Starého Města. Klášter je oázou ticha uprostřed rušného města a duchovním silovým bodem. Množství lidí, které se kolem kláštera pohybuje, jako by žadonilo, aby bylo pozváno dovnitř. Od začátku podzimu 1990 zde celkem pět let fungovalo Středisko křesťanské kultury při konventu sv. Jiljí. Vzhledem k tomu, že bylo spjato s polskou

farností, pořádalo každoroční polsko-české konference o vztazích církve a státu. Pravidelně se také konaly přednášky s tematikou církevního práva. Z této iniciativy vzešla už zmíněná Společnost pro církevní právo. Pořádaly se jednotlivé přednášky na různá aktuální témata, značnou část z nich přednesli zahraniční odborníci. Mezi významné akce střediska patřila snad první konference v rámci střední Evropy o vyrovnání se s komunistickou minulostí. Účastnil se jí odborník na tajné služby ve Východním Německu Joachim Gauck, pozdější německý prezident. Odvážným počinem byla mimo jiné ekumenická konference o Janu Sarkanderovi krátce před jeho svatořečením. Pořádala se setkání nakladatelů náboženské literatury či polského týdeníku *Tygodnik Powszechny*. Proběhlo rovněž několik výstav výtvarného umění a tematických expozic. Na pořádání akcí, které se nekonaly pouze u Sv. Jiljí, ale na dalších místech v Praze, se podílela řada církevních i civilních institucí.[42] Po slibném startu následoval více než desetiletý útlum.

Novým oživujícím impulzem pro pražský klášter byl záměr rekonstrukce budovy kláštera, který se začal rodit v roce 2007. Od začátku bylo zřejmé, že nemůže jít o samoúčelnou obnovu starého zdiva, ale o vdechnutí nového smyslu a obsahu tomuto výjimečnému místu. Znovu se začaly konat přednášky a debaty. Navazovala se spolupráce s podobně smýšlejícími iniciativami, jako je Centrum teologie a umění při KTF UK a Akademická farnost v Praze. Do programů se zapojily mnohé akademické a společenské instituce. Aktivity se od roku 2011 konají pod hlavičkou platformy Dominikánská 8. Kromě četných debat a přednášek zaznělo několik řad vynikajících koncertů klasické vážné hudby a jednotlivých koncertů současné vážné hudby, vzniklo i několik neotřelých uměleckých intervencí. Těžištěm aktivit je barokní refektář kláštera, i když není zdaleka jediným místem, kde se Dominikánská 8 projevuje. Spolupráce se zahraničím se stala téměř samozřejmostí.[43] Během několika málo let se kolem Dominikánské 8 vytvořila hustá a především nesmírně různorodá síť vazeb. Dominikánský klášter se stal nedílnou součástí duchovní a kulturní mapy Prahy.

Dalším takovým místem je klášter v Jablonném v Podještědí s hrobem sv. Zdislavy. Už v roce 1969 zde bratři ve dvou obnovili viditelnou přítomnost řádu a přes veškeré tlaky režimu se odtud nehnuli po celou dobu totality, což mělo pro život provincie velký význam. Navzdory režimu se zde díky těmto bratřím konaly velké poutě. V rámci Desetiletí duchovní obnovy národa, které podnítil kardinál Tomášek ještě v době komunismu, byl rok 1991 zasvěcen právě paní Zdislavě z Lemberka. K posílení duchovního vlivu manželky a matky Zdislavy přispěla její kanonizace 21. května 1995 v Olomouci během návštěvy papeže Jana Pavla II. Personální obsazení tohoto kláštera nikdy nebylo silné a celkově podmínky severočeských Sudet nejsou jednoduché. Přesto k sobě sv. Zdislava nepřestává

přitahovat množství lidí navštěvujících její hrob, nepřestává podněcovat k rozličným aktivitám v místě svého působení i na řadě dalších míst, kde působí řád, který za svého života hojně podporovala. V Jablonném tak činorodě působí Centrum sv. Zdislavy, které zastřešuje vesměs laické aktivity zaměřené na širokou veřejnost, jako jsou volnočasové programy či výuka jazyků. V Olomouci je kupříkladu rozvinutá pastorace rodin. Pro českou provincii dominikánů je Zdislava neustálou živou pobídkou k péči o lidi žijící v manželství a o jejich děti.[44]

Studio Veritas

Hned na úsvitu 90. let se začalo v pražském klášteře budovat rozhlasové studio Veritas ve spolupráci s Biskupskou konferencí USA a nadací Madre de la Pobres v San Francisku.[45] Studio aktivně spolupracovalo s rádiem Svobodná Evropa, Českým rozhlasem a později Rádiem Proglas a dalšími. Studio bylo vybaveno technikou na velmi dobré úrovni a spolu s několika málo bratřími se v něm angažovali profesionálové z oboru. Připravovalo pořady s náboženskou tematikou, které pak rozhlasovým stanicím nabízelo. Není pochyb o tom, že idea vstoupit do světa médií s kvalitními a profesionálně zpravovanými příspěvky byla nosná. Brzy se ovšem začalo ukazovat, že udržet tento projekt dlouhodobě při životě přesahuje síly českých dominikánů. Technika jde ve vývoji tak rychle dopředu, že podobná zařízení jsou po několika letech zastaralá a obnova je finančně velmi náročná. Počáteční hlad po duchovních programech po čtyřicetiletém půstu až překvapivě rychle vystřídal v lepším případě nezájem, v horším agresivní proticírkevní nálady. Náboženská tvorba sice z českého mediálního prostředí nevymizela, ale etablovala se v pevných strukturách, jimž už studio Veritas nemělo čím přispět.

Jednotliví bratři dominikáni v mediálním prostředí poměrně čile působí. Za jejich účasti, někdy i z jejich iniciativy, vzniklo několik desítek rozhlasových a televizních pořadů v církevních i veřejnoprávních médiích.[46]

Nejsme sami

Politické a společenské změny v roce 1989 otevřely hranice. Tím krokem se však ještě nevytvořily vazby s vnějším světem. Díky iniciativě českého provinciála se v květnu 1993 v Praze uskutečnilo vůbec první setkání provinciálů Evropy,[47] které se pak stalo tradicí. Provinciál se takového setkání, které se koná pokaždé v jiné zemi, každoročně účastní. Podobná byla snaha o navázání kontaktů s Evropskou

unií konferencí vyšších řeholních představených,[48] jejíž setkání se uskutečnilo v olomouckém semináři.[49] Po nabytí svobody je pro bratry české provincie samozřejmostí účastnit se generálních kapitul řádu, které se konají každé tři roky v různých zemích celého světa.

V první polovině 90. let absolvovalo v Praze svůj noviciát několik bratří z Litvy a Estonska, kteří potom pokračovali studiem na pražské teologické fakultě. O něco později strávil jeden z našich bratří v těchto zemích několik let, aby posílil místní dominikánské komunity. Další z bratří, který do řádu vstoupil po několikaleté lékařské praxi, odjel v roce 1993 na dva roky do africké Keni. Připojil se k tamní dominikánské komunitě. Bratři československé provincie byli aktivní při zakládání komunity dominikánů v Mukačevu na Ukrajině anebo při pomoci českým vesnicím v Rumunsku.

Hned od začátku 90. let jezdili během letních prázdnin bratři studenti do zahraničí na jazykové kurzy a studijní pobyty. V novém tisíciletí pak řada bratří konala a stále koná svá postgraduální studia v různých evropských zemích. Stalo se dobrou tradicí, že při různých příležitostech zavítají bratři ze zahraniční do našich klášterů. Pro provincii obnovující svůj normální život ve svobodných podmínkách to bylo velkou vzpruhou a stejně tak dnes je každá taková návštěva obohacením.

Zkušenost mezinárodní dimenze řádu nesmírně rozšiřuje obzory nejen těm bratřím, kteří v zahraničí pobývají, ale ovlivňuje život i těch, kteří domovský práh nepřekročili. Rozmanitost forem života a působení dominikánů v celém světě a zároveň identita téhož řádového charizmatu doširoka otevírá oči a učí dívat se na domácí záležitosti v širším kontextu a především s větším nadhledem.

Zvláštní kapitolu tvoří formace našich mladých bratří v toulouské provincii. První bratři tam odešli v roce 2004 a po šesti letech se vrátili připraveni přijmout kněžské svěcení. Provincie má pět kněží, kteří prošli kompletní formací ve Francii, a další čtyři snad brzy přibudou. Přínosem jejich formace není primárně kvalita přednášek (které v jednotlivých případech ani nemusejí být nutně lepší než to, co by mohli získat na našich fakultách), ale zkušenost organického propojení základních pilířů dominikánské života, jimiž jsou společný život zahrnující společnou modlitbu, společné rozhodování a společné sdílení materiálních potřeb, dále intelektuální formace v duchu řádové naukové tradice a konečně společné apoštolské působení, především to, že touto zkušeností procházejí od začátku do konce společně. Tuto kvalitu by nikdy nezískali, kdyby byli posláni na různá místa.

Předběžná bilance na závěr

Duben 1950 byl v životě provincie nečekaným zvratem, kdy po zuby ozbrojení milicionáři pod vedením Státní tajné bezpečnosti vnikli do všech mužských klášterů v tehdejším Československu a v noci odvezli všechny řeholníky do koncentračních klášterů. Na něco takového nebyli bratři absolutně připraveni, i když se po uchvácení moci komunisty v únoru 1948 stále více stahovala mračna, v jejichž šeru probíhaly monstrprocesy a mnozí řeholníci skončili ve vězení. Bratři byli zcela vytrženi z dosavadního způsobu života a z rámce svého apoštolského působení. Navzdory dnes těžko představitelným obtížím a systematickému pronásledování postupně našli nové formy, jak plnohodnotně prožívat své řeholní zasvěcení a jak platně uskutečňovat své dominikánské apoštolské charizma. Díky odvaze bratří se podařilo i pod vládou jedné strany zorganizovat vnitřní život provincie, přijímat a formovat nové bratry a rozvíjet četné a různorodé apoštolské aktivity.[50] Přijali okolnosti, jaké byly, a snažili se z nich vytěžit maximum možného. Zpětný pohled na toto období může svádět k černobílému vidění, díky kterému vynikají hrdinové a jsou odhaleni slaboši. Mohli však aktéři tehdejšího běhu událostí vidět ostře a rozhodovat se v komplikovaných situacích jednoznačně?

Po listopadu 1989 se bratři opět ocitli nepřipraveni ve zcela nových podmínkách. Můžeme snadno říci, že dnešní doba je snadnější než ta předchozí? V mnoha ohledech jistě ano. Ale zcela jistě nelze říci, že je méně náročná a méně komplikovaná. Dokázali jsme z naší doby, z uplynulého čtvrtstoletí, vytěžit maximum? Abychom jednoznačně odpověděli, nemáme ještě dostatečný odstup. Blízkost událostí nám na druhou stranu nedovolí vynášet černobíle soudy. Zkušenost prvního čtvrtstoletí svobody nám už dnes zcela jistě dovoluje položit si některé zásadní otázky nebo si alespoň uvědomit neuralgická místa. Už tím uděláme mnoho pro to, abychom z naší doby vytěžili co nejvíce. Pokusím se zde o jakousi předběžnou bilanci minulého čtvrtstoletí. V řádu jsem byl po celou tuto dobu, ale samozřejmě jsem nemohl být u všeho. Už tím musí být tato reflexe subjektivní a dílčí. Budu se soustředit na české dominikány, ale většina postřehů bude analogicky platit obecně pro život církve u nás. Stejně jako zmíněné aktivity bratří dominikánů jsou nutně jen výběrem mnohem širšího spektra činností,[51] nemohou ani tyto závěrečné úvahy postihnout všechny aspekty, které by si zasloužily pozornost.

Zcela nová situace pro církev v naší zemi nastává kvůli tzv. církevním restitucím. Postupná odluka od státu je jejich nanejvýš pozitivním důsledkem. Uvnitř církve by tato nová situace měla vést k přirozené rozrůzněnosti v přístupu k majetku. Vědomí, že všechny církevní subjekty si budou do budoucna muset zajistit svůj provoz, vzbuzuje někdy poněkud paniku. Nikdo totiž neví, jak to vlastně

bude fungovat. Vznikl jakýsi všeobecný tlak na to, aby se vracený majetek a finanční náhrady kapitalizovaly tak, že budou zajištěny dostatečné finanční zdroje. To ovšem nemůže platit pro všechny stejně. Jako dominikáni musíme vycházet z toho, že jsme byli založeni jako žebravý řád. Neznamená to, že bychom měli stát na ulici s nataženým kloboukem. Bylo by svým způsobem lákavé vzdát se radikálně všeho majetku a odmítnout jakékoli finanční kompenzace. Ve skutečnosti by to ovšem bylo spíše prázdné spektakulární gesto. Nezbývá než se namáhat s hledáním realistické rovnováhy odpovídající evangelijním zásadám. Při zachování tohoto principu mohou být konkrétní ekonomické modely různých církevních subjektů velmi rozdílné. Přijmout tento fakt se neobejde bez obtíží. Pro dominikány být žebravým řádem znamená, že musíme zůstat alespoň částečně závislí na lidech, ke kterým jsme jako kazatelé posláni. Bylo by zradou na charizmatu řádu, kdybychom byli materiálně zajištěni bez ohledu na to, zda konáme své kazatelské poslání. Financování církví se u nás řeší po celých pětadvacet let. Už to samotné bylo a ještě nějakou dobu zůstane obrovskou zátěží. Nápor na zajištění chodu církevních struktur se zdá ospravedlňovat zaměření církve na sebe samu, což ale silně paralyzuje dynamiku jejího apoštolského působení směrem ke společnosti.

Dosavadní způsob hospodaření v církvi má za důsledek, že je velmi málo rozvinutá vnitrocírkevní solidarita. Obávám se, že prozatím ji moc neumíme. I uvnitř církevního společenství budou chudí a bohatí. Budou se bohatí umět rozdělit? Nebudou se jiní lehkovážně spoléhat na to, že jim někdo pomůže, aniž by se sami chovali zodpovědně?

Krize, kterou si naše provincie prošla, byla vyvolána řadou vnitřních napětí. Ta měla více zdrojů. Primárním byl zajisté nedostatek zkušeností se společným životem a z toho vyplývající protichůdné představy o „pravém dominikánském životě“. Razance postojů na obou stranách nemohly tento deficit nahradit. Zkušenosti „mladickou“ radikalitu poněkud umírňují, ale samy o sobě ještě neuchrání před ztrátou horlivosti a opuštěním ryzích ideálů. Dominikána účinně brání před excesy jedině důkladné teologické vzdělání, které dává dostatečné nástroje pro odlišení podstatného od podružného. Ztroskotání obou výše zmíněných pokusů o „pravý dominikánský život“ mělo svou příčinu ani ne tak v touze po otevřeném apoštolátu nebo v zalíbení v tradičním pojetí řeholního života, ale v nedostatečné teologické formaci. Bez živé a současnosti otevřené teologie není možné pochopení skutečné tradice. Kde se nedostává autentické tradice, nastupuje buď konzervační tradicionalismus, nebo zmatený progresivismus. Zanedbání při budování teologických a také teologálních základů našeho řeholního života a aktivního působení se krutě vymstí. Vrhnout se na tu či onu formu přináší výsledek rychlý, ale stejně tak vratký. Budování solidních základů vyžaduje trpělivost a vytrvalost.

Dalším zdrojem vnitřních pnutí byla tendence některých bratří hledat oporu pro apoštolské působení mimo teologii, nejčastěji v psychologii. Z toho pak vyplývalo zaměření činnosti v dříve nepřístupných oblastech. Intuice potřeby dělat něco jiného než „pastorační agendu" vymezenou kostelními zdmi byla zcela jistě správná. Zcela pomýlená však byla představa, že dominikáni mohou být něco jako alternativní psychologové či jiné pomáhající profese. Dominikán musí být vždy kazatelem Božího slova, ať už dělá jakoukoli činnost. Naše působení se tak odehrává na rovině víry. Zaměňování vědy a víry je vždy škodlivé pro obě strany, a naopak poctivé pěstování vlastního oboru je vzájemně prospěšné. I zde platí, že u vedlejšího stolu si určitě na rozdíl od nás objednali to lepší. Jenže pokukováním k sousedům dosáhneme tak akorát toho, že si nevychutnáme to svoje. Neznamená to, že by se dominikán neměl zajímat o profánní vědní obory a oblasti lidské činnosti. Je však podstatný rozdíl, když církev dělá politiku a byznys či supluje přírodní a společenské vědy, anebo když z pohledu evangelia nahlíženého teologickou reflexí do těchto oblastí partnersky vstupuje.

Klíčové je zaměření na vlastní dominikánské charizma, neboť právě jeho rozvinutím můžeme sloužit celku církve. Působení bratří dominikánů není možné vidět prizmatem klasicky pojímaného kněžského svěcení, jakkoli je pro naše poslání důležité. Toto vnímání by nutně vedlo ke zdůraznění posvěcující funkce služebného kněžství a tím k zaměření na svátostnou pastoraci. Dominikáni musejí sami sebe vidět v optice kazatelského poslání. Tím se zdůrazní, že dominikánské povolání je účastí na prorockém poslání Krista a jeho církve. Hlásání evangelia všemi možnými způsoby je prvním úkolem každého dominikána. Jsme posláni přivádět kázáním nevěřící nebo bloudící k autentické víře, která se dovršuje přijetím svátostí. Naše kazatelské poslání je tak prvořadě misijní, a nikoliv pastorační, kdy jsou věřící podporováni ve svém křesťanském životě kázáním a dalšími úkony pastýřské péče. Zkušenost posledního čtvrtstoletí potvrzuje, že aktivity bratří, které v sobě nesou tento charakteristický rys řádového charizmatu, jsou dlouhodobě životné, i když procházejí všemožnými obtížemi a krizemi. Musíme však k tomu připojit ještě jednu podstatnou charakteristiku, totiž komunitní rozměr. Projekty, které byly postaveny na jednom bratrovi, neměly dlouhého trvání, což nelze připisovat pouze praktickým obtížím takový projekt udržet. Jestliže sv. Dominik chtěl, aby byl jeho řád apoštolský, měl na mysli Ježíšovo poslání učedníků hlásat evangelium po dvou. Tento rys je od počátku přítomen v charizmatu řádu. Individualistické působení v případě dominikánů vždy trpí duchovním oslabením, které vede až k úplnému zesterilnění aktivit a posléze jejich zániku.

Různé aktivity mohou postihnout vždy jen část reálných potřeb. Často se jednotlivé aktivity vzájemně dotýkají svými hranicemi nebo se i částečně překrývají.

Přesto je zarážející, jak je nesamozřejmé propojování věcí, které by k sobě měly patřit a vzájemně by se podporovaly, kdyby mezi nimi existovala synergie. Některé dominikánské počiny takové propojování naznačují. Z misií se zrodil časopis *Amen*, revue *Salve* nachází poměrně často odezvu v programech Dominikánské 8, v setkáních v Akademické farnosti v Praze nebo v akcích Centra teologie a umění při KTF. Stále nerozvinutý potenciál ale zůstává například ve využití publikační činnosti nakladatelství Krystal OP pro působení bratří dominikánů v různých oblastech. Jako bychom si stále nezvykli, že vlastní nakladatelství nám poskytuje vynikající oporu pro náš apoštolát. Ježíšovu radu, že levice nemá vědět, co činí pravice, v tomto případě jistě uplatňovat nemáme. To, kde se daří jednotlivé aktivity propojovat, má za následek, že každá jedna z nich se obohacuje o kvality, které by samostatně získávala jen s obtížemi, a dochází k výraznému násobení jejich dosahu. Lenost, žárlivost, řevnivost a netečnost přitom nejsou překážky, které by se stavěly vůči našim záměrům zvenku, ale přicházejí zevnitř a my sami jimi své snahy znehodnocujeme.

Nechtít obsáhnout všechno a držet se svého vlastního charizmatu je projevem pokorného přijetí vlastní omezenosti a ještě více projevem důvěry v Boží působení prostřednictvím církve. Rozpoznat, kdy je potřeba upustit od extenzivního hlediska ve prospěch zintenzivnění vlastního života a působení, není nikterak lehké rozhodnutí. Ať už je rozhodnutí jakékoli, musí jít o skutečně vědomou volbu. Opatrnické ustrnutí v setrvačnosti nemůže nikdy situaci vyřešit a přinášet nové plody. Věrnost vlastnímu povolání posiluje čitelnost identity. Je-li identita zřetelná a silná, umožňuje vytvořit široké sítě vazeb, formálních i neformálních, se skupinami i jednotlivci, kteří jsou inspirováni charizmatem sv. Dominika. Působení řádu je pak mnohem plodnější, než jak bychom to my bratři mohli dokázat sami.

POZNÁMKY:

1/ Zákon č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého z 19. července 1990. Samotný zákon je velmi krátký, obsahuje preambuli a 5 paragrafů, zato je k němu připojen dlouhý výčet vracených nemovitostí. O rok později byl doplněn o Zákon č. 338/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého z 30. srpna 1991. Zákon, kromě jiného, stanovuje desetiletou ochrannou lhůtu pro předání některých klášterních budov (především využívaných pro zdravotnické a školské účely) a doplňuje seznam vracených nemovitostí. Takto bylo vydáno asi 200 budov.

2/ Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 2. Archiv České dominikánské provincie.

3/ Ve zprávě o stavu provincie z roku 1997 provinciál konstatuje, že „prognóza minulé provinční kapituly, že v tomto období (tzn. 1994–1997) se bude vedení provincie především věnovat duchovní a intelektuální formaci, se nesplnila. Vycházela z nesprávného odhadu materiální a ekonomické situace provincie." Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie ze dne 22. října 1997*, s. 2. Archiv České dominikánské provincie.

4/ Zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) z 8. listopadu 2012, zákon vstoupil v platnost 1. ledna 2013.
Materiály související se zákonem jsou shromážděny např. *Majetkové narovnání: Církevní restituce a majetkové narovnání* [on-line]. Tiskové středisko ČBK 2013 (citováno 23. srpna 2014). Dostupné: http://www.sluzbaverejnosti.cz/majetkovenarovnani/.

5/ Aktualizovaný souhrn informací o problematice majetkového vyrovnání viz např.: Tiskové středisko ČBK: *Mýty a fakta o majetkovém narovnání v médiích* [on-line]. Česká biskupská konference 2014 (citováno 23. srpna 2014). Dostupné: http://tisk.cirkev.cz/aktualni-temata-rb/myty-a-fakta-o-majetkovem-narovnani-v-mediich/.

6/ Srov. Mt 10,9–10.

7/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie.

8/ Provinciál si po prvních třech letech posteskl, že „oprava, rekonstrukce domů, i formace komunit nepostupuje tím tempem, o kterém jsme možná snili. […] že nám chyběla zkušenost společného života…" Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 3–4. Archiv České dominikánské provincie.

9/ Srov. Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie ze dne 22. října 1997*, s. 2. Archiv České dominikánské provincie.

10/ Srov. Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 3. Archiv České dominikánské provincie.

11 / Srov. Damián Němec OP: *Zpráva o stavu provincie pro provinční kapitulu konanou v lednu až únoru 2002*, s. 1–3. Archiv České dominikánské provincie. V letech 1998–2002 odešlo celkem 11 kněží a bratří se slavnými sliby, 5 bratří zemřelo. Dalším faktorem snížení počtů byly odchody bratří studentů v době jejich časných slibů.

12/ Oběžník provincie č. 1/1991 ze dne 24. ledna 1991, s. 1. Archiv České dominikánské provincie.

13/ Srov. Damián Němec OP: *Zpráva o stavu provincie pro provinční kapitulu konanou v lednu až únoru 2002*, s. 1–3. Archiv České dominikánské provincie.

14/ Srov. Benedikt Mohelník OP: *Zpráva o stavu provincie pro provinční kapitulu 2014*, s. 3. Archiv České dominikánské provincie.

15/ Jednalo se o neformální setkání všech bratří provincie v květnu 2012 a v květnu 2013, která sice nemají pravomoc nic rozhodnout, ale byla příležitostí k otevřené diskuzi o dalším směřování provincie.

16/ Viz Česká dominikánská provincie: *Akta provinční kapituly* 2014, č. 38–50, s. 14–15. Praha, Česká dominikánská provincie 2014.

17/ Srov. Benedikt Mohelník OP: *Zpráva o stavu provincie pro provinční kapitulu* 2014, s. 15. Archiv České dominikánské provincie.
18/ Srov. Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 2. Archiv České dominikánské provincie.
19/ Viz podrobněji internetové stránky Společnosti pro církevní právo založené prof. Rajmundem Treterou OP http://spcp.prf.cuni.cz/ a internetové stránky *Revue církevního práva* http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/frame.htm.
20/ K reputaci olomouckého řádového studia přispělo také to, že během II. světové války, kdy byly zavřeny všechny veřejné vysoké školy v protektorátu, na něm probíhalo studium diecézních bohoslovců a dalších řádových kandidátů kněžství. Studium pak fungovalo i během krátkého poválečného období, než byla jeho činnost násilně přerušena zabráním klášterů v dubnu 1950.
21/ Kromě akademické sféry se bratři podílejí na životě místní církve také tím, že jsou členy různých odborných komisí při ČBK anebo spolupracují se státními orgány (parlament, ministerstva, odborné rady) či akademickými institucemi. Zmiňováno už v Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie.
22/ V provincii se v průběhu posledních dvaceti pěti let objevovaly různé iniciativy podporující tomistická studia. V provincii existuje Společnost Tomáše Akvinského, která je českou sekcí Mezinárodní společnosti Tomáše Akvinského. Organizuje vysoce specializované přednášky a vydává sborník *Akta společnosti Tomáše Akvinského*. Viz na http://agora.metaphysica.skaut.org/sita/.
23/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie ze dne 22. října 1997*, s. 2. Archiv České dominikánské provincie.
24/ Provincie organizuje pravidelná studijní setkání pro bratry. V posledních letech dostala tato „trvalá formace" podobu semestrálních setkání s přednáškovým blokem na nějaké teologicky aktuální téma.
25/ Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 4. Archiv České dominikánské provincie.
26/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie. Podobné středisko vznikalo také v Košicích na Slovensku.
27/ Jednalo se o moderní upravený autobus, jehož přední část sloužila pro setkávání s návštěvníky a zadní část byla vybavena jako zázemí pro misijní tým. Několik misionářů v něm mohlo poměrně pohodlně po dobu misií bydlet. Autobus disponoval knihovnou, videotékou a potřebnou projekční technikou. Stručný článek o historii autobusu viz na http://misie.op.cz/clanek/neco-z-histrorie-misijni-autobus.
28/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie.
29/ Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 2. Archiv České dominikánské provincie. Další údaje o činnosti autobusu viz fr. Vojtěch Soudský OP, „otec zakladatel" Kazatelského střediska.

30/ Důvodem ukončení činnosti autobusu byla výška pojistky. Původní vstřícné pojištění skončilo a pro novou pojistku vyměřila pojišťovna takovou částku, že ji nebylo možné zaplatit.
31/ Česká dominikánská provincie: *Akta provinční kapituly 2002*, č. 38–39. Praha, Česká dominikánská provincie 2002, s. 15.
32/ Pro podporu dominikánských misií slouží internetové stránky http://misie.op.cz/.
33/ Zkušenosti z misií v Litoměřicích viz Ludvík Grundman OP: „Tak (se u)kažte! Z misií v Litoměřicích a v Mouleau". IN: *Salve* 2010, č. 3–4, s. 125–134. V letech 2000–2013 proběhly letní misie v těchto obcí a městech: Koloveč, Stod, Bezdružice, Toužim, Hanušovice, Tanvald, Velké Losiny, Rožnov p. Radhoštěm, Rakovník, Litoměřice, Krnov, Přelouč, Chrudim, Hradec Králové (Týden vzájemného poznání a porozumění).
34/ Jedním z projektů tohoto druhu je Večerní evangelizační škola, viz http://www.evangelizace.cz/?q=skupiny/vecerni-evangelizacni-skola-ves.
35/ Zde je potřeba zmínit setkávání těchto iniciativ z popudu právě dominikánů a internetové stránky http://www.evangelizace.cz/, vzniklé taktéž v režii dominikánské rodiny.
36/ O nakladatelství a přehled jeho publikací viz: http://www.krystal.op.cz/.
37/ První vydání vyšlo ve spolupráci s Karmelitánským nakladatelstvím v roce 2009. Od té doby vyšlo několik dalších verzí včetně luxusních vydání s cyklem biblických ilustrací Salvadora Dalího či souborem grafik Bohuslava Reynka. Speciální internetové stránky věnované české *Jeruzalémské bibli* viz na http://www.jeruzalemskabible.cz/.
38/ Více viz na stránkách nakladatelství Krystal OP: http://www.krystal.op.cz/amen-periodika/list a http://www.krystal.op.cz/amen/index.htm.
39/ Podrobnější informace viz Martin Bedřich: *Dějiny Salve. Stručné dějiny Salve – večer oslav 20 let časopisu*, 27. 10. 2010. http://salve.op.cz/dejiny-salve.
40/ Bratři byli angažovaní v dnes už zaniklém nakladatelství Zvon, na některých konkrétních projektech existuje těsná spolupráce s Karmelitánským nakladatelstvím. V jednotlivostech přišli bratři do styku snad se všemi seriózními nakladatelstvími náboženské literatury, která u nás existují.
41/ Bratři působí nebo působili jako členové v redakčních radách nebo jako blízcí spolupracovníci časopisů *Teologické texty*, *Perspektivy*, *Religio*, *Communio*, *Filosofický časopis*, *Katolický týdeník*, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, *Studia theologica*, *Studia Neoaristotelica*, *Res Claritatis*.
42/ Základní informace mi podal fr. Tomasz Dostatni OP z Polské provincie, který v té době působil v Praze a byl jedním z hlavních aktérů aktivit Křesťanského střediska kultury.
43/ Více o aktivitách platformy Dominikánská 8 viz na internetových stránkách www.dominikanska8.cz.
44/ V linii zdislavské inspirace jde např. aktivní spolupráce několika bratří s centry pro rodinu při biskupstvích anebo rozvinutá pastorace rodin při olomouckém klášteře.
45/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie.
46/ Pro českou televizi vzniklo několik dílů v cyklu Svědci a světci (Marie Magdalena, Svatá Zdislava, Svatý Dominik, Tomáš Akvinský, Fra Angelico), Znamení a rituály – Zasvěcení, Slib, Fokus

ČT24 – Řád není jen omezení svobody, Sváteční slovo, Společný výslech, příspěvky do pořadů Cesty víry a Křesťanský magazín; na vzniku těchto pořadů se podílel Romuald Rob OP. Osobnost na Dvojce – fr. Benedikt Tomáš Mohelník, Th.D. Několik pořadů pro rozhlas a rozhovorů pro tištěná média vzniklo v souvislosti s připravovaným projektem rekonstrukce a otevření kláštera v Praze (viz na http://www.dominikanska8.cz/dominikanska-8-medialni-pritomnost).

47/ Viz *Oběžník provincie* 4/1993, s. 1–2. Archiv České dominikánské provincie.

48/ Dominik Duka OP: *Zpráva o stavu provincie k 1. březnu 1992*. Archiv České dominikánské provincie.

49/ Srov. Dominik Duka OP: *Svolávací listina na provinční kapitulu* (spolu se zprávou o stavu provincie k 30. 9. 1993), s. 2. Archiv České dominikánské provincie.

50/ K tomuto období viz více Damián Němec OP: „Česká dominikánská provincie po jejím obnovení v r. 1905". IN: Tomáš Černušák – Augustin Prokop – Damián Němec: *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha, Krystal OP 2001, s. 115–239. Autor dovádí svou studii do začátku 90. let 20. stol.

51/ Z dalších pastoračních a apoštolských můžeme jen namátkově připomenout duchovní správu nemocnic, duchovní správu ve věznicích, exercicie a duchovní obnovy pro řeholní komunity a farnosti, angažmá v hnutí Světlo život, skauting, přednáškové cykly v klášterech, modlitební společenství, dětské mše sv., účast na obnovených Akademických týdnech, ze zajímavých počinů např. několik ročníků Teologické dílny, víkendová setkání dětských divadelních a hudebních souborů v Prusinách u Plzně, tzv. PRKULE, atd.

Benedikt Mohelník OP, Th.D. (* 1970), vstoupil v roce 1989 do dominikánského řádu, roku 1995 byl vysvěcen na kněze. Studoval na Teologické fakultě UP v Olomouci a na generálním studiu České dominikánské provincie. Postgraduální studium absolvoval na Teologické fakultě univerzity ve Fribourgu ve Švýcarsku (1999–2006), kde byl také asistentem na katedře dogmatické teologie (2003–2006). V současné době je odborným asistentem na KTF UK v Praze, kde vyučuje teologii svátostí, a vyučujícím Studia kláštera trapistů v Novém Dvoře. Je iniciátorem platformy Dominikánská 8, zaměřené na kulturní a vzdělávací aktivity při pražském dominikánském klášteře. V letech 2006, 2010 a znovu 2014 byl zvolen provinciálem české dominikánské provincie.

NASILJE
NE!

Světla a stíny

Anketa

V rámci bilance 25 let svobody v naší zemi jsme položili dvě otázky: „Na co jste za posledních 25 let v naší církvi hrdí? Co vás naopak mrzí?“

Kamila Bendová

1. Skoro na všechno: na to, jak se jí po padesáti letech decimování podařilo vzkřísit, oživit farnosti, kláštery, vybudovat provoz nemocnic, škol, charity, postavit nové kostely a opravit staré, pořádat desítky poutí a stát se součástí života měst a obcí. A to katolické školy patří mezi ty nejlepší, do církevních nemocnic nebo domovů důchodců se všichni jen hrnou a církevní charitě – viz Tříkrálová sbírka – každý důvěřuje. A žádná historická oslava měst nebo vesnic se neobejde bez doprovodné mše. Jak víme, ani ta státní na Den české státnosti, svátek věrozvěstů Cyrila a Metoděje nebo Den boje za svobodu a demokracii. Stačí se podívat, kolik je v kostelech malých dětí, aby byl člověk optimistou (byť je možné, že jenom katolíci mají hodně dětí).

2. Církev vždycky učila, jak je třeba se vyrovnávat s hříchem a s vinou. – Pokáním. A v případě kolaborace některých kněží se církvi nepodařilo ukázat ten správný model nápravy: snad odměnila statečné a zasloužilé, ale ani slovně neodsoudila spolupráci se Státní bezpečností, popř. jiný druh spolupráce s totalitní mocí.

F. X. Halas

1. Být na něco hrdý znamená osobovat si roli soudce. A to činit v žádném případě nemohu. Nanejvýš obměním otázku, aby zněla: „Co se vám líbí a co ne.“ Jsem rád, že bydlím v místě, kde je kostel, ve kterém je v neděli kolem oltáře (nejsou-li prázdniny) vždy víc než třicet ministrantů, kam musím chodit alespoň deset minut před začátkem mše, chci-li si sednout. Že je takový kostel spíš výjimkou než pravidlem, to se mi ovšem líbí méně, ale stačí mi k spokojenosti to, že není zcela ojedinělý.

2. A co se mi nelíbí natolik, že mě to často přivádí až k zuřivosti, je nový kancionál. Starší kancionály různých diecézí měly každý svou krásu, z té pobral společný kancionál pramálo, zato vše, co z této krásy zkazil, tvoří většinu jeho obsahu. Srovnávám-li ho například s Cyrilometodějským kancionálem z let 1947–1949, konstatuji, že ten redigovali básníci, ten dnešní naopak řezníci. Ti řadu nádherných písní oklestili, jiné opět vykleštili, a jsou dokonce na štíru i s logikou, když třeba v písni Budiž vděčně velebena tvrdí, že Boží láska myslila ve své mysli na dívku Páně Marii!!! Dobré jsou v tomto kancionálu jen písně zcela nové, ale s písňovým dědictvím otců naložili jeho redaktoři takřka nepředstavitelně hanebně.

Jiří Hanuš

1. Mám trochu problém s výrazem „hrdý“, ale asi vím, co má anketa na mysli. Jsem ale vždycky potěšen, když se setkám s člověkem, který vzal evangelium vážně. Paradoxní je, že takové lidi „vzalo vážně i evangelium“ a proměnilo je. Měl jsem v posledních pětadvaceti letech to štěstí, že jsem se s takovými lidmi potkal. Abych zmínil pouze ty, kteří už nejsou mezi námi, třeba kněze Vladimíra Vítka a biskupa Stanislava Krátkého, kteří se hodně angažovali už za komunismu. Na nich – a některých dalších žijících – mně vždycky dojde, že myšlenky evangelia se pořád vtělují, že to není pouze historie či intelektuální výkon. A takoví lidé žijí i dnes a jsou slávou církve.

2. Na církvi mě mrzí asi sto padesát věcí, ale s postupujícím věkem se moje kritické ostny poněkud zaoblují. Bezpečně mě vždy ještě pohorší, když se setkám s tím, když je „sobota nad člověkem“, abych použil novozákonního obratu. Tou „sobotou“ mohou být samozřejmě různé věci: nějaká absurdní nařízení, předsudky, vlastní představy. No, ale se vším tím zápasím také sám, proto jsem už ze svého kritického nadšení, které mne drželo v mládí, dost slevil.

Tomáš Holub

1. V naší matce církvi jsem velmi hrdý na obrovský rozvoj ekumenicky pojaté kategoriální pastorace. Mám především na mysli službu kaplanů ve vězení a v armádě. To, že křesťanské církve byly schopny společně vstoupit do

těchto prostředí a získat všeobecné uznání a podporu, to je unikát a obrovský úspěch.

2. Naopak velmi mě mrzí, že stále v naší církvi převládá silný pocit (a bohužel mnohdy značně oprávněný), že každý jednotlivec s odlišným názorem je pro oblast, o které se diskutuje a posléze i rozhoduje, nikoliv obohacením, ale zásadním ohrožením. Tato mentalita radikálně tříští síly a vytváří atmosféru nedůvěry. A to mě mrzí opravdu velmi.

S. M. Bohuslava Kubáčková SCB

1. Děkuji Bohu, že do této církve patřím a že sv. Anežka vyprosila naší církvi svobodu. Nemusíme se skrývat a tajně žít své řeholní povolání, naše charizma, jak to pro mnohé z nás platilo v době totality. Jsem také velmi ráda, že je možné svobodně a veřejně poskytovat duchovní péči ve zdravotnických a sociálních zařízeních. Děkuji, že církev podporuje nemocniční kaplany. Děkuji za bohatě prostřený stůl, který se nám otevřel po totalitě. Možnost studií na teologické fakultě, konání exercicií, formačních seminářů, modliteb. Svobodně můžeme sdílet Boží lásku, veřejně o ní svědčit. Bůh nám ve sv. Anežce ukazuje svou lásku, své milosrdenství, dobrotu, učí nás, vede na cestě k němu a uděluje nám k tomu své dary. Uschopňuje nás, abychom se stali jeho nástrojem lásky ve službě, ve vztahu k němu v modlitbě. Cením si společenství křesťanů, všech lidí, kde zakouším kromě modlitby také Boží blízkost, statečnost, radost, pokoj, trpělivost, sílu a odvahu společně pracovat ve službě potřebným. Na příkladu mnohých v církvi, kteří žijí z víry, se povzbuzuji k odvaze sloužit potřebným, usilovat o dobro a varovat se zlého.

2. Co mě mrzí? Mrzí mě, že málo předáváme, předávám zkušenosti prožívání víry a naděje v živém společenství církve, málo mluvíme, mluvím s druhými o naslouchání Božímu slovu v modlitbě. Setkala jsem se s některými, kteří byli v dospělosti pokřtěni a ve farnosti nebyli přijati. Tamější křesťané v ní měli svoje společenství, svoje kamarády, přátele, a když přišli na některé jejich setkání, měli své skupinky a jich si nikdo nevšiml, takže po dvou hodinách smutně a osamoceně odešli. Mrzí mě naše malá otevřenost pro společnost a podělení se s ní o dary, kterými nás Bůh zahrnuje. Je třeba oslovit mládež, zvláště tu, která se s Bohem nesetkala a upadla do různých závislostí.

Čeká nás velký úkol ve formaci, abychom stačili na všechny potřeby církve, abychom Bohu sloužily v potřebným lidech, „vyšli na periferie“, jak nás k tomu zve současný Svatý otec František.

Ať Duch Svatý doplní, co je třeba.

Václav Malý

Církev mohla po roce 1989 vstoupit opět na terén, který jí byl uzmut po roce 1948. Rozvinula se charitativní a vzdělávací činnost. Vytvořily se různé rady a centra. Vznikla nová nakladatelství. Byly obnoveny řehole. Rozvinula se různá hnutí. Byl umožněn přístup do sdělovacích prostředků. Byly obnoveny struktury podle kanonického práva. V duchu II. vatikánského koncilu spatřil světlo světa trvalý diakonát ženatých mužů. Nebývalý rozmach zažila publikační činnost – knihy, různá periodika a odborné časopisy. Laici dostali konečně možnost se veřejně projevit a vzít spoluodpovědnost za chod farností a různých uskupení. Pozitivum otevřených dveří má ještě mnohem širší rozsah. Na co jsem tedy hrdý?

S radostí registruji činnost armádních kaplanů. Získali během let velký respekt a stali se přirozenou součástí armády. Katolická charita je velmi dobře vnímána sekularizovanou společností. Rozvíjí bohulibé projekty i v zahraničí a v mnohých farnostech se stala neodmyslitelnou součástí. Přes veškeré nedostatky odvádí kus poctivé práce církevní školství. Vyrůstá nová generace vzdělaných teologů, jíž nechybí mezinárodní rozhled. Leckde ve farnostech jsou pastorační rady svou inspirující a dělnou spoluprací s knězem znamením živé a oslovující církve. Vějíř teologických časopisů přispívá v přijetí myšlenkové plurality.

Co mě mrzí?

Stále chybí vyšší teologická a společenská vzdělanost kněží i laiků. Zaznamenávám deficit spoluvytváření občanské společnosti. Dost vzdělaných laiků je vytěžováno ve své profesi a na činnost v církvi jim nezbývá čas ani síly. Vázne dialog a solidní názorové střetávání mezi biskupy, kněžími a laiky. Dosud není hlouběji reflektována jinakost a vnímání českých a moravských věřících. Nedostatky v prezentaci církve ve změti mediálních zájmů a zkratkovitosti jsou zřejmé. Podezřívání, pomluvy a napadání z hereze nesvědčí o duchovní zralosti.

Kladů i záporů je mnohem více. Snad jsem se alespoň někde trefil. Zevšeobecňování by k ničemu nesloužilo.

Aleš Opatrný

1. Jsem hrdý na velkou řadu „bezejmenných" lidí z farností, kteří se v nich nezištně a obětavě starají o to, co je potřeba, nebo neokázale v rámci svých možností slouží druhým buď v praktických potřebách, nebo svou modlitbou. A na ty, kteří neopouštějí svou poctivou cestu víry v prostředí, kde s nimi jejich vrstevníci po této cestě už nejdou a ti mladší je nenásledují.
2. Mrzí mne, kdykoliv se snažíme jakožto církev nebo některá její část být „úspěšnými mezi úspěšnými tohoto světa" a mnohem méně jsme potom Kristovi v tomto světě. Mrzí mne, že poté, co nám byla za totality vnucena určitá chudoba, nebyli jsme mnohde ochotni ji za doby svobody svobodně volit a vraceli jsme se k „bohatým" obrazům církve, nebo se snažíme vyrovnat úspěšným lidem tohoto světa – což se nám stejně nedaří. (Tím ale nemyslím restituce, které vidím jako sice jedno z nešťastných řešení, v rámci reálných možností však nejméně nešťastné.)

Josef Pleskot

1. Nebudu mluvit o hrdosti. Jsem rád za to, že se naše církev stále drží jako tradiční instituce a že zdobí naši společnost. Jsem rád za to, že naši církev velmi zajímají problémy péče o nemocné, osamocené a staré lidi, a jsem moc rád, že se intenzivně zajímá o výchovu mládeže. Také jsem rád za to, že působí v armádě i u vězeňské služby a že je vojáky i vězni přijímána a oceňována. Jsem moc rád za to, že v naší církvi působí stále více mladých duchovních, v nichž spatřuji naději, že by naše církev mohla vypadat i jinak.

2. Co mě mrzí? Moc mě mrzí uzavřenost naší církve, její slabá schopnost komunikace, často bojácnost, někdy elitářství, jindy slabá schopnost empatie vůči tepu života. Mrzí mě její neschopnost a možná i nezájem být uprostřed dění.

Antonín Randa

1. Svoboda nám dala křídla a mě těší, že v církvi potkávám lidi, kteří vědí, jaké to je, začít stavět hospic na zelené louce, umí se postarat o nemohoucí i o ty, od nichž se společnost odvrátila. Obdivuji se řadě kněží i laiků, kterak dokážou Boží slovo přiblížit dnešnímu člověku a boří představy o církvi jako

ghettu. Tito lidé tvoří srdce církve a já jsem vděčný za to, že jsou kolem nás. Myslím, že kdyby žili v Ježíšově době, budou prvními, kteří bez váhání půjdou za hlasem Pána.

2. Nejvíc mě mrzí, že i čtvrt století po pádu komunismu máme v církvi strach říkat nahlas vlastní názor. Jako novinář se s tím setkávám opakovaně. V soukromém hovoru vám respondent bez obalu popíše situaci ve farnosti, na biskupství, v diecézi, v organizaci, v níž pracuje, ale běda, jak se zapne diktafon. Církev, kterou začne líčit, vypadá rázem jinak, vše je plné optimismu a nadšení. Faleš, kterou si dobře pamatujeme z doby totality, jsme si přenesli i do dnešních časů. Jen s tím rozdílem, že už se nemusíme bát kriminálů a mučení, ale riskujeme církevní kariéry či ztráty přízně a zaměstnání.

Jan Regner SJ

1. Nerad bych polemizoval s takto položenou otázkou, ale neřekl bych, že jsem na cokoli v naší církvi přímo „hrdý". Zavánělo by mi to triumfalismem, který je mi cizí. Je ovšem několik věcí, které mě těší. Jednou z nich je to, že církev se u nás zejména v posledních letech stala pokornější. Pozitivní je i to, že stále více křesťanů tíhne k autentické spiritualitě. Naplňuje se tak výrok velkého teologa 20. století Karla Rahnera, podle kterého křesťan 21. století bude buď mystikem, nebo nebude vůbec. Jen svědectví, které je kryté ryzím životem a spojením s Bohem, může být pro dnešního člověka přesvědčivé a věrohodné.

2. Mrzí mě, že u nás 25 let po revoluci stále je mnoho kněží a věřících, kteří si pod obnovou duchovního života představují restaurování povrchních sentimentálních projevů zbožnosti 19. století. Projevem úpadku byly již v době svého vzniku, dnes jsou už jen kýčovitým skanzenem. Různá procesí a poutní „špektákly" jsou jistě zajímavou turistickou atrakcí, jenže se podobají hrající kapele na palubě potápějícího se Titaniku. Tam, kde se církevní nabídka redukuje na oživování těchto už dávno mrtvých forem zbožnosti, nacházíme jen smutný doklad bezmoci a duchovní vyprázdněnosti.

Jan Royt

1. Jsem hrdý na to, že přes proklamovanou ateizaci společnosti malá skupina pastýřů našich duší s obrovským nasazením pečuje dobře nejen o své stádce, ale také o kulturní statky jim svěřené. Těší mě, že se alespoň částečně vyřešila otázky nápravy křivd a škod, které církve utrpěly v letech 1948–1989. Jsem hrdý na to, že na stolci sv. Petra byli a jsou takoví papežové jako sv. Jan Pavel II., Benedikt XVI. či František. Mám radost, že znovu ožívají svatováclavské poutě do Staré Boleslavi a svatojánská Navalis v Praze. V neposlední řadě jsem hrdý na to, že se na Katolické teologické fakultě podařilo etablovat obor dějin křesťanského umění. Jsem hrdý na to, že jsem měl tu možnost se setkat s takovými duchovními osobnostmi jako je Bohumil Kolář či byl Jiří Reinsberg.

2. Je škoda, že se po roce 1989 nepodařilo přesvědčit majoritní společnost o prospěšnosti církví. Nelíbí se mi, jak je církev římskokatolická neustále ostrakizovaná politiky, zejména ve věci církevního majetku. Nelíbí se mi spory mezi tzv. konzervativci a progresivisty v církvi, která je přece jedna…

G. I. Vlková OP

1. Osobně nepociťuji žádnou hrdost. K církvi se hlásím, ne však „hrdě“, spíš s pokorou. Nechci tím tvrdit, že se nic nepovedlo. Mám radost a cítím nesmírnou vděčnost za mnohé, co je a co by vůbec nemuselo být, co bylo před 25 lety naprosto nemyslitelné. Opravdu mě těší pomyšlení na svobodně se projevující „společenství“, na spoustu konkrétních lidí, které jsem za ta léta poznala, kteří se v církvi nasazují nebo v ní jednoduše spolu se mnou jsou. I když se ta radost a vděčnost často mísí i s obavou o ně, o jejich vytrvalost ve víře a vůbec o jejich štěstí, protože nástrah a důvodů k rezignaci je také dost.

2. Občas se tvrdí, že naše církev za 25 let promrhala morální kredit, který po revoluci mohla využít. Nejsem si však jista, že něco jako „morální kredit“ (opravdový, nikoli hypotetický) tu vůbec kdy existovalo. Vždyť jakmile se lidé v církvi mohli svobodně projevit, ukázalo se, jak morální či nectnostní, moudří či omezení, nezištní či mocichtiví ve skutečnosti jsme. Uvědomím-li si, že problémy, s nimiž se potýká církev u nás, jsou dnes stejné jako problémy církve jinde, minimálně v Evropě, pak si nejsem jista, že jsme právě my mohli směřovat výrazně jinak. Nemám důvod „mrzet se“ na naši církev víc než na

církev jinde, tesknit po ztracených iluzích o sobě i o jiných. Přesto je škoda, že jsme po revoluci tu a tam podlehli pokušení myslit si, že jsme na tom s vírou lépe než církev na Západě (např. že máme více povolání), pokud naše hrdost vítězila nad pokorou. Nejednou jsme tak propásli možnost poučit se od zkušenějších jak žít a účinně působit v podmínkách konzumní společnosti, k níž i náš národ nutně směřoval.

Kamila Bendová je matematička a logička. Pracuje jako inspektorka Úřadu na ochranu osobních údajů. Byla aktivní účastnicí disentu.

František X. Halas (* 1937) je diplomat a historik specializující se na církevní dějiny.

Jiří Hanuš (* 1963) je historik a editor. Zabývá se dějinami 19. století a moderními dějinami křesťanství.

Tomáš Holub (* 1967) je kněz, generální sekretář ČBK. Byl prvním hlavním kaplanem Armády České republiky.

S. M. Bohuslava Kubáčková SCB je generální představená Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Václav Malý (* 1950) je pomocný biskup pražský, bývalý aktivní účastník disentu, mluvčí Charty 77.

Aleš Opatrný (* 1944) je kněz, teolog a vysokoškolský pedagog.

Josef Pleskot (*1952) je přední český architekt.

Antonín Randa (* 1972) je publicista, šéfredaktor *Katolického týdeníku*.

Jan Regner (* 1974) je jezuita, teolog a exercitátor.

Jan Royt (* 1955) je profesor dějin umění se zaměřením na křesťanskou ikonografii a středověké umění, prorektor FF UK.

G. I. Vlková OP je biblistka a řeholnice, bývalá děkanka CMTF UP v Olomouci.

Dominik Duka OP

Doslov o kořenech osvobození církve

Máme-li reflektovat nejenom samotné listopadové události a jejich vývoj, musíme se přece jen vrátit do předchozích let. Není smyslem této stati předložit podrobnou analýzu celého vývoje po únoru 1948, neboť to by vyžadovalo mnohem více času a několik let podrobného studia. Je ale nutné konstatovat, že se o to zatím nikdo nepokusil. Převážná většina protagonistů a vůdčích osobností už nemůže napsat ani krátký článek, neboť již nejsou mezi námi.

Práce na popisu obnovy církve v posledních dvaceti pěti letech vyžaduje od zbývajících totální nasazení. Bude asi i spravedlivější, když se této úlohy zhostí mladá generace, která bude mít potřebný odstup a v mnoha případech nebude ovládána emocemi. Takováto práce bude vyžadovat také studium v archivech sousedních zemí, jako i možnost nahlédnout do vatikánských archivů. Návrat svobody chápaný jako dar sv. Anežky je určitou metaforou, která má hluboký duchovní podtext i kontinuitu celé křesťanské a národní historie. Obsahuje v sobě i jistý paradox. Roli osvoboditele, vlastní knížeti sv. Václavovi a jeho blanickým rytířům, přebírá žena z jeho krve, klášternice, která je především chápána jako zakladatelka sociální péče. Při tom se téměř zapomnělo na roli, kterou sehrála při usmíření v bratrovražedné válce, která proběhla mezi otcem a synem, mezi Václavem I., bratrem sv. Anežky, a jeho synem Přemyslem Otakarem II. Klášter na Františku nebyl jen špitálem, ale také královským chrámem, kde proběhla jakoby druhá korunovace Václava I. a Přemysl Otakar II. slibuje poslušnost králi, který je jeho otcem a bratrem jeho tety, sv. Anežky.

Co vlastně byla komunistická diktatura, ve které příslušníci jednoho národa stáli proti sobě, věznili a týrali své blízké a známé v duchu nenávisti a třídního boje živeného závistí, ale často i špatným svědomím z doby nacistické okupace? Kolik rodin a kolik manželství tato nenávistná ideologie rozdělila! Přesto však demonstrace 80. let a především v roce 1989, zvláště pak od Palachova týdne, probíhaly „pod koněm", tedy pod monumentálním sousoším, kterému vévodí sv. Václav potěžkávající své kopí a s ním čeští patronové: sv. Prokop, sázavský opat, který spoutal ďábla závisti a nenávisti, šiřitel cyrilometodějské tradice; mučednice sv. Ludmila, vychovatelka a regentka; sv. Vojtěch, první Evropan české krve, ale také první exulant; a zase nechybí sv. Anežka. Nebudu rozvádět příběhy postav, které stály modelem mistru Myslbekovi, jen připomenu plukovníka JUDr.

Jana Brzoráda, který stál při ztvárnění sv. Václava, stal se obětí komunistické zvůle a byl v jedenasedmdesáti letech odsouzen na dvanáct let v nechvalně známé věznici na Mírově. O něco příjemnější byl osud koně sv. Václava, hřebce Ardo ze schwarzenberského hřebčína v Písku. Jistěže čtenář může namítnout: „To je vlastně legenda, která nemá nic společného s historií." Možná, ale protagonisté oné cesty ke kanonizaci sv. Anežky a k Sametové revoluci začínají u kardinála Josefa Berana, který v Myštěvsi v izolaci, pod samopaly StB, píše životopis sv. Anežky České; v exilu píše profesor historie Karlovy univerzity, později Harvardské univerzity, moravský kněz František Dvorník životopisy sv. Václava, sv. Vojtěcha, jako i texty o věrozvěstech sv. Cyrilu a Metoději. Ano, československý exil hrál na této cestě významnou roli. Velehrady, místa setkávání v Římě, Londýně, Skandinávii, vzniklá z iniciativy exulanta na stolci sv. Vojtěcha, Josefa kardinála Berana, hrály důležitou roli, stejně jako i *Opus bonum* v bavorském Rohru, dílo založené břevnovským opatem Anastázem Opaskem. Jeho řeholní jméno nás upozorňuje na vazbu se sv. Vojtěchem a jeho břevnovským opatstvím, jako i osud exulanta; podobně jako i římské Vránovy a Skalického *Studie*, časopis, který byl dvojčetem Tigridových *Svědectví*, a nelze zapomenout do třetice Tomského londýnské *Rozmluvy*. Zde všude se objevuje ona inspirace postav svatováclavského pomníku na Champs-Élysées Prahy, jediného hlavního města naší vlasti. Nakladatelská činnost exilu vyprovokovala samizdatovou literaturu, především díky dr. Mádrovi s jeho ediční řadou knih, ale především časopisů, jako byly *Informace o církvi* či *Teologické texty*. Podobně dominikáni, salesiáni, jezuité vydávají v samizdatu především učebnice ke studiu teologie, časopisecky vychází pro prázdninové pobyty zvané chaloupky salesiánské *Čtení do krosny* nebo v posledních letech totality dominikánská revue *Sursum*.

Po vzniku Charty 77 v lednu, jejímiž členy se stali také římskokatoličtí duchovní Josef Zvěřina, Václav Malý, František Lízna, Josef Kordík a řada věřících jako Václav Benda, Růženka Vacková, Dana Němcová, bylo prvním pozitivním ohlasem církevních institucí na její prohlášení memorandum sekretariátu řeholních společností, vydané k 2. únoru 1977. Jeho autory byli Baptista Bárta OFM, Vít Beneš OP, František Šilhan SJ a Ladislav Vik SDB. V následujících letech dochází k aktivizaci zhruba tří okruhů, které spolupracují se širokou škálou disentu jak v nynější České republice, tak na Slovensku a hledají svou vazbu na širší spektrum a pomoc v zahraničí, a to především v Polsku, NDR, později v Budapešti, kde uvolněné poměry umožňují vysílání kurýrů pro kontakty v zahraničí. Z církevních hodnostářů, kteří se této pomoci zúčastňovali, je především nutné jmenovat kardinály Wyszyńského, Wojtyłu, Meisnera, biskupy Wankeho, Hanse Reinharda Kocha, arciopata a biskupa maďarské Pannonhalmy Asztrika Várszegi OSB

a další. V okamžiku, kdy se kardinál Wojtyła stává papežem Janem Pavlem II., se dotváří síť přímo až k papeži. Jedním z hlavních kurýrů byl zesnulý provinciál polských dominikánů Michał Mroczkowski OP.

Nejpevnější síť, která navzájem spolupracuje a podporuje v nové roli Františka kardinála Tomáška, vytvářejí tři grémia. Je to ilegální Konference vyšších řeholních představených, kterou tvořili: L. Vik, J. Pavlík, I. Kubíček, D. Duka, H. Pitel, V. Tajovský, L. Syrový, M. Pojezdný, J. Vícha, J. Kobza, P. Siostrzonek. Druhá dvě grémia se s trochou humoru nazývala „horní a dolní konzistoř" kardinála Tomáška. Tzv. horní konzistoř tvořili duchovní: O. Mádr, J. Zvěřina, T. Halík, A. Opatrný, D. Duka, H. Pitel. M. Vlk, J. Mikulášek, V. Tajovský, B. Beneš, J. Viterna, F. Petřík a V. Jukl, slovenská spojka. Byli to jak představitelé diecézí, tak řeholí i duchovních hnutí. Dolní konzistoř tvořili představitelé laikátu: V. Benda, V. Frei, K. Bendová, M. Freiová, M. Holubová, R. Palouš. Tato konzistoř měla také moravské okruhy. Brněnský okruh: Augustin Navrátil, J. a M. Adámkovi, J. Razík, R. Malý… Olomoucký okruh: J. Vlček, J. Krumholc, P. Radim Hložánka. Z těchto grémií pak jako výsledek společné práce vystupuje do popředí iniciativa *Desetiletí duchovní obnovy*, kdy je zapotřebí zmínit hlavní autorství, které patří prof. Petru Piťhovi a prof. Tomáši Halíkovi. V letech perestrojky a z rozhodnutí kardinála Tomáška dochází k vytvoření oficiálního výboru, který startuje svou práci pod vedením biskupa Antonína Lišky. Pozitivní postoje k programu *Desetiletí* byly podmíněny historickou zkušeností polského katolicismu v souvislosti s oslavou milénia přijetí křesťanství za vlády polského knížete Mieszka a královny Doubravky, slaveného v roce 1966. Tento program byl v Polsku odstartován kardinálem Stefanem Wyszyńským, a proto desetiletí získalo také bezprostřední podporu papeže Jana Pavla II. Důležitým momentem byla i oslava kanonizace sv. Jana Nepomuka Neumanna ve Vimperku za účasti velvyslance USA Billa Luerse. Bylo by zde vhodné připomenout i podporu a pomoc při odesílání kurýrních zpráv, kterou poskytovala velvyslanectví Rakouska, Spolkové republiky Německo a USA. Bezesporu že významnou pomocí byly i návštěvy západních státníků u kardinála Tomáška, které vznikly zásluhou západoněmeckého ministra zahraničí Genschera.

Důležitými milníky na této cestě byla velehradská pouť v roce 1985 s peticí, která požadovala pozvání papeže Jana Pavla II., což nebylo realizováno, ale hranici prolomil Státní sekretář kardinál Agostino Casaroli. Velehradská pouť, největší manifestace odporu proti komunistické diktatuře, vyvolala dvě vážné reakce, které stavěly věřící před rozhodnutím, na čí straně budou stát. Zda chtějí být pasivními přihlížiteli, anebo přijmou výzvu k odporu. Nejradikálnějším textem byl esej Václava Bendy „Jak dál po Velehradu" publikovaný jak v samizdatu,

tak i v zahraničí. Tento text vzbudil i vnitřní diskuzi a do jisté míry vyděsil převážnou část grémia zvaného horní konzistoř. Naopak řeholní tým a zmíněná dolní konzistoř se postavily na obranu Václava Bendy, což vedlo k prohloubení a větší intenzitě spolupráce těch, kteří se podíleli na ilegálních aktivitách církve a spolupracovali se širší opozicí. Největší peticí – odvážím se tvrdit – v historii odporu v našich dějinách byla petice 31 bodů Augustina Navrátila z 20. prosince 1987. Petice získala okamžitý souhlas Františka kardinála Tomáška. I její přijetí bylo diskutováno ve zmíněných pracovních skupinách. Rozhodujícím hlasem pro její přijetí byla její obhajoba přednesená Hugo Pitelem OPraem. K porozumění těmto řádkům si dovolím předložit mj. tři zmíněné texty: 1. Dopis skupiny řeholníků Františku kardinálu Tomáškovi z ledna 1977; 2. Jak dál po Velehradě (výňatek) Václava Bendy z roku 1985; 3. Petici 31 bodů Augustina Navrátila z 20. 12. 1987.

Myslím, že je třeba připomenout i působení tzv. skryté církve, v jejímž čele stál tajně konsekrovaný biskup Jan Blaha a jejímž předním organizátorem byl také tajný biskup Felix Davídek. Šlo zvláště o tichou pastoraci, která měla svůj duchovní význam, ale nezapojovala se přímo k hnutí odporu. Jistou výjimkou byl tajný biskup Stanislav Krátký, pozdější mikulovský probošt. On byl spojkou, ale také podporovatelem českého překladu *Jeruzalémské bible*. (Bylo by nespravedlivé toto nevzpomenout.) Výraznou postavou skryté církve byl bezesporu arcibiskup Karel Otčenášek, který byl v kontaktu se všemi zmíněnými směry, podporoval je a v řadě případů i některé akce inicioval a též v nich vystoupil. Velký význam v jeho působení měla duchovní formace řady mladých lidí, rodin, které za ním zajížděly do trmického vyhnanství. Při této příležitosti nelze opomenout jeho spolupracovnici, tetu Marcelu – profesorku Marcelu Němečkovou.

Tento krátký nástin historie dělníků na svatoanežské zahradě zápasů za návrat svobody může být chápán jenom jako malá splátka dluhu.

PŘÍLOHY:

Dopis skupiny řeholníků kardinálu Františku Tomáškovi (leden 1977)

Nejdůstojnější Otče biskupe (ordináři)!
Obracíme se na Vás v tíživé situaci, kterou dobře znáte, a chceme ji jasněji osvětlit. Důvěru nám dává i Vaše prohlášení v tisku, televizi i rádiu, otištěné 23. 1. t. r. v *Katolických novinách*, že jste si vědomi své stavovské i osobní odpovědnosti před Bohem i před lidmi a že – pokud jde o prostor náboženského života pro naše věřící, jste oprávněni jen Vy vyjadřovat stanovisko církve.

Roku 1950 bylo na území naší republiky celkem 12 570 řeholních osob. Z toho 1 910 řeholníků a 10 660 řeholnic. V tom roce došlo k vyvezení řeholních osob z jejich řeholních domů. Většina řeholních sester musela začít pracovat v docela jiných ústavech a továrnách. Menší části řeholníků byla dána možnost uplatnit se v diecézní správě, ostatní se museli pracovně začlenit do civilního života.

Problematika našeho řeholního života byla projednávána na konferenci Ordinářů v Litoměřicích dne 3. 2. 1972. Z této konference vyšel dokument schválený ordináři a adresovaný ministerstvu kultury. Od té doby uplynulo již pět let, naše situace se zhoršila mimo diskriminaci i tím, že od té doby zemřelo opět na tisíc řeholních osob.

Jistě máte i Vy tíživé starosti, ale další mlčení k dnešnímu stavu by znamenalo souhlas k faktické likvidaci řeholního stavu u nás.

Jsme integrální částí církve, část našich kněží pracuje ve Vašich diecézích a naše řeholní sestry vedle své práce v ústavech Vám všemožně pomáhají. Nedivte se proto, že se s důvěrou obracíme na Vás a čekáme od Vás účinnou pomoc.

Dnes nám už nejde o minulost, ale především o dnešek a zítřek. Řeholní povolání je charisma, milost Boží. Stavět se proti Božím plánům a mařit nabízená charismata se neslučuje s naším a jistě ani s Vaším svědomím, ani s Vaší odpovědností. Žádáme-li Vás o pomoc, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a možnost řeholně žít v naší socialistické společnosti. Dnešní stav řeholního života u nás – jak odůvodňujeme v přiloženém memorandu – se neopírá o platný právní řád, vyhovění naší žádosti by nepotřebovalo žádnou zákonnou úpravu, přitom by odstraňovalo dosavadní diskriminaci. Důkazem toho, že problematiku řeholního života je možno spravedlivě a humánně řešit, dosvědčuje situace v jiných socialistických státech.

Připomínáme, že povolení řeholního dorostu by negativně neovlivnilo situaci pracovních sil u nás, protože členové řeholí by dále pracovali ve svých povoláních s vědomím, že mohli Bohem dané charisma realizovat.

Prosíme o písemnou zprávu o vyřízení naší žádosti.

Memorandum o situaci řeholí v ČSSR (2. 2. 1977)

Během roku 1950 byla provedena soustřeďovací akce řeholníků a přemístění řeholních sester. Tato akce neměla ani právní, ani zákonný podklad. Tuto skutečnost uznal roku 1968 Sekretariát pro věci církevní; ani dnes nelze tuto akci právně zdůvodnit.

Vracíme-li se dnes k tomuto faktu, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a práva ve změněných podmínkách řeholně žít v naší socialistické společnosti.

V informaci o postavení řádu a kongregací v ČSSR ze dne 14. 6. 1971 ministerstvo kultury ČSSR uvádí: „Zákon 218/1949 Sb. zrušil svým §14 (úprava postavení řádů) všechny předpisy, které upravovaly právní poměry církví a náboženských společností. Toto všeobecné zrušovací ustanovení se nesporně dotklo též řádů a kongregací jako součásti církve katolického ritu […] takže další existence řádů a kongregací byla pouze faktická. Tento stav trvá dosud, z čehož vyplývá, že řády a kongregace nemají z hlediska státního práva jako církevní instituce vlastní právní subjektivitu, i když před rokem 1949 vznikaly třeba po právu."

Tato informace je první a jediný pokus zdůvodnit zánik nároků na řeholní život v naší vlasti, není však přesvědčivá, ani právně průkazná.

Zrušovací klauzule ruší toliko právní předpisy týkající se církví a nejmenuje řehole. Ke dni vydání zákona č. 218/49 Sb. neexistoval totiž žádný právní předpis, týkající se řeholních společností. Řády, kongregace, kláštery, řeholní ústavy apod. vznikaly v minulosti v naší vlasti vydáním zakládací listiny nositelem nejvyšší státní moci v té které době. Úplně stejně vznikaly i jiné církevní instituce, jako biskupství, kapituly a farnosti a všechny ostatní církevní, dosud trvající právní subjekty. Citovaný §14 zák. č. 218/49 Sb. se tedy nedotkl právní subjektivity žádné řeholní společnosti, protože tato nebyla závislá na žádném právním předpisu, který tento zákon zrušil. Proto Sekretariát pro věci církevní neuvádí žádný určitý zákonný předpis, který by rušil řeholní společnosti.

Zákony, vládní nařízení i vyhlášky a praxe počítaly nepřetržitě od roku 1949 s právním trváním řeholí.

Zákon č. 218/49 v §11 ruší patronát ve prospěch komunit. V §1 se komunitám nařizuje pořídit soupis majetku jako jiným církevním složkám.

Vlád. nař. č. 228/49 Sb. §2b zahrnuje do působnosti Státního úřadu církevního: „… řehole, kláštery i jejich hospodářské a finanční věci."

Vlád. nař. č. 219/49 Sb. uvádí v §2 a §11 řeholní duchovní a opaty; tedy počítá i s existencí jejich řeholních komunit stejně jako je trvalá existence diecézních duchovních.

Vyhlášku č. 351/50 Úř. listu z 31. 5. 1950 jako dosud platnou cituje Sekretariát pro věci církevní, když převádí správu majetkových podstat, které neslouží řeholním účelům, na Náboženský fond. A v §2 stanoví, že výnos z těchto majetkových podstat má sloužit účelům římskokatolické církve, „použije se jich zejména k úhradám osobních a věcných potřeb řádů a kongregací". Počítá tedy s trváním právní subjektivity řádů a kongregací.

K podpoře tohoto stanoviska lze uvést, že pro Slovenskou republiku ještě roku 1970 vydalo ministerstvo Směrnice z 30. 7. 1970 k činnosti řeholních společností, kde upravuje právo dozoru nad majetkem řeholních společností (v §2).

Na tento právní stav navázala nepřetržitá právní praxe: Z řady výnosů Slovenského úradu pre věci církevné z roku 1950 uvádíme například čj. 3393/50 z 25. 8. 1950, kde se uvádí: „V novom prostredí môže rehola vykonávať svoje pôvodné poslanie a to pod Vašim vedením (reholná predstavená). Kláštorná budova a majetok, ktorý opúšťate, zostáva naďalej mejtkom Vašej rehole." Počítá tedy opět s trváním právní existence řeholí. V podobných případech vydával podobná prohlášení i Státní úřad pro věci církevní v Praze.

Totéž stanovisko zaujalo i ministerstvo školství a kultury v Praze, dne 1. 7. 1960, kdy sděluje: „majetko-právní a existenční postavení kongregace se nezměnilo", podepsané tehdejším vedoucím Karlem Hrůzou.

Nemovitý majetek řeholních společností převáděla ještě minulého roku (17. 12. 1976) Náboženská matice darovacími smlouvami v zastoupení jednotlivých řeholních společností na nové uživatele; z toho je jasné, že se právní existence řeholních společností stále ještě uznává. Jinak by jejich majetek propadl státu ztrátou subjektivity už roku 1949.

Také Generální prokuratura v Praze dne 29. 11. 1968 výslovně potvrdila, že ani zákon č. 218/49 Sb., ani žádný jiný zákon nezrušil řády a kongregace; že tedy existují právně dále a že není překážky, aby v mezích platného právního řádu obnovily řádový život, anebo v něm pokračovaly.

Domníváme se, že závěry Helsinské konference, přijaté zejména z inciativy socialistických států, i Mezinárodní pakty č. 120/76 Sb. (A a B) nás opravňují upozornit na rozpory mezi závazky přijatými naší republikou a mezi skutečným stavem, v němž se u nás řeholní společnosti nacházejí.

1. Řeholním osobám se u nás brání svobodně se sdružovat ke společnému životu a od 31. 3. 1971 přijímat dorost – sice bez písemného zákazu, ale zásahy státních orgánů je znemožňováno, což je v rozporu s čl. 18 a 22 Paktu A č. 129/76, který zaručuje právo na svobodu sdružovat se s jinými, společně s jinými projevovat svou víru a veřejně i soukromě provádět náboženské úkony a zachovávat obřady.

2. Řeholnicím se nepovoluje vysokoškolské ani středně odborné studium, ač by tuto kvalifikaci ke své práci v ÚSP potřebovaly, ani řeholníkům se nepovoluje zakončit teologické studium doktorátem, ačkoli čl. 13 paktu B uznává právo každého na vzdělání.

3. Téměř všude v ÚSP jsou řeholnice odstraňovány z vedoucích míst, ačkoli mají pro tuto funkci plnou kvalifikaci, která nově ustanoveným silám chybí, a přitom čl. 7 paktu B zaručuje stejnou příležitost pro všechny, přičemž nemají být jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti.

4. V Charitních domovech mají řeholnice platy podstatně nižší než ÚSP; také je jich na počet pacientů povolováno méně než v ÚSP, ačkoli v čl. 7 paktu B zaručuje spravedlivou mzdu a stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez jakéhokoliv rozlišování.

5. Některým řeholním osobám byla zrušena registrace kupní smlouvy rodinného domku; jiným byl vyvlastněn celý bytový objekt, pořízený pro členy řehole, dokonce byl svému účelu odňat i družstevní objekt, pořízený svépomocí členkami bytového družstva, což je v rozporu s čl. 11 paktu B, kde se uznává právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň, zahrnující v to také bydlení.

6. Objekty přidělované katolickou Charitou pro sestry-důchodkyně jsou často v nevyhovujícím stavu a na kongregace se činí nátlak, aby objekty vlastním nákladem zmodernizovaly a vhodně upravily, ačkoli jejich bývalé ústavy byly po všech stránkách vyhovující a dnes jsou v nich státní, sociální, zdravotní a školské ústavy apod. Tyto ústavy byly proti znění Vyhlášky č. 351/50 Úř. listu darovány státu a nyní si sestry mají znovu ze svých úspor adaptovat jiné budovy, aby své důchodkyně měly kam umísťovat. Přitom již citovaný Náboženský fond (Náboženská matice) měl potřebnou úhradu poskytovat z výnosu správy majetkových podstat všech řeholí.

7. Více než jiným občanům se řeholním osobám ztěžují cesty do ciziny a také jim je pro příslušnost k řeholnímu stavu nepřímo vykazován na stáří pobyt v Charitních domovech, ačkoli čl. 12 paktu A zaručuje právo svobody pohybu a zvolit si místo pobytu.

8. V některých okresech jsou řeholní sestry tlačeny do důchodu, přemísťovány, nebo se s nimi rozvazuje pracovní poměr proti znění zákoníku práce, ačkoli oba pakty zakazují jakoukoli diskriminaci.

9. Systémem státního dozoru nad církvemi se řeholním komunitám omezuje výběr kněží pro jejich duchovní potřeby, jako jsou duchovní cvičení, zpovídání sester, teologické přednášky.

10. Institucí vedoucích ústavů se kontroluje omezený styk řeholních sester s ostatními občany, ač by tuto funkci zastaly sestry samy jako léta předtím.
Protože naše Ústava dává občanům – v čl. 29 – právo, aby se obraceli na státní a zastupitelské sbory s podněty a návrhy, žádáme, abyste si prověřili výše uvedené skutečnosti, kterými je podstatně omezena občanská svoboda řeholních osob, a to už plných 27 let, bez právního podkladu a proti dnes platnému právnímu řádu a žádáme opatření k zamezení další diskriminace a k umožnění řeholního života, aby se řeholní osoby mohly uplatňovat v různých zaměstnáních a službách ku prospěchu naší společnosti při zachování svých řeholních závazků.

Z knihy *Charta 77 a křesťané*, Opus bonum 1987, samizdatový materiál.

Václav Benda: Jak dál po Velehradě (výňatek), 1985

Jedenáctisté výročí úmrtí sv. Metoděje, věrozvěsta Slovanů a odedávna jednoho ze tří patronů Evropy, připadlo na 6. dubna 1985. V tomto roce to však byla Bílá sobota, tedy den nevhodný k církevním slavnostem, den smutku, ticha a očekávání. Bylo proto předem jasné, že oslavy bude nutno přesunout na jiný termín, přičemž automaticky vyvstává nebezpečí různých vnějších zásahů a manipulací. K prvním dvěma akcím v přímé souvislosti s jubileem (navzájem lépe koordinovaným, než účastníci později oficiálně připouštěli) došlo už na počátku roku 1984. Arcibiskup František kardinál Tomášek, primas český – a jak události stále zřetelněji ukazují, faktická hlava katolické církve v celém Československu –, pozval papeže Jana Pavla II. k účasti na oslavách a obratem obdržel souhlasnou odpověď. V témže smyslu se na Svatého otce obrátilo 22 tis. věřících, kněží i laiků. Byla to největší spontánní podpisová akce v Československu za posledních 15 let, počtem účastníků o řád převyšující i ty nejrozsáhlejší občanské aktivity. Ani reakce mocenských orgánů na sebe nedala dlouho čekat. Kardinálu Tomáškovi

bylo – ústy ministra Klusáka – sděleno stanovisko vlády, že návštěva papeže je v současné době nežádoucí a nepřichází v úvahu. Proti těm, kdo podepsali nebo rozšiřovali zvací dopis papeži, byla rozpoutána kampaň policejních represí, sahající od zastrašování a diskriminačních opatření přes zabavení některých podpisových archů (odtud nesoulad mezi námi uváděným číslem 22 tis. a 17. tis. podpisy, skutečně odeslanými do Říma) až po fyzické mučení několika aktivistů, kteří měli prozradit „nitky spiknutí". S radostí i s trochou závisti oznamujeme, že tito mladí lidé obstáli v mnohahodinové bolestné zkoušce věrnosti věci našeho Pána a nepromluvili.

[…] Zajisté je naše církev církví katolickou (tj. obecnou), a tedy schopnou pochopit, tolerovat a plodně sloučit nejrozličnější formy zápasu od momentálně bláhového úmyslu udeřit pod znamením kříže přes strategicky bláhový úmysl rozvíjet své síly v rutině kultu a bezpečí ghetta až po všeobecně bláhový úmysl spolehnout se na otevřený dialog, na sílu pravdy. Osobně doufám, že jako byla vždy katolická církev stvrzována právě odmítnutím herezí (nezapomínejme, že až na řídké výjimky vyjadřují hereze nějakou oprávněnou složku posvátného učení – jejich hlavní chyba bývá v tom, že zabíjejí pravdu, agresivně si osobujíce její majetnictví a redukujíce ji do definitivní, strnulé podoby) ve jménu plurality a směřování k životu, bude i ve vztahu k politické angažovanosti křesťanů v současném světě nalezena formule, která na jedné straně stanoví *závazek* nekompromisně čelit totalitní moci a nepodléhat jejím záludům ani šalebným ideám, na druhé straně dokáže (zajisté k tomu bude zapotřebí pomoci Ducha Svatého) regulovat přílišnou horlivost všech výše zmíněných bláhovostí i bláznivostí a proměnit je ve vhodnou chvíli v jednostejný čin, kterým bude zahanbena moudrost tohoto světa. Nebude tak ovšem nastolen ráj na zemi (kolik takových slibů již padlo, počínaje hadovým „budete jako bohové" a Pokušitelovým „proměním toto kamení v chléb" – a kolik ďábelstev přineslo světu každé jejich přijetí), který přísluší výhradně Kristovu druhému příchodu, ale pouze navrácení normálních lidských podmínek a normálního chodu dějin spásy, kdy se vedle vypjatých „hrdinských ctností" dostane spravedlivého místa též plodům poctivé lidské práce („drobné práce", jak se praví v jiném kontextu) a vytrvalé služby Bohu. Vždyť snad není třeba připomínat, že radostí křesťanů je Kristův pokoj, láskyplná služba Bohu i bližnímu, ne „svatá válka" a křížové výpravy – i touha po mučednictví může být velice dobře jen sebevražedným zoufalstvím, a tedy jedním z nejtěžších hříchů – nemělo by se však ani zapomínat, že pokud k tomu byli křesťané v dějinách dohnáni, bojovali i umírali nadmíru dobře a účinně, a že se zle klame ten, kdo v současném Božím lidu vidí jen ochablého a odumírajícího dědice někdejší slávy církve. Jsem přesvědčen, že cesta k takové formuli byla otevřena, ba že po ní bylo notně vykročeno volbou

současného papeže a jeho počínáním si v úřadě; zajisté také díky jeho zkušenostem s utrpením církve i lidu pod totalitním režimem a díky zásluhám jeho některých (zdaleka nejen bezprostředních) slavných předchůdců. Myslím, že tímto pontifikátem se ruku v ruce se zdůrazněním antitotalitní formule otevírá i možnost návratu církve k jejímu pravému poznání, jak ve smyslu nápravy staletého selhávání a nedostatečnosti tváří v tvář světu, o kterou usiloval a jejíž základ položil II. vatikánský koncil, tak ve smyslu překonání permanentní destrukce, za niž mnozí zaměnili reformy koncilu, a opravdového aggiornamenta, totiž vykročení vstříc světu, *jaký je a jaký je Kristem požadován*, nikoli jeho chimérické podobě, kterou kdysi vytvořili (a dlouho tvrdě diktovali) levicoví intelektuálové a kterou někteří konciloví a pokoncilní teologové škarohlídsky přijali za svou, ba za navěky danou. Když se na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let levicová iluze zhroutila, když se na všech náměstích světa namísto volání „Bůh je mrtev" začaly zaznívat prosby zástupů (arciže často zmatené, a tedy snadno zneužitelné) o návrat Boha a k Bohu, o lásku a naději v Ježíše Krista, o návrat k řádu stvoření za moudrého učitelského působení církve, zaslepila některé z těchto teologů pýcha vlastního ducha natolik, že ve velikém Božím daru touhy po obecném obrácení spatřují osobní pohanu a prostě jej odmítají vzít na vědomí. Činí-li tak teologové a kněží západní Evropy, respektive misionáři vychovaní na jejich „univerzitách" šedesátých let (zde je ovšem odpovědnost mnohem větší, neboť semeno lži může v třetím světě přinést netušené zhoubné plody), je to asi nezbytný důsledek někdejšího totalitního zmatení myslí. Avšak i u nás a právě v řadách těch, kdo tolik vytrpěli a kdo po desetiletí skládali všechnu svou naději v obnovenou zjevnost Boží slávy, se najdou mnozí, a kupodivu se to týká jak „progresistů", tak těch „konzervativců", kteří kdysi jen s největším sebezapřením přijali pokoncilní změny a nyní se cítí maličko podvedeni, nechtějí být vytržení ze své nově nabyté jistoty a vystavit se rizikům otevřenosti, kteří s nedůvěrou (někdy s téměř sektářskou žárlivostí) sledují vzmach a znovuvzkříšení církve, pro něž se stalo „dobrým tónem" permanentně kritizovat každý počin učitelského úřadu a pro něž masové projevy oddanosti papeži jsou jen intelektuálním „faux pas" – vždyť se přece tento papež obrací na všelijaké hříšníky a přivandrovalce, netakticky a pramálo sofistikovaně se snaží vrátit církvi řád a poslušnost, zapírá svou ideologicko-filozofickou erudici a pohoršlivě opakuje, že dobré je dobré a zlé zlé. Konečně velice přirozené lidské (a křesťanské) motivy vedly k tomu, že zdejší téměř zdecimovaná církev vzhlížela s nadějí ke všem skutečným i domnělým duchovním výdobytkům formálně svobodných církví na Západě, aniž by byla schopna rozlišit zrno od plev, a že se tedy mnozí ani po volbě polského papeže, jíž katolická církev dala viditelně přednost svobodě trpět pro Krista a hájit řád Božího stvoření před

svobodou bez hranic a omezení, nedokázali vymanit z pocitů provincionalismu, nedokázali pochopit, že se orientují na nadále již jen málo významnou a hlavně neslibnou menšinu v církvi, že hlavní zdroje katolické obnovy byly shledány právě v trpících, chudých (jak doslovně, tak ve smyslu viditelných duchovních možností – Kristus však blahoslaví chudé duchem, blahoslaví opravdovost srdce oproti vší spektakularitě) a vůbec doposud posledních, že znaménka metropole a provincie, pramene a následného toku doznala radikální změny. Modleme se za tyto své bratry – vždyť navíc i za nás přinesli svou oběť –, aby se jim dostalo brzkého prozření, aby jejich srdce byla svlažena rosou nové naděje. Koneckonců je však církev církví živých, ne mrtvých, ona musí především povolávat hříšníky a hlásat jim radostnou zvěst, ne léčit kornatění srdce a útlum rozumu. Proto je dobře, že papež činí, co činí, že povolává nešťastné a nabízí zbloudilému světu řád a lék, aniž by se příliš ptal, zda nechutná hořce, či zda nevoní nelibě některým vybroušeným intelektuálním nosům, a jestliže nám učení teologové dokáží, že ta či ona jeho práce ruší Sobotu, tím hůře pro Sobotu a tím lépe pro člověka. My chceme být papeže bezvýhradně poslušni nejen pro autoritu jeho úřadu – může dokonce nastat či znovu přijít chvíle, kdy se autoritě tohoto úřadu budeme muset alespoň v některých bodech vzepřít –, vždyť čas těžkých zkoušek není ani zdaleka za námi, ale protože jeho úsilí je i našim úsilím, protože jsme v něm rozpoznali služebníka, který věrně naplňuje nové vanutí Ducha svatého.

[…] Rub nebo líc téže mince je v tom, že každé čistě „politické" usilování laiků (např. typu křesťansko-demokratické strany či hnutí) je v totalitním státě razantně rozdrceno ještě dříve, než se vůbec započne formovat, ba obvykle již ve chvíli, kdy se dva lidé opováží sdělit si navzájem podobnou myšlenku; naopak každá snaha „klerik ů" hájit práva a svobody církve je předem odsouzena k porážce (co horšího: často k zesměšnění a ke vzbuzení pohoršení) bez masové a důrazné podpory laiků, bez toho, že se stane „politikem" natolik závažným, aby před ním moc v dané chvíli musela ustoupit. V praxi tedy pro nejblíže dohlednou dobu, patrně totožnou s trváním totalitní moci, nevidím možnost, resp. důvod, proč od sebe radikálně oddělit snahy církve o emancipaci a politické usilování křesťanských laiků o změnu systému, která by světu zajistila alespoň minimum obyvatelnosti, včetně možnosti žít podle příkazů Evangelia.

[…] Chtěl bych proto uzavřít své poznámky a úvahy apelem na řehole a řeholní společenství v Československu, zvláště pak apelem na jejich představené. Jsme si velmi dobře vědomi (určitě nemluvím jen za sebe, ale snad za valnou většinu křesťanských laiků a také za řadu věřících i nevěřících aktivistů občanských hnutí, která se rozhodla vzdorovat totalitní moci ve jménu spravedlnosti, svobody a lidské důstojnosti) stěží změřitelných obětí a životadárného vkladu utrpení,

které řeholní osoby přinesly a stále přinášejí. Toto vědomí a solidaritu s nimi jsme vyjádřili a budeme i nadále vyjadřovat. Chápeme, že řeholníci touží zbavit svou oběť příměsi jakýchkoli pozemských záměrů a zasvětit ji výlučně Kristu, přinést ji na vykoupení vin vlastních i celého lidského rodu. Ještě lépe chápeme jejich oprávněnou nedůvěru ke všelijakým klamným slovům a slibům, jejich snahu přežít, uchovat si svou identitu a předat slova evangelia dalším pokolením. Kdyby však úplně a nadlouho triumfovala totalitní moc, zahyne zdejší církev. A zahyne-li zdejší církev, zahynou také všechny řehole, neboť nejsou žádnou výlučnou sektou Svatých posledního soudu, nýbrž tělem těla a krví krve katolické církve, údem těla Kristova. Je zde však ještě závažnější argument než toto „společenství osudu a zájmu". Již brzy může nastat a velmi pravděpodobně nastane okamžik, kdy nebude v této zemi jiné autentické církevní autority než té zprostředkované zahraničním vysíláním, opožděnými vzkazy a pracně pašovanými texty. My věřící laici jsme odhodláni nést tíži zápasu o větší slávu Boží, být věrni Kristu třeba až do těch hrdel – nevídaný vzmach a znovuvzkříšení církve v naší zemi ukazují, že tato slova nejsou jen prázdnou deklarací. Současně však víme, že tváří v tvář totalitní převaze nutně podlehneme, přestaneme-li být církví, totiž společenstvím řízeným jedinou autoritou, obdařeným příslušnými charismaty a po právu spoléhajícím na aktuální součinnost Ducha svatého. Proto na řeholích sice s hlubokou lítostí, nicméně se vší naléhavostí a pro lásku Kristovu musíme požadovat, aby podstoupily další riziko a oběť. A obávám se, že pro odmítnutí tohoto požadavku (nebo spíše zoufalého výkřiku) nelze dost dobře shledat slušné důvody; vždyť podle nejhlavnějšího přikázání je bližní v nouzi přednější než všechna ustanovení mojžíšovského zákona, řádové regule a každý jiný zájem – a zde nevolá o pomoc jen jednotlivý bližní, nýbrž celá církev a veškerý lid.

Od nikoho z řeholních bratří a sester nepožadujeme, aby vzal do rukou meč (bude-li třeba a jako že bude třeba, obstaráme tohleto jednou sami), aby se jakkoli zpronevěřil své spiritualitě a svým slibům. Potřebujeme však pomoc, potřebujeme duchovní autoritu, která by nás v odporu proti totalitní moci sjednocovala a která by našemu boji dodávala posvěcení křesťanské nevyhnutelnosti.

Tento boj bude nakonec stejně vybojován. Nezanikne-li lidstvo (což je možné) nebo nepodaří-li se od základu zničit hlavní lidské instinkty (což je velmi nepravděpodobné), nezůstane z totalitní moci brzy víc než pouhá chmurná a zahanbující epizoda historie. Mají-li však křesťané být věrni svému poslání, mají-li zůstat solí země, neměl by tento proces proběhnout za jejich blahovolné a defétistické neutrality, nýbrž měl by být plodem jejich srdcí a dílem jejich rukou. Nezapomínejme ostatně, že svět byl prozatím vykoupen toliko v naději a ve svobodě, že dějiny spásy nevylučují ani katastrofální selhání a odmítnutí Boha.

Petice 31 bodů Augustina Navrátila (20. 12. 1987)

1. Základním požadavkem je odluka církve od státu, z níž by vyplývalo, že se stát nebude vměšovat do organizace a činnosti církve. Z tohoto základního požadavku vyplývá většina ostatních našich návrhů, i když jejich dodržování by mělo být samozřejmé i v případě, kdy odluka církve od státu není.
2. Žádáme, aby státní orgány nebránily jmenování nových biskupů. Toto jmenování biskupů ať se stane vnitřní záležitostí církve, do něhož by stát nezasahoval.
3. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do jmenování kněží do duchovní správy farností. Všechna organizační opatření v této věci ať jsou převedena do sféry vnitřních církevních záležitostí.
4. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do výběru a neurčovaly počet studujících na teologických fakultách a rovněž aby nezasahovaly do výběru vyučujících.
5. Žádáme obnovení CM bohoslovecké fakulty v Olomouci.
6. Žádáme zavedení trvalého jáhenství podle rozhodnutí papeže Pavla VI. ze dne 18. června 1967 pod názvem Všeobecné zásady o trvalém diakonátu, který se má zavést v latinské církvi.
7. Žádáme, aby byla obnovena činnost všech dosavadních mužských i ženských řeholních společností včetně přijímání nových členů, jako je to i v sousední NDR a Polsku.
8. Žádáme, aby bylo uznáno právo věřících vytvářet volná laická náboženská společenství, která jako neformální komunita různého věkového a sociálního složení usměrňována knězem, podle koncilního dekretu o laicích *Apostolicam actuositatem* (IV,18), slouží duchovnímu růstu jejich členů. Tato společenství jsou u evangelických křesťanů odedávna samozřejmá a v současné době existují u katolických křesťanů jak v západních zemích, tak např. v NDR, Polsku i v Maďarsku.
9. Žádáme, aby se vyučování náboženství konalo mimo školu, buď v církevním prostoru na faře, v kostele, nebo v jiných budovách. Aby bylo převedeno do sféry vnitřních církevních věcí. Přihlášky dětí k vyučování ať se podávají farnímu úřadu a rozsah vyučování, rozdělení dětí ať provede na návrh duchovního správce místní ordinář.
10. Žádáme, aby bylo kněžím dovoleno navštěvovat vězení a nemocnice, když si to pacienti, vězni nebo jejich příbuzní přejí, ale i na základě vlastního přání kněze. Umožnit náboženské obřady ve věznicích a nemocnicích. Dovolit věřícím ve výkonu trestu nosit kříže a další náboženské symboly a také mít u sebe náboženskou literaturu. Umožnit jim zpověď a duchovní rozhovory s kněžími.
11. Žádáme souhlas ke konání exercicií neboli duchovních cvičení pro laiky.
12. Žádáme, aby každé farní společenství u nás mohlo mít farní radu, jako je to i u jiných

církví a v jiných státech, v níž by laici byli nápomocni kněžím, aby se společně pomáhaly řešit problémy farnosti, a také proto, aby se mohla racionalizovat duchovní správa.
13. Žádáme možnost vzájemného styku s křesťanskými organizacemi v celém světě podle vlastního výběru.
14. Žádáme, aby věřícím občanům bylo umožněno organizování a účast, ať již samostatně nebo společně, i na poutní místa v zahraničí.
15. Žádáme, aby věřícím občanům byly v plném rozsahu zabezpečeny náboženské publikace podle skutečných potřeb věřících. Umožnit založení náboženských nakladatelství pod vedením církevních představitelů, povolit vydávání náboženských časopisů různého zaměření, povolit otevření veřejných knihoven a čítáren s náboženskou literaturou.
16. Žádáme, aby různé opisování a rozšiřování náboženských textů nebylo považováno za nedovolené podnikání nebo jiný trestný čin nebo přečin.
17. Žádáme možnost odebírání náboženské literatury ze zahraničí podle zájmů a potřeb věřících. Proto žádáme, aby tato literatura nebyla celními orgány zabavována.
18. Žádáme právo na pořad v rozhlase a televizi po dohodě se Sborem ordinářů ČSR nebo později s předsedou biskupské konference.
19. Žádáme, aby bylo zamezeno záměrné rušení vatikánského rozhlasu v české a slovenské řeči vysílané každou neděli rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.
20. Žádáme, aby byla dovolena nejen ateistická propaganda, ale aby bylo dovoleno a umožněno i veřejné šíření křesťanského učení, jak duchovními osobami, tak i laiky. Proto také žádáme, tak jako je využívaným právem marxistů a jiných ateistů kritické hodnocení náboženství a církví, tak aby byla dána stejná možnost křesťanům a jiným občanům, aby i oni ve svých publikacích a veřejném životě mohli podrobit kritickému hodnocení učení marxismu-leninismu a aby tato činnost nebyla posuzována jako nějaký trestný čin.
21. Žádáme, aby byly vráceny zabrané církevní budovy, které si z vlastních prostředků pořídili věřící občané a které jsou potřebné pro činnost církve, včetně budov na poutních místech, exercičních domů, budov bohosloveckých fakult, zabraných budov řeholních společenství a i s příslušenstvím.
22. Žádáme, aby byla umožněna stavba nových kostelů tam, kde jich je potřeba.
23. Žádáme zamezení svévolného odstraňování křížů, soch, kapliček a jiných náboženských a kulturních památek po našich předcích z návsí, cest, měst a jiných míst.
24. Žádáme, aby pravomoc církevních tajemníků byla omezena a vymezena na základě marxistické zásady, že „církve se musí stát svobodnými, na státní moci nezávislými spolky občanů stejného smýšlení“. Z toho důvodu ať je z pravomoci církevních tajemníků vyčleněna pravomoc zasahovat do jmenování, přeložení

i výkonu činnosti duchovních a zasahovat do všech ostatních věcí, které jsou ve většině demokratických států vnitřní záležitostí církví.
25. Žádáme urychlenou a důslednou rehabilitaci nezákonně odsouzených kněží, řeholníků a aktivních náboženských laiků.
26. Žádáme zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, především ve školství.
27. Žádáme, aby měli věřící občané možnost v rámci petičního práva se vždy vyjadřovat k jakýmkoli problémům, o kterých jsou přesvědčeni, že je jejich morální povinností se k nim vyjádřit. Žádáme také, aby pak za tuto svoji aktivitu nebyli obviňováni z nezákonné činnosti a aby jim nebyl petiční materiál zabavován.
28. Žádáme, aby byly zrušeny všechny právní předpisy, které neoprávněně kriminalizují značnou část náboženské činnosti duchovních i laiků.
29. Žádáme doplnění nebo úpravu těchto článků naší dosavadní ústavy:
a) Článek 16 ústavy, ve kterém je uvedeno, že „veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“, nutno pozměnit tak, aby se nebránilo církvi v jejím vlivu v kulturní oblasti, rozvoj vzdělání a v její úloze výchovy a výuky i malých dětí.
b) Článek 20, odstavec 2 doplnit, aby zněl takto: „Rovnoprávnost všech občanů bez zřetele na národnost, rasu a náboženství je zaručena.“
c) Článek 24, odstavec 3, ve kterém je uvedeno, že „veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru…“, je nutno pozměnit v tom smyslu, aby bylo respektováno přání rodičů, aby výchova jejich dětí byla v souladu s jejich náboženským přesvědčením.
d) Článek 28, odstavec 1, ve kterém je uvedeno, že „je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku“, je nutno doplnit v tom smyslu, aby svoji víru kněz i laik mohl nejen vyznávat, ale i veřejně šířit.
30. Žádáme také, aby všechny platné zákony a závazné právní předpisy dotýkající se přímo nebo i nepřímo náboženské oblasti byly uvedeny do souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, jak je uvedeno v článku 2 tohoto paktu. Jde zvláště o dodržování těchto článků paktu: článek 18, týkající se práva občanů na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; článek 19, týkající se práva občanů zastávat svůj názor bez překážky; článek 20, týkající se zákazu jakékoli národní, rasové a náboženské nenávisti; článek 21, uznávající právo občanů na pokojné shromažďování; článek 22, uznávající právo občanů na svobodu sdružovat se s jinými; článek 26, zakazující jakoukoli diskriminaci podle rasy,

barvy pleti, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení atd.; článek 27, uznávající právo etnických, náboženských nebo jazykových menšin na užívání své vlastní kultury, vyznávání a projevu svého vlastního náboženství.
31. Žádáme, aby byla utvořena smíšená komise složená ze zástupců státních orgánů a zástupců katolické církve včetně laiků jmenovaných Otcem kardinálem Tomáškem a podobně i se zástupci katolické církve ze Slovenska, která by se našimi návrhy zabývala a je řešila.

Převzato z časopisu *Studie*, Řím 1988, čl. 115.

Všemu lidu Československa!

Drazí spoluobčané, obracím se na vás několik hodin po návratu z Říma, kde jsem se účastnil kanonizace naší Anežky Přemyslovny. Ona, královská dcera, sice odešla do ústraní kláštera z lásky k Bohu a k bližnímu, ale nepřestala být se svým lidem v jeho slávě i ponížení.

Ani mně nemůže být cizí osud mého národa a všech obyvatel našeho státu. Nesmím mlčet ve chvíli, kdy jste se sjednotili k mohutnému protestu proti bezpráví páchanému na nás po čtyři desetiletí. Není možné mít důvěru v takové vedení státu, které není ochotno mluvit pravdu a zemi s tisíciletou státní tradicí upírá práva a svobody, považované za normální i ve zcela mladých státech třetího světa.

Naši společnou situaci chci osvětlit zkušeností katolické církve u nás. Jejím jménem adresované stížnosti a žádosti byly povýšeně ignorovány. Teprve, když katolický lid ve statisících pozvedl hlas na Velehradě 1985 a peticí 1988, došlo k nepatrným krokům. Na mé loňské nabídky k dialogu reagoval teprve před půl rokem pan prezident, ale ve skutečnosti došlo jen k bezvýznamným gestům. Církev zůstává dále v područí státní moci podle vnucené právní úpravy z doby stalinismu. Biskup je ve správě své diecéze plně závislý na státních úřadech a rozhodující slovo má Státní bezpečnost. Zasedání biskupů a kněží je umrtvováno přítomností státních činitelů. V ovzduší nesvobody se těžko dýchá dospělým věřícím, jejich dětem a zvláště mladým křesťanům. Slibují nám, že nová zákonná úprava postavení církví bude v souladu s mezinárodními normami o občanských svobodách – ale ani slovo o tom, že se vládnoucí strana vzdává programu postupné likvidace víry. Těmto lidem se nedá věřit.

Stejně neblahá situace je v ostatních sférách společenského života – ve vědě, kultuře, informacích, v sociálním, občanském a politickém dění. Ze západu i z východu jsme obklopeni zeměmi, které v minulosti nebo v současnosti rozbily

mříže totalitních systémů. Ani my už nesmíme čekat. Je třeba jednat. Potřebujeme demokratickou vládu, protože jinak nedokážeme zadržet hrozící ekologickou katastrofu a další zla. Musejí svobodně vystoupit všichni, kdo nám mají co říci, abychom z nich svobodnou volbou vybrali vládu pro nás, ne proti nám. Právě teď jsme všichni povoláni k odpovědnosti za přítomnost i budoucnost nás a našich dětí.

Jsme s vámi, přátelé, kteří voláte po spravedlnosti pro všechny. S díkem a úctou se obracím zvláště k obětem surového násilí: O vás platí Kristovo slovo „Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni." Požadavek potrestání viníků je zcela spravedlivý. Jen prosím, abyste dále šli cestou nenásilí. Bojujme za dobro dobrými prostředky. Na našich utlačovatelích vidíme, jak krátkodechá jsou vítězství zloby, nenávisti, pomstychtivosti, bezohlednosti, zpupnosti.

Také vás chci oslovit, moji katoličtí bratři a sestry, spolu s vašimi kněžími. V této osudové hodině našich dějin nesmí zůstat stranou nikdo z nás. Znovu pozvedněme hlas, tentokrát v jednotě s ostatními občany, Čechy a Slováky i příslušníky dalších národností, věřícími i nevěřícími. Právo na víru se nedá odloučit od ostatních demokratických práv. Svoboda je nedělitelná.

Končím slovy, která zazněla kdysi v našich dějinách: „S pomocí Boží osudy naše jsou v našich rukou."

V Praze 21. listopadu 1989
František kardinál Tomášek

Dominik kardinál Duka OP (* 1943) je 36. arcibiskup pražský a šéfredaktor revue *Salve*.

VOJENSKÝ OBVODOVÝ
SOUD
PRAHA
ÚTVAR SBORU
NÁPRAVNÉ VÝCHOVY ČSR Č. 2
PRAHA

Legenda k obrazovému doprovodu

s. 1 Pohotovostní jednotka na Václavském náměstí, leden 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 2 Katedrála sv. Víta 25. 11. 1989, kardinál Tomášek slouží mši svatou ke svatořečení Anežky České. (Foto: Josef Žáček / archiv KT)
s. 3 Kardinál Tomášek vstupuje do katedrály sv. Víta 25. 11. 1989. (Foto: Dana Kyndrová / archiv KT)
s. 7 Katedrála sv. Víta 25. 11. 1989, kardinál Tomášek slouží mši svatou ke svatořečení Anežky České. (Foto: archiv ÚSTR)
s. 8 Jan Pavel II. při svatořečení Anežky České. (Foto: Herbert Slavík / archiv ÚSTR)
s. 20 Václav Malý promlouvá na Václavském náměstí 23. 11. 1989. (Foto: Petr Mazanec / archiv KT)
s. 21 Václavské náměstí 22. 11. 1989. (Foto: Petr Mazanec / archiv KT)
s. 22 Setkání Václava Dvořáka a Tomáše Halíka s papežem Janem Pavlem II. v Římě u příležitosti svatořečení Anežky České. (Foto: archiv Františka Reichela / archiv KT)
s. 32 Václavové Malý, Havel a Klaus, 22. 11. 1989. (Foto: Petr Mazanec / archiv KT)
s. 33 Václav Havel a Václav Malý, 1989. (Foto: Herbert Slavík / archiv ÚSTR)
s. 34 Letenská pláň v Praze 25. 11. 1989. (Foto: Dana Kyndrová / archiv KT)
s. 43 Mítink. (Foto: Herbert Slavík / archiv ÚSTR)
s. 44 Nový prezident Václav Havel na Pražském hradě. (Foto: Herbert Slavík / archiv ÚSTR)
s. 51 Václav Havel a Marta Kubišová na jediné povolené demonstraci, která se konala 10. 12. 1988 na Škroupově náměstí v Praze v Den lidských práv. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 52 Václav Havel mluví na povolené demonstraci 10. 12. 1988 na Škroupově náměstí v Praze v Den lidských práv. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 65 Začátek demonstrace konané k 20. výročí srpnové okupace Československa na Václavském náměstí v Praze 21. 8. 1988. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 66 Uctění památky Jana Palacha na Václavském náměstí 16. ledna 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 77 Provinciál řádu Dominik Duka OP po návratu do kláštera sv. Jiljí v Praze 23. 5. 1990. (Foto: archiv AP)
s. 78 Generální magistr řádu Timothy Radcliffe OP při návštěvě olomouckého kláštera u Sv. Michala 13. 4. 1993. Ministruje Benedikt Mohelník OP. (Foto: archiv OP)
s. 101 Demonstrace, která se po zásahu bezpečnostních složek přelila z Václavského náměstí i do Opletalovy ulice, leden 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 102 Zásah stříkacího vozu proti demonstrantům v Žitné ulici, leden 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 103 Zásah stříkacího vozu proti demonstrantům v Opletalově ulice, leden 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 104 Studenti vcházejí 20. 11. na Václavské náměstí. (Foto: Dana Kyndrová / archiv KT)
s. 113 Dominik Duka OP a papež Jan Pavel II. ve Vatikánu v roce 1992. (Foto: archiv OP)
s. 114 Provinciál Dominik Duka OP v klášteře sv. Jiljí v roce 1990. (Foto: archiv AP)
s. 133 a 134 Podmínečné propuštění Václava Havla v květnu 1989. (Foto: Přemysl Fialka / archiv ÚSTR)
s. 136 Papež Jan Pavel II. a mladý Benedikt Mohelník OP, dnešní provinciál, v Olomouci 21. 5. 1995. (Foto: archiv OP)
s. 151 Kordon příslušníků pohotovostního pluku na Národní třídě, leden 1989. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)
s. 152 Demonstrace na Václavském náměstí 21. 8. 1988. (Foto: Stanislav Penc / archiv ÚSTR)

Recenze a anotace

Milan M. Buben: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích III/4: řeholní klerikové (jezuité) Praha, Libri 2012

Vytrvalost a cílevědomost vede Milana M. Bubna po léta k tomu, že pokračuje v rozmáchle koncipované *Encyklopedii řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích* (ponechme teď stranou, že na obálce jsou svazky pojmenovány jinak – vynechávají se tam „řeholní společnosti"; jednotné odkazování na dílo, kterému byl přisouzen takový výčtový, popisný titul, to trochu zkomplikuje). Vzniká tak úctyhodný celek, který nabyl na závažnosti poté, co byl v roce 2012 vydán svazek věnovaný jezuitům. Tovaryšstvu Ježíšovu se v dějinách řeholnictví v českých zemích nejenom nelze vyhnout, ale je to pro jejich raněnovověkou část podstatná složka. V českém prostředí nakonec dějiny jezuitů představují něco víc než součást samotných dějin řeholního života: nejsou to jen dějiny jednoho z řeholních řádů, ale v mnohém patří k obecné a kulturní historii. Významu fenoménu pak odpovídá i pozice Tovaryšstva v reflexi domácí historické identity. Není to pozice – neutrálně řečeno – neutrální.

Milan Buben zpracovává jezuitský svazek své encyklopedie právě s tímto vědomím. Pro výklad zvolil postup odpovídající ostatním svazkům celku a snažil se představit nejprve řád jako takový a potom jeho působení v českých zemích v chronologickém pořádku od poloviny 16. století, kdy se jezuité pod sv. Petrem Canisiem usadili v Praze, k dnešku; přidána je charakteristika významných členů řádu a popsán jeho „kulturní a historický přínos". „Světová" část je přitom značně rozsáhlá – kapitola „Dějiny řádu v českých zemích", kterou očekáváme jako hlavní, začíná v knize až na s. 173. Systematicky je tu popsána struktura řádu, jeho celkové dějiny (sto stran!) a přidán je dlouhý seznam jezuitů kanonizovaných a beatifikovaných. Zrovna v případě jezuitů jsou to informace dobře dostupné i jinde, ale tady je nutné posuzovat jejich zařazení s ohledem na celou encyklopedii; košaté dějiny tak velkého řádu asi nelze zpracovat jinak než jako „knihu v knize". Právě okolnost, že jde o součást syntetizující a kompilující encyklopedie, ne o původní dílo citující primární prameny, asi umožnila uchopit celou tu rozsáhlou historii v celku. Pro českého čtenáře navíc vynikne spojitost jezuitských dějů v českých zemích se světovou řádovou historií – vzhledem k mobilitě myšlenek a lidí v Tovaryšstvu i vzhledem k jeho jednotné organizaci ji nelze opominout.

Jako u jiných svazků encyklopedie tvoří jádro knihy katalog řeholních domů. Buben postupuje chronologicky podle kolejí jako základních jednotek a k nim přidává jednotlivé domy podřízené. Pro předem zasvěceného je to systém jasný a přehledný, ale kdo by si až tady chtěl udělat první obrázek o dějinách jezuitů, naráží na omezení tohoto přístupu, respektive na limity dané absencí ohleduplnější grafické navigace v knize. V podstatě musí vědět nebo ze souvislého textu či někde

jinde zjistit, kdy hledaná kolej (rezidence) vznikla, případně kam organizačně patřila, protože recenzovaná kniha mu nenabízí ani rejstřík, ani nějaké schéma, mapu nebo podobnou pomůcku. Obsah v tomto případě posloužit může, ale musí se číst od začátku do konce. Rejstřík by i propojil informace uváděné o stejné osobě nebo lokalitě na různých místech v knize.

Přestože má encyklopedie, vydávaná po jednotlivých svazcích formátu A5, podobu knihy na souvislé čtení, autor ji stylizuje jako maximálně nahuštěný slovník: už při prvním pohledu na potištěné stránky vidíme, že jde hlavně o shromáždění jmen, dat, částek, titulů apod. Z tohoto hlediska také Buben využíval své prameny. Obraz dějin jezuitů je tu tak budován jako proud zmíněných opěrných bodů vnější historie – a ten se pro autora nezastaví ani tehdy, když jezuité danou lokalitu opustí. Například osudy Svaté Hory můžeme sledovat i po odchodu jezuitů (s. 423nn.). Proud dat a jmen ale nezastírá autorova názorová východiska. Jednak o jezuitských dějinách informuje, jednak – protože ví, s jakým vybavením z obecného vzdělanostně-kulturního rámce a s jakými myšlenkovými stereotypy asi čtenáři k četbě přistupují – působení jezuitů obhajuje. Podle apologického tónu můžeme soudit, že přitom myslí primárně na takové širší čtenářské publikum, u kterého je míra zmíněných stereotypů i v době mnohem větší svobody v přístupu k informacím dosud velká.

V centru Bubnova zájmu jsou v působení řádu jako takového světci z řad řeholníků. Významným postavám řádu se věnuje podrobně, kultuře a vzdělanosti stručněji, natož v českém prostředí (s. 466–505 se záběrem až do dnešních dnů) – ale to by už tak nemalý svazek ještě rozšířilo; bylo jistě nutné brát ohled na proporce celé encyklopedie. Bubnův tradicionalismus je pozitivní v tom, že přirozeně zahrnuje nejen Čechy a Moravu, ale i Slezsko. A dějiny jezuitů v českých zemích ho taky zajímají nejenom v obvyklém výseku českých badatelů od vzniku České provincie Tovaryšstva (1623) po zrušení řádu v 18. století, ale v celku, tedy i s klíčovým obdobím předbělohorským, kdy byla rozhozena základní síť jezuitských působišť u nás, a s neméně zajímavou dobou od obnovy řádu v 19. století do naší přítomnosti. Nebyl by to Milan Buben, abychom v textu knihy nezaznamenávali důslednou zálibu v aristokratických tradicích – ani u řeholníků autor nezapomíná na jejich příslušnost k významným rodinám a v pravopise jmen uplatňuje osobitou kombinaci „tradičně" českých podob křestních jmen (typu Oktavián; počeštěná mezinárodní křestní jména atd.) a opět „tradičně", ale jinak psaných šlechtických přídomků: potkáme tak na stránkách knihy například „Jana Bedřicha" „z Waldsteina" (s. 361) a mnohé další. Nechybí ani archaizující terminologie (s. 460: „bezbožecký komunismus") a vůbec zření k starším, dobově adekvátním pojmenováním (s. 460: „Cukmantl […] dnes Zlaté Hory"; s. 461: „v Sadové /dnes Thákurově/ ulici v Dejvicích").

Síla Bubnovy syntézy je v tom, že dal přednost populárnějšímu shromáždění rozsáhlého materiálu na jedno místo a nevydal specializovanou a podrobně dokladovou studii o nějakém zlomku, větším nebo menším, jezuitských dějin u nás. Encyklopedický, zhuštěně sdělovací styl si osvojil natolik, že v něm v umných doplňcích ve vedlejších větách a drobných odbočkách v jediném proudu bez poznámek sděluje mnohem víc, než bychom na daném místě čekali. Znova si nad tímto konstatováním musíme uvědomit, že rejstřík osob a míst zmíněných v textu by Bubnův text velmi

zbohatil a ukázal jeho obsahovou šíři. Formu zhuštěné syntézy autor zvolil jistě i s vědomím, že mu uživatelé knihy budou vytýkat obtížnou kontrolovatelnost uváděných údajů. V jiných dílech encyklopedie byly na závěr jednotlivých složek uváděny alespoň zkrácené odkazy na literaturu. U jezuitů je ale takový seznam jediný, na závěr knihy. Je sice dlouhý (s. 515–517 petitem bez odstavcového členění), ale možná právě tím vzbuzuje otázku, jak ho vlastně užívat, jak ve sledu příjmení, letopočtů vydání a čísel stran něco konkrétního najít. Přehlednější je abecedně řazený seznam literatury na s. 520–531. Uvádí množství starších i nových prací; z knih vztahujících se k jednotlivým lokalitám nemohu v bibliografii najít snad jen reprezentativní i informačně bohatou knihu o olomouckém konviktu (Jiří Fiala – Leoš Mlčák – Karel Žurek /edd./: *Jezuitský konvikt, sídlo uměleckého centra Univerzity Palackého v Olomouci: dějiny – stavební a umělecké dějiny – obnova a využití*. Olomouc, Univerzita Palackého 2002).

Cenný je i ilustrační materiál knihy (pravda, s trochu tajemně označeným původem: „archiv autora a citovaná literatura", s. 4). Moderní i historické fotografie i reprodukce dobových obrazových materiálů pomáhají čtoucím vytvořit si mnohem plastičtější představu o reálné podobě zmiňovaných chrámů a klášterních staveb. Škoda nevyužité příležitosti zmínit konkrétní jména u jezuitů na dobových grafikách – typové popisky („Jezuita obdarovává chudé", „Jezuita na trhu" apod.) si čtenář musí doplnit vlastním překladem latinských nápisů na samotných grafikách.

Sestavení knihy bylo velmi pracné a drobnosti a jednotlivosti budou odborníci na danou otázku jistě moci poopravovat (např. jezuita Jan Barner nepřekládal Nový zákon; při redakci uniklo nejednotné psaní *coadiutor/coadjutor*). Přes takové detaily nelze na závěr neuvést, že Bubnova kniha o jezuitech je i v množství nové literatury o působení jezuitů u nás cenná jako nejobsáhlejší syntéza, kde je pokud možno alespoň zmíněno co nejvíc. Je to kniha jednoho autora, a proto nese jeho akcenty a sleduje jeho zájmy. Hodnotu má o to větší, že je součástí celé encyklopedie. Přejeme tedy autorovi, aby se mu ji podařilo zdárně dokončit.

Ondřej Koupil

Robert Dittmann: Dynamika textu Kralické bible v české překladatelské tradici Olomouc, Refugium 2012

Jen tři roky po vydání objemné monografie *Místní jména v českých překladech Starého zákona* (2009)[1] přišlo olomoucké jezuitské nakladatelství Refugium s dalším obsažným svazkem z ruky téhož autora, pražského univerzitního bohemisty Roberta Dittmanna. Dittmannův badatelský (i pedagogický) profil je utvářen zejména zaměřením na starou a starší fázi vývoje českého jazyka[2] a v samém centru zorného pole jeho zájmu stojí již několik let český biblický text, hlavně četné překladatelské a vydavatelské počiny 16. a 17. století.

Kralická bible je bez pochyb nejznámějším českým biblickým překladem – a zároveň překladatelským počinem v dlouhé a pestré linii české překladové tradice (od středověkých počátků do dnešní doby) opravdu nejzávažnějším: je to první publikované české tlumočení celé Bible odvolávající se na originální jazyky (semitsko-řeckou původninu), zároveň je to vůbec nejrozsáhlejší humanistický překlad do češtiny a také text, který měl velmi podstatný vliv na utváření podoby českého spisovného jazyka jako takového. Přesto je kupodivu nutné přitakat Dittmannovu postesknutí, že „výzkum Kralické bible patří i dnes k zanedbaným oblastem bohemistického bádání" (s. 11). V žádoucím komplexním záběru jsou totiž „geneze překladu a vývoj jeho textu v dalších vydáních kralických a pak exulantských v 18. st., jeho úpravy v 19. st. a revize Kralické bible ve 20. st. málo probádány" (viz poznámka na zadní straně přebalu knihy). Autor si tedy položil za cíl „v hlavních rysech popsat a interpretovat textovou proměnlivost (dynamiku) kralické tradice od 16. st. do současnosti a v sondách přispět k objasnění vzniku této tradice, tj. přispět k poznání českých a cizojazyčných předloh a překladatelského postupu při vzniku Šestidílky" (s. 12).

Kniha je vlastně mírně upravenou doktorskou prací (autor ji obhájil v r. 2009 na FF UP v Olomouci), a nese tedy obvyklé znaky „klasické" vědecké monografie. Ve struktuře čtyř různě dlouhých jádrových oddílů výklad postupuje hlavně na základě chronologického hlediska, zároveň je uplatňován postup od obecnějšího a známějšího ke konkrétnímu a novému. Ve vstupním oddíle („Uvedení do problematiky", s. 11–87) je po představení cílů a zvolené metodologie probrána dynamika biblického textu v původních jazycích a v překladech (autor tu ve zdařilé zkratce vystihuje podstatné problémy utváření semitských a řeckých původnin, vzniku starých překladů a postupných proměn vztahu tlumočení k předlohám, jak se uplatňovaly hlavně ve staré a starší české biblické překladové tradici), přehledně prezentovány zkoumané edice (tato pasáž zahrnuje soupis velkého množství edicí českých biblických tisků, originálních textů, jinojazyčných překladů a různých pomůcek, jichž používali staří překladatelé; zvláštní subkapitola je věnována několika exemplářům biblických edicí, jež autor nově zjistil v katalozích zahraničních knihoven, což znamená mj. významné obohacení českého knihopisu starých tisků[3]) a přiměřeně sevřeně, ale dostatečně informativně podáno cenné shrnutí dosavadního bádání o kralické tradici.

Oddíl „Vyrůstání kralického překladu v Šestidílce" (s. 88–200) je první ze dvou nejobsažnějších a nejdůležitějších částí knihy. Dittmann zde dopodrobna rozebírá problematiku vzniku prvního vydání celku Kralické bible v šesti svazcích (1579–1594). Pomocí textových porovnávání a dalších minuciózních analýz se nově vyrovnává s otázkami konkretizace použitých semitských a řeckých předlohových textů, možného vlivu jinojazyčných překladů (do latiny, němčiny, polštiny) a vztahu Šestidílky k starší české tradici (rukopisné staročeské Bible, inkunábulní Bible a Bible benátská, melantrišská tradice, starší tlumočení částí Bible z bratrského prostředí), přičemž průběžně doplňuje či opravuje závěry dosavadních výzkumů (Dittmann např. precizuje vztah původního Blahoslavova novozákonního textu a Nového zákona Šestidílky se současným vyjasněním vztahu obou verzí k předlohám).

Za druhou stěžejní část Dittmannovy monografie je třeba považovat nejrozsáhlejší oddíl „Vnitřní dynamika kralického textu" (s. 201–342), který pečlivě sleduje spletité cesty kralického textu

od konce 16. století až po tzv. kritický otisk z r. 1887 (text obsahující mírné úpravy Jana Karafiáta, jehož význam spočívá v tom, že se posléze stal základem pro drtivou většinu zahraničních i domácích edicí Kralické bible až do nejnovější doby, které jsou opatřeny mírně zavádějícím podtitulem „podle posledního vydání kralického z roku 1613"). Robert Dittmann opět na základě své precizní analytické práce (doprovozené mnoha ilustrujícími doklady i přehlednými tabulkami a grafy) stanovuje vztahy uvnitř textů kralické tradice v užším smyslu (do počátku 17. století), rozkrývá další proměny kralické tradice v 17.–18. století, tj. Komenského *Manualníku* a exulantských biblí (zvláště biblí vydaných v Halle), jimž bylo doposud věnováno „jen velmi málo textologické pozornosti" (s. 250), nakonec je pak v hlavních momentech zmapována kralická tradice 19. století a mj. ukázána překvapivá proměnnost textu i uvnitř jednotlivých edičních linií (jaké se utvořily v Kyseku, Pešti či Berlíně). Přestože náš autor zdůrazňuje, že „definitivní obraz kralické tradice 19. st. nemůže být ještě podán" (s. 311), čtenáři jistě ocení, že se mu nesmírně komplikovanou situaci (z hlediska textologického i bibliografického – pro 19. století nejsou totiž ještě definitivně podchycena všechna vydání) podařilo přinejmenším zásadně zpřehlednit.

Další, relativně krátký oddíl monografie („Novodobí pokračovatelé a revize", s. 343–371) je zasvěcen pokusům o revizi kralického textu od počátku 20. století do současnosti. Dopodrobna je pojednána větší revize Karafiátova (poprvé roku 1920), několik stran Dittmann věnuje mnohem pozdějšímu zajímavému pokusu o revizi Kralické z pera evangelických biblistů Bedřicha Bašuse a Blahoslava Pípala (80. léta 20. století), která měla být ve smyslu většího respektu ke starobylosti a vznešenosti kralického překladu „jakýmsi antipodem ČEP" (s. 360), avšak nakonec zůstala torzem. Alespoň v několika odstavcích jsou představeny také současné projekty, jež se nějakým způsobem hlásí k odkazu Kralické. Je to tzv. *Nová bible kralická* (které se posléze dostalo nového označení *Bible, překlad 21. století*), jež původně byla plánována jako revize Kralické, ale výsledek je ve skutečnosti nový, moderní překlad (a proto se jí Dittmannova práce šíře nevěnuje), dále tzv. *Bible kralická revidovaná* (již řadu let rozpracovaný projekt Pavla Hoffmana, který odešel z kolektivu *Nové bible kralické* v momentě, kdy bylo jasné, že NBK bude novým překladem), elektronická verze Šestidílky (projekt Centra biblických studií AV ČR a UK v Praze, který chce připravit pro počítačové použití elektronickou verzi Šestidílky včetně všech poznámek). Jedna subkapitolka také představuje elektronické verze Kralické bible, které jsou momentálně běžně k dispozici v různých programech (BibleWorks, Theophilos, Davar) či online. Autor ukazuje, že ve skutečnosti nepodávají autentický text vydání, na něž se odvolávají (Kralická bible 1613, v jednom případě u Nového zákona Šestidílka): Starý zákon je ve skutečnosti vždy text převzatý z Karafiátova kritického otisku z roku 1887, Nový zákon pak ve většině elektronických verzí pochází z „čtenářského" vydání textu Šestidílky z 20. století (Kutná Hora 1940 nebo Praha 1954; tento text proti autentické Šestidílce obsahuje některé úpravy), navíc s některými chybami.

Nerozsáhlý „Závěr" (s. 372–377) lakonicky, ale hutně shrnuje v osmnácti bodech hlavní nové výsledky autorova zkoumání, které v širších souvislostech a v rámci podrobných výkladů prezentoval v předchozích kapitolách. Knihu doplňuje nezbytný seznam literatury (s. 378–401), který

svými asi 350 položkami (bez edicí biblických textů a překladatelských pomůcek, které jsou představeny v úvodním oddílu monografie) dává tušit úctyhodný ponor do tématu, jaký náš autor podnikl během své práce. Na samém konci svazku jsou zařazena ještě resumé v angličtině a němčině (s. 402–405), rejstřík biblických míst (s. 406–422) a jmenný rejstřík (s. 423–431).

Kniha Roberta Dittmanna je nesporně úspěšným výsledkem dlouholeté pečlivé, ba mravenčí práce, podložené fundovaností a akribií. Přináší mnoho nového z hlediska bibliografického (řada upřesnění v bibliografii českých Biblí a doplnění řady nových položek),[4] lingvistického (podchycení vývoje práce s jazykem u překladatelů a upravovatelů), historického (významný příspěvek k dějinám české teologie i dějinám české literatury). Je to naprosto zásadní text, nepominutelný pro badatele či studenta, který bude chtít zkoumat téma související s českými biblickými překlady. Pochvalné slovo patří i nakladatelství Refugium – už za skutečnost, že před několika lety včlenilo do svého vydavatelského záběru (zaměřeného jinak v drtivé většině titulů na tematické okruhy teologie, náboženství a filozofie) také tematiku odborně filologickou.[5] Jsem přesvědčen, že Dittmannovu knihu lze bez rozpaků zařadit k pomyslné špičce toho, co Refugium z odborné literatury vůbec (bez ohledu na oborové zařazení) dosud vydalo.

Josef Bartoň

POZNÁMKY:

1/ Recenzi na tuto knihu přineslo *Salve* 3/2011.

2/ Z poslední doby je na místě připomenout autorovo podstatné angažmá v detailním výzkumu pražských a staročeských glos ve středověkých hebrejských rukopisech (tzv. kenaánské glosy), jehož plodem je zejména nedávno vydaný sborník Ondřej Bláha – Robert Dittmann – Lenka Uličná (eds.): *Knaanic Language: Structure and Historical Background*. Prague, Academia 2013.

3/ Dittmann v poznámce přímo uvádí, že na nově nalezené exempláře upozornil Národní knihovnu v Praze (s. 52).

4/ Dittmannova práce mimoděk ukazuje, jak velmi neúplná je základní bibliografická příručka Vernerova (František Verner: *Bibliografie českých překladů celé bible i jejich částí*. Praha, Česká katolická charita 1987).

5/ Posledním v Refugiu vydaným titulem s bohemistickou (filologickou a kulturně-historickou) tematikou je pozoruhodná knížka Josef Vintr: *Ostrovské rukopisy*. Olomouc, Refugium 2014.

Jana Nechutová – Dana Stehlíková: Stručné dějiny latinské literatury středověku Praha, Arista & Baset 2013 (Historické úvody ke kapitolám: Jan Kalivoda)

Arista a Baset nepatří k nejznámějším českým nakladatelstvím. Nicméně právě ona společně převzala (od nakladatelství Svoboda) velmi náročnou, ale nadmíru záslužnou štafetu vydávání velkolepé řady českých překladů děl antických autorů Antická knihovna a na svém kontě dnes mají již také několik svazků „doprovodné řady", totiž studií českých odborníků, které řeckou a římskou tematiku nahlížejí teoreticky. K těmto monografiím (které se většinou svým zpracováním – tím, že se snaží balancovat na hranici mezi vědeckým a populárně-naučným diskurzem – snaží vyjít vstříc i laickým čtenářům) se v loňském roce přiřadila kniha zahrnující období pozdější, avšak na antiku přímo navazující – *Stručné dějiny latinské literatury středověku*.

Autorkami svazku jsou dvě zkušené klasické filoložky se specializací na latinskou medievistiku: renomovaná profesorka Ústavu klasických studií brněnské filozofické fakulty Jana Nechutová a její žákyně a fakultní kolegyně Dana Stehlíková. Název je v jistém úhlu pohledu výstižný – v porovnání s rozsáhlými, podrobnými příručkami z prostředí velkých evropských národů (jedna z nich, práce italského kolektivu pod vedením Claudia Leonardiho, by ostatně měla zanedlouho vyjít v českém překladu, a naše autorky na ni ve své knize také upozorňují[1]) jde vskutku o dějiny „stručné". Kniha má nicméně přece jen rozsah 300 stran a strukturou i obsahově nejde o pouhý zběžný přehled. Jak autorky výslovně přiznávají (s. 9), zvolily tento název úmyslně proto, aby u znalých vyvolal reminiscenci na proslulé učební texty významného klasického filologa 20. století Ferdinanda Stiebitze (*Stručné dějiny řecké literatury* a *Stručné dějiny římské literatury*), které byly kdysi používány na klasických gymnáziích a potom (až do doby zcela nedávné) jako základní učebnice dějin literatury na klasickofilologických oborech.[2] A Stiebitzovými příručkami se kniha skutečně inspiruje jak po stránce zvoleného rozsahu, tak do jisté míry i co do struktury a formálního rozvržení. Po vstupní kapitole podávající všeobecné historické a metodologické uvedení do oboru („Středolatinská literatura: pojem, cíle a metody studia", s. 9–18) následuje sedm hlavních kapitol řazených chronologicky, přičemž časový záběr publikace je vymezen zhruba 5.–13. stoletím („Zrod latinské křesťanské literatury: období latinské patristiky", s. 19–36; „6.–8. století: přechodné období", s. 37–75; „Období tzv. karolinské renesance", s. 76–108; „10. století: věk legend a dějepisu", s. 109–124; „11. století: stříbrný věk středolatinské literatury", s. 125–155; „12. století: na vrcholu středolatinské literatury", s. 156–233; „Učené 13. století", s. 234–298). Každá z kapitol je uvedena oddílem „historický kontext" (tyto historické vstupy mají vlastního autora, pražského latinského medievistu Jana Kalivodu). Další členění do subkapitol je v zásadě v širokém smyslu žánrové (např.: teologická próza, hagiografie a historiografie, duchovní tvorba, epické básnictví, dramatická tvorba), někdy jsou v zájmu přehlednosti uplatněna další doplňující kritéria, jako je vymezení podle místa či podle společenského zařazení autorů (pro 6.–8. století: Galie a tzv. germánské kmeny, Hispánie, Britské ostrovy; pro karolinskou renesanci: literatura dvorských okruhů, klášterní tvorba). Subkapitoly obsahují úsporné,

ale postačující výklady, hutné medailony autorů, občas osvěžující ilustrující textové ukázky (volbu předkládat tyto texty současně v latinském originále i českém překladu považuji za pedagogicky velmi šťastnou – poslouží totiž pohodlně všem kategoriím čtenářů: filologům, lidem znalým latiny pouze v míře nedokonalé i zájemcům, kteří originální jazyk neovládají vůbec), v závěru jednotlivých pasáží jsou pak uváděny údaje o edicích a existujících českých překladech,[3] případně odkazy na další odbornou literaturu pro potřeby detailnějšího studia. Při záběru příručky (celá evropská latinsky psaná středověká literatura) není divu, že z českých spisovatelů zde má samostatný velký medailon jen Kosmas Pražský (s. 187–188), autorky však český kontext rozhodně neopomíjejí: zmiňují např. Kosmovy pokračovatele (s. 188), legendy o českých světcích z 10. století včetně Kristiána (s. 118), „české souvislosti" se objevují také třeba ve výkladech o duchovním dramatu 12. století (s. 176; v poznámce se odkazuje na Svatojiřské oficium), o Jáchymovi z Fiore (s. 199; v poznámce je zmíněna joachimismu příbuzná eschatologická koncepce Matěje z Janova) či o skladbě *De vetula* (s. 295; odkazuje se na citáty u Jana Husa).

Knihu uzavírající stručný epilog (s. 299–300) zasvětily autorky letmému výhledu do charakteristik následujícího období (14. a 15. století), zejména s cílem osvětlit čtenářům, proč svůj výklad zakončily přibližně rokem 1300 (ačkoli zakořeněné „tradiční" pojetí i někteří moderní autoři řadí do středověké literatury ještě tvorbu dalších sto až sto padesáti let). Shrnující vyznění jejich argumentace (jemuž se dá celkem bez pochybování přitakat) je toto: „století čtrnácté, a tím spíše patnácté jakožto období pozdního středověku jsou i v literární kultuře již stoletími přechodu od středověku k renesančnímu humanismu, nebo, poněkud jinak vyjádřeno, k ranému novověku" (s. 301). Zcela na konci publikace je umístěn pro uživatele důležitý rejstřík jmen středolatinských autorů a anonymních děl (s. 302–313). Příručka Jany Nechutové a Dany Stehlíkové bude jistě velmi dobře sloužit recipientům, pro něž byla primárně určena (odborníkům a hlavně studentům z oborů klasické filologie, medievistiky či pomocných věd historických). Doufám, že ji budou běžně užívat také teologové a církevní historici, a věřím, že se do ní začtou i mnozí laičtí zájemci o středověkou kulturu.

Josef Bartoň

POZNÁMKY:

1/ Kniha je v edičním plánu nakladatelství na letošní rok: Claudio Leonardi a kol.: *Středověká latinská literatura (6.–15. století)*. Praha, Academia 2014.

2/ Stiebitzovy učebnice vyšly poprvé v letech 1936 („řecký Stiebitz") a 1938 („římský Stiebitz") a byly potom vícekrát reprintovány, naposledy ještě v 90. letech 20. století.

3/ Edice a vydání českých překladů jsou uváděny v zásadě jen z nejnovější doby (avšak včetně nových přetisků edicí starších), jak upozorňují autorky (s. 14), „až na výjimky pouze v případě, že je Slovník latinských spisovatelů nezmiňuje" – při rozsahu příručky je odkaz na tento (běžně dostupný) slovník zcela pochopitelný.

Charles Journet: O posledních věcech
Praha, Krystal OP 2014

Tématu posledních věcí patří v myšlení a rozjímání kardinála Journeta významné místo. Tato kniha nabízí pečlivý přepis kázání, jež na toto téma pronesl při duchovním cvičení v roce 1961. Ve svém výkladu náš kazatel jakoby nevědomky přináší živoucí svědectví čiré, průzračné víry, nesené hlubokou láskou. Nebojí se promlouvat o tajemstvích, o kterých lidé nemají odvahu hovořit a na něž nelze pohlížet bez lásky. Stvoření člověka, prvotní hřích, očistec, peklo. K těm nejtěžším otázkám, které si klade každý člověk, přistupuje naprosto zpříma a jeho odpověď jako by už nyní byla projasněná paprskem pokoje, jehož dosáhneme později v nebi, v blaženém patření na Boha.

Charles Journet: Promluvy o vykoupení
Praha, Krystal OP 2014

Tajemství vykoupení jakožto zjevení svrchovaného bohatství Boží lásky a zdroj naší spásy leží v srdci teologie kardinála Charlese Journeta. Jeho rozjímání nad vykoupením se odvíjí mezi dvěma silnými póly: tajemstvím zla a tajemstvím Božího milosrdenství. Neustále se ocitáme tváří v tvář novým podobám zla, což představuje náročnou duchovní zkoušku. Existuje jediná cesta, skrze niž můžeme z této zkoušky vyjít vítězně, a tou je víra. Neboť jediný pohled víry nám umožní nahlédnout do neproniknutelných hlubin Božího milosrdenství, do tajemství vykoupení.

Otto Hermann Pesch: Svědectví o víře
Praha, Vyšehrad 2014

„Buďte vždy připraveni dát odpověď každému, kdo od vás žádá svědectví o naději, kterou máte." To psal apoštol Petr křesťanům v Malé Asii. A tak se lze právem ptát i dnes: Co je křesťanská víra? Je vůbec ještě možné věřit? Co je důležité pro současného člověka, který hledá cestu k víře? Co mu víra může dát? Tato knížka se obrací především na dospělého čtenáře, který je ochoten s autorem kriticky uvažovat. Chce poskytnout základní teologické informace a neuhýbá před otázkami. O. H. Pesch, světově uznávaný současný teolog, má pro své povolání všechny předpoklady: hluboké vzdělání, lidskou zralost a nadšení pro věc. Jak sám říká, pohled do dějin víry osvobozuje a dává člověku odvahu samostatně myslet.

Marek Orko Vácha: Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření podle knihy Genesis
Brno, Cesta 2014

V textu je diskutován vztah vědy a víry, Darwinovy teorie a první kapitoly knihy Genesis, evoluce a křesťanství. Zvláštní pozornost je dále věnována třem zprávám o stvoření z knihy Genesis a vztahu těchto textů k moderní vědě, jakož i současným oficiálním textům katolické církve souvisejícími s evoluční myšlenkou. V textu je zastáván názor, že dnes již nejde toliko o prokazování toho, že si věda a víra neprotiřečí, nýbrž o to, že věda se může stát věřícímu člověku cennou inspirací. Židovsko-křesťanská tradice vnímá člověka jako spolutvůrce vesmíru, jako obraz Boží. Umění, věda a víra se v člověku nutně musejí protnout, má-li člověk dostát svému zadání být spolutvůrcem světa.

Conrad de Meester: Nebe v mé duši. Exercicie s Alžbětou od Trojice
Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2014

Karmelitka Alžběta od Trojice je u nás zatím méně známá než třeba její současnice Terezie z Lisieux, ale její stopa v křesťanské mystice je nepřehlédnutelná. Poslední rekolekce patří k vrcholům současné křesťanské literatury a de Meesterova knížka se snaží zpřístupnit její hluboký text všem duchovním hledačům. Kontemplativní modlitba a usebranost nepatří jen do kláštera. „Mít nebe v duši" neboli přebývat s vírou v Boží přítomnosti je možné kdykoli a kdekoli. Blahoslavená Alžběta nás jemně uvádí do tohoto vzácného, ale přitom životodárného umění života z víry. Sama světice se nepovažovala za velkou spisovatelku. Její předností ovšem bylo velkorysé a vroucí srdce, schopnost cele se zaměřit jen na to, co si zaslouží být milováno. Většinu svého krátkého života prožila s touhou obětovat všechno ke cti Milovaného.

Jan Kronštadtský: Můj život v Kristu
Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2014

Sv. Jan Kronštadtský (1829–1908) byl velký pravoslavný světec moderní doby. Působil jako kněz v Kronštadtu na petrohradském předměstí, kam za ním časem proudily tisíce lidí. Byl to charizmatický duchovní pastýř a kazatel, duchovní spisovatel, mystik a divotvůrce. Vždycky věnoval zvláštní pozornost chudým. V západní církvi bývá přirovnáván k svatému faráři z Arsu. Jeho nejvýznamnějším literárním odkazem je právě rozsáhlé dílo *Můj život v Kristu*.

Bratr Roger z Taizé: Vyvolit si lásku
Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2014

Dne 16. srpna 2005 vstoupil bratr Roger do věčného života. Komunita v Taizé vydala tuto knihu na důkaz nesmírné vděčnosti za dar života svého zakladatele. Publikace naznačuje hlavní záměry bratra Rogera a jejich konkrétní uskutečňování od počátků existence komunity. Vedle textů z jeho knih a dopisů obsahuje také úryvky z delšího nepublikovaného rozhovoru, natočeného v roce 1992. Každý text je doprovázen svědectvími vybranými z tisíců kondolencí zaslaných do Taizé po jeho smrti. Je zde uveřejněno také několik úryvků z nedokončené knihy bratra Rogera, na níž pracoval v posledních týdnech svého života – měla se jmenovat právě *Vyvolit si lásku*. Zmíněny jsou i návštěvy bratří z Taizé v totalitní východní Evropě včetně tehdejšího Československa. Úvodní slovo napsal bratr Alois, současný představený komunity.

John Henry Newman: Idea univerzity
Praha, Krystal OP 2014

Klíčovou tezí toho souboru je, že skutečné poznání nemá sloužit žádným vnějším účelům, ale je cílem samo o sobě. Newmanovy pronikavé a brilantně formulované úvahy mají v anglosaském světě dodnes značný vliv a nejednou se ostře protnou se současnými diskuzemi o roli vysokých škol ve společnosti, o významu všeobecného vzdělání nebo o vztahu víry a rozumu.

Edith Steinová: K problému vcítění
Praha, Nadační fond Edity Steinové 2013

V srpnu roku 1916 obhájila Edita Steinová u Edmunda Husserla ve Freiburgu im Breisgau svou disertační práci nazvanou *K problému vcítění* (*Zum Problem der Einfühlung*), a to *summa cum laude*, a stala se poté soukromou asistentkou svého „mistra". V této své prvotině se věnuje tématu, jež Husserl do té doby blíže nezkoumal, totiž tématu intersubjektivity. Východiskem Husserlovy fenomenologie byl subjekt a odpovídajícím metodickým postupem mu bylo „zření podstaty", intuice. Přitom ovšem dosud nezkoumal, nakolik by se toto zření dalo zprostředkovat jinému subjektu – tedy i objektivně prověřit. Edita Steinová chtěla tuto tematiku zkoumat ve vztahu k problému vcítění do druhých subjektů. Její práce je ve 20. století jedním z prvních myšlenkových pokusů ukázat tělesnost druhého jako základ intersubjektivního rozumění.

Kateřina Charvátová, Jan Royt (eds.): Dějiny cisterckého řádu v Čechách (1140–1420). Kláštery založené ve 13. a 14. století
Praha, Karolinum 2014

Druhý díl *Dějin cisterckého řádu v Čechách* obsahuje všestranný popis dějin českých cisterckých klášterů založených ve 13. a 14. století: mužských opatství ve Vyšším Brodě, Zlaté Koruně, Svatém Poli, Zbraslavi a Skalici a ženských klášterů v Pohledu a Sezemicích. Text doplňuje rozsáhlá fotodokumentace a seznam pramenné a sekundární literatury.

Mikuláš Vymětal a kol.: Pijte z něho všichni. Kostel u sv. Martina ve zdi a víra v něm
Benešov, Eman 2014

Kostel u sv. Martina ve zdi má pro české protestanty zvláštní význam. Před šesti sty lety tu bylo podle tradice obnoveno vysluhování večeře Páně podobojí. Ve sborníku, který uspořádal evangelický farář Mikuláš Vymětal, najdete studie o obnoveném vysluhování podobojí v Praze 1414 z pera D. Coufala, o historické mentalitě, která tuto změnu provázela, i o jejích teologických a společenských souvislostech (P. Keřkovský, P. Hradilek). Odborníci i zasvěcení laici vyprávějí příběh kostela (M. Wernisch, M. Vymětal), podrobné vypsání několikerých stavebních proměn rozezní historii, skrytou za současnou podobou stavby a jejích varhan (P. Mikeska, T. Růžička). Odkazy na donátory, které připomíná množství erbů, komentuje A. Malinovský. Martin C. Putna předestře odkaz sv. Martina. Několik dokumentů dá nahlédnout, jak se k událostem s kostelem spojeným vztahovali kazatelé v dobách válečných. Zásadní texty se snoubí s historkami, dokumenty evokujícími každodenní život a vzpomínkami pamětníků. Ve spojení s bohatým fotografickým doprovodem vytváří sborník mozaiku, jež zve objevit mnohovrstevnatý příběh i současnost tohoto jedinečného místa.

Jakub Zouhar: František Pubička S.I. (1722–1807). Barokní historik ve století rozumu
Červený Kostelec, Pavel Mervart 2014

František Pubička je postava zajímavá nejen regionálně, ale rovněž z perspektivy dějin všech českých zemí, s nimiž spojil svůj život. Předkládaná kniha je první biografií tohoto historika. Autor vycházel z pramenů uložených v Římě, České republice i Budapešti a z rozsáhlé evropské literatury k dějinám vzdělanosti.

Andrea Riccardi: Století mučedníků
Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2014

Autor přináší v historických souvislostech příběhy křesťanů, kteří ve 20. století zemřeli pro svou víru, a analyzuje příčiny jejich utrpení a smrti. Historické kontexty jsou různé: pronásledování za II. světové války, snaha zničit náboženství v rámci pokusů o nastolení komunistické společnosti v SSSR a východní Evropě či v asijských zemích v čele s Čínou, antiklerikalismus v nově se utvářejících laických státech jako Mexiko nebo Španělsko, společensko-politické proměny na africkém kontinentě, těžkosti a předsudky v misijní práci. Všem těmto příběhům je však společné jedno: jejich protagonisté jsou lidé, kteří zůstali věrni své křesťanské víře i za cenu vlastního života.

Claus Arnold: Malé dějiny katolického modernismu
Praha, Vyšehrad 2014

Fenomén modernismu, jehož ohnisko lze vymezit přibližně léty 1904–1914, patří mezi traumatické momenty moderních dějin katolické církve. V současné katolické historiografii je chápán jako nejzávažnější z řady konfrontací mezi církví a moderním světem. Církevní představitelé po bolestné zkušenosti Francouzské revoluce zaujali nedůvěřivý a nepřátelský postoj k hodnotám moderní doby, a to včetně bytostně evangelijních hodnot, jako je myšlenka lidských práv či náboženské svobody. Až papež Lev XIII. v 90. letech 19. století pochopil nutnost změny. Především v politické a sociální oblasti přispěly jeho snahy k rozhovoru církve s moderním světem. Snažil se vytvořit prostor, především pro kněze a řeholníky, aby si osvojili nástroje soudobých vědeckých metod a postavili je do služeb hlásání evangelia. Jejich činnost byla však s nástupem nového papeže Pia X. provázena nedůvěrou vlivných mužů kurie. Výsledkem bylo faktické umrtvení svobodného myšlení v církvi na dalších 40 až 50 let. Přesto na různých místech, především v klášterních učilištích dominikánských a jezuitských, vyrůstaly nadějné teologické osobnosti jako M. D. Chenu, Yves Congar, Henri de Lubac aj., kteří svým dílem nevědomky připravovali pozdější významnou událost II. vatikánského koncilu, svolaného sv. Janem XXIII.

Israel Steinberg – Salcia Landmannová (eds.): Židovská moudrost tří tisíciletí
Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2014

Kniha je reprezentativním výborem aforismů, přísloví, rčení a zlidovělých výroků židovských myslitelů na různá všelidská témata (láska a nenávist, štěstí, jídlo, víra, domov, zdraví, tělo a duše, strach, pohostinnost, krása, zlá puzení…). Představuje bohatství duchovní tradice a lidové moudrosti židovského lidu. Jedním z hlavních znaků, jímž se vyznačuje židovské mudrosloví, je sebekritičnost

a schopnost vtipkování na vlastní účet. To je považováno za nejlepší lék na pokušení pýchy a nezdravé sebestřednosti. Kniha vznikla jako výbor z rozsáhlé a unikátní hebrejsko-jidišské sbírky Israela Steinberga, přičemž editorskou práci pro německé vydání provedla znalkyně židovské literatury Salcia Landmannová.

Pavel Kopeček: Liturgie a architektura. Moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě
Olomouc, Vydavatelství Univerzity Palackého 2014

Kniha mapuje oblasti sakrální umělecké tvorby, kde se na základě zkoumání moderních sakrálních staveb představuje architektura v závislosti na ‚kánonech' obsažených a vyjádřených liturgií a teologií. Při navrhování křesťanských staveb se promítá do architektonického návrhu konkrétní chápání liturgie a ekleziologie. Tato liturgická matrice architektonické tvorby obrací pozornost k vlastní liturgické praxi i k církevním směrnicím pro sakrální architekturu. Ačkoli tyto dokumenty stanoví obecné zásady a normy, v této publikaci se poukazuje na jistá kritéria, podle nichž je možné konkrétní sakrální stavby nejen navrhovat, ale i hodnotit. Kniha je určitým zhodnocením sakrální tvorby v Čechách a na Moravě za posledních 50 let a zaplňuje tak mezeru v současném studiu moderní české architektury.

Anotace připravili Jana Nosková a Benedikt Mohelník OP.
Všechny anotované tituly lze zakoupit či objednat
v Knihkupectví Oliva (http://www.oliva.op.cz).

MÁJ
VB

English Summary – 25 Years of Freedom

Jaroslav Šebek
Some Remarks on Church Reflection on Twenty-Five Years of Post-Communist Freedom
The historian engaged in the present-day Church history begins this issue of Salve with a sketch of historical background in which the free country and restoring Church were influencing each other. The author reminds increase of prestige of the Church in the second half of the *80's*, culminating in the canonization of St. Agnes of Bohemia. He considers a certain crisis of the Church in the 90's, when revealed false expectations both on the part of the Church and the society, and an underestimation of the real situation in post-communist Czech society in the field of spiritual life and the demand for its supply. The author puts into the broader context the phenomenon of the return of the churches' property and its (negative) presentment in society. Among the positive moments of the relationship between Church and society the author names e. g. the visit of Benedict XVI in 2009. He also discusses the twists and turns around the feast of St. Wenceslas and St. Wenceslas' tradition in the free country, and the issue of incorporation the tradition of Sts. Cyril and Methodius.

Tomáš Halík
Reconciling the Past
Attempt to Reflect and Personal Memories
The text of Tomáš Halík opens a number of topics related to the phenomenon of dealing with the past in general where the Church should become a teacher par excellence, both in the principle of self-reflection and the one of forgiveness. In the context of personal memories the author commemorates personalities and projects which in this context played an important and inspirational role in a free country.

Daniel Kroupa
Christian Principles in Czech Politics after 1989
The former Member of Parliament, Senator, and Chairman of the ODA recalls the origins of the debate about the integration of Christianity and active politics in dissident circles just before the fall of the communist regime. Kroupa specifies three main possible routes: to launch a party, which will consist mainly of Christians; to create a party that will promote the program corresponding with Christian principles and at the same time will be acceptable for many unbelievers; to disperse Christians to various political parties, and try to promote Christian principles within them. The author outlines the Christian principles which were present in the time of transformation of the country. In conclusion he deals with the issues of the role of Christianity in struggle with negative phenomena of the liberal society.

Tomáš Machula

Theological Faculties after a Quarter Century of Freedom

The current Dean of the Faculty of Theology in České Budějovice considers the presence of theology at the universities, where it returned after 1989. He states the positives of the fact that theology didn't withdraw into special religious schools, but remains a part of the "secular" universities. The author then deals with the presence of non-theological courses in faculties of theology, which he doesn't understand as a necessary evil, but as a step alongside the logic of Aquinas's teaching that theology is treating also all the things having relation to God as to their origin and goal (ST I, q. 1, a. 7). Finally, he analyzes paradoxical insufficiency of spiritual care about students of theological faculties.

Miloslav Vlk

Steps towards Reconciliation between Czechs and Germans

The Cardinal Emeritus of Prague recalls the importance of the Church for Czech-German settlement, and in particular the exchange of letters between the Czech Bishops' Conference and the German one in 1990, where the both sides admitted their guilt on injustices and atrocities against the other nation, and both begged for forgiveness. Edition of these letters are part of the article.

Pavel Černý

Walking the Ecumenical Path

Successes and Pitfalls of Ecumenical Dialogue and Cooperation in Bohemia

The Czech Brother and the Chairman Emeritus of the Ecumenical Council of Churches in his text briefly charts the history of ecumenical efforts after 1989. He reminds difficult beginnings, how during the communism the ecumenical dialogue functioned rather informally in an environment of the hidden church. The author speaks about the formation of the Ecumenical Council of Churches, about the joint Christian projects in the media, about the spiritual service in the Army of the Czech Republic, about the prison pastoral care, hospital chaplains, or spiritual care to the police. Common dialogue is happening at the level of ethical issues, in the context of the joint prayer weeks, etc. A touchstone of the cohesion of Czech ecumenical effort was according to the author e. g. the deliberations on of the church property restitution.

Benedikt Mohelník OP

The Prophetic Spirit Must Not Cease

Winding Road of the Dominican Friars through the Quarter Century of Freedom

The current Provincial of the Czech Dominicans in his balancing text walks through the history of the renewed order in the situation of a free country, and identifies the problems and successes with which the order was to confront. He focuses on the problems associated with the restoration of the communities with the community life, on the seeking of ways in the field of formation and education, on the problems associated with the church property restitution; the Provincial outlines successful

projects of mission character and entering the field of media and education. He highlights the importance of cultivating the Dominican charisma as a key feature of identity that makes possible to lead the Dominican way of life even in modern free country.

Lights and Shadows
Survey

The revue Salve approached prominent figures of the Church – both priests and laity (K. Bendová, F. X. Halas, J. Hanuš, T. Holub, B. Kubáčková, V. Malý, A. Opatrný, J. Pleskot, A. Randa, J. Regner, J. Royt, G. I. Vlková) – with the question: During the last 25 years in the Czech Church – what are you proud of and, in the contrary, what are you sorry about?

Dominik Duka OP
Epilogue – the Roots of the Liberation of the Church

The Prague archbishop in this concluding text of the issue Salve devoted to 25 years of freedom reminds the roots – a variety of personalities who enabled to advance renewal of the Church in the country. This epilogue comprises the publication of several important texts from the last period of persecution: Letter of religious to Cardinal František Tomášek (1977), Memorandum on the situation of religious orders in Czechoslovakia (1977), Václav Benda: What to do after Velehrad (excerpt, 1985), The 31-point petition by Augustin Navrátil (1987), The appeal of Father Cardinal František Tomášek to the all people of Czechoslovakia (1989).

Salve hledá velkorysé dárce a podporovatele

Proč potřebujeme Vaši pomoc:

- Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu má za sebou 24 let existence. Během této doby prošlo také vývojem v odbornosti, grafické tváři, obrazovém doprovodu i tiskové kvalitě.

- Náklady samozřejmě rostou, a tak nyní překračují náš zisk z prodeje jednotlivých čísel. Jsme odkázáni na několik velkorysých dárců.

- Vzhledem ke změnám cen poštovného a dalšímu zdražování jsme museli zvýšit cenu revue Salve na 80 Kč za výtisk při ročním předplatném 300 Kč a sponzorském 500 a více Kč.
  Tato cena je však stále výrazně nižší než skutečné náklady.

Staňte se, prosím, předplatitelem Salve – podpořte tak naši revui!

Číslo účtu pro sponzory: 6375022/2700, variabilní symbol: 72583

Adresa: Salve, Arcibiskupství pražské, Hradčanské nám. 16, 119 02 Praha 1 - Hradčany

Tel.: 603 229 688

E-mail: dominika@apha.cz

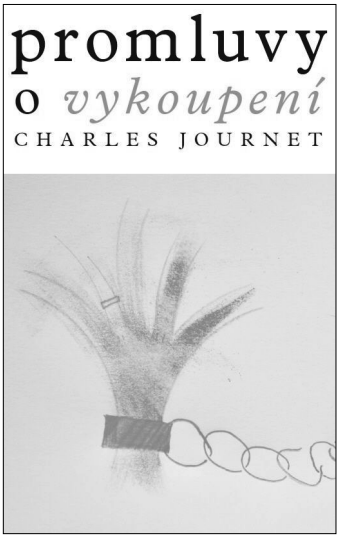
Další informace o revue Salve najdete na http://salve.op.cz.

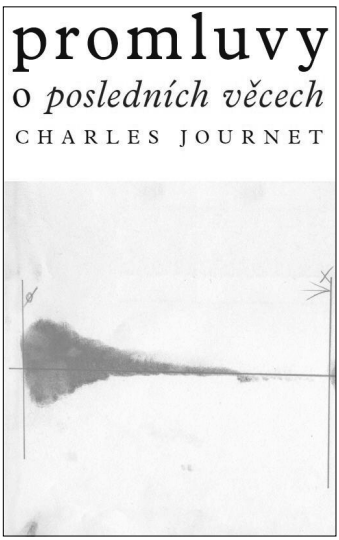
www.souvislosti.cz

NOVINKY z nakladatelství KRYSTAL OP

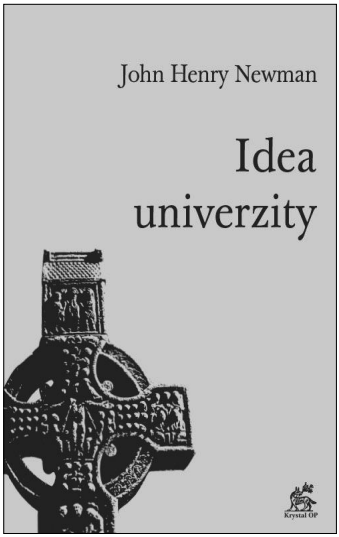

Charles Journet
Promluvy o vykoupení
Tajemství vykoupení, jakožto zjevení svrchovaného bohatství Boží lásky a zdroj naší spásy, leží v srdci teologie kardinála Charlese Journeta (1891–1975). Jeho rozjímání nad vykoupením se odvíjí mezi dvěma silnými póly: tajemstvím zla a tajemstvím Božího milosrdenství. Neustále se ocitáme tváří v tvář novým podobám zla, což představuje náročnou duchovní zkoušku. Existuje jediná cesta, skrze niž můžeme z této zkoušky vyjít vítězně, a tou je víra. Neboť jediný pohled víry nám umožní nahlédnout do neproniknutelných hlubin Božího milosrdenství, do tajemství vykoupení.
brož. 100 str., 130 Kč

Charles Journet
Promluvy o posledních věcech
Tématu posledních věcí patří v myšlení a rozjímání kardinála Journeta významné místo. Tato kniha nabízí pečlivý přepis kázání, jež na toto téma pronesl při duchovním cvičení v roce 1961. Ve svém výkladu náš kazatel jakoby nevědomky přináší živoucí svědectví čiré, průzračné víry, nesené hlubokou láskou. Nebojí se promlouvat o tajemstvích, o kterých lidé nemají odvahu hovořit a na něž nelze pohlížet bez lásky. Stvoření člověka, prvotní hřích, očistec, peklo. K těm nejtěžším otázkám, které si klade každý člověk, přistupuje naprosto zpříma, a jeho odpověď jako by už nyní byla projasněná paprskem pokoje, jehož dosáhneme později v nebi, v blaženém patření na Boha.
brož. 184 str., 220 Kč

NOVINKY z nakladatelství KRYSTAL OP

John Henry Newman
Idea univerzity
Klíčovou tezí toho souboru je, že skutečné poznání nemá sloužit žádným vnějším účelům, ale je cílem samo o sobě. Newmanovy pronikavé a brilantně formulované úvahy mají v anglosaském světě dodnes značný vliv a nejednou se ostře protnou se současnými diskusemi o roli vysokých škol ve společnosti, o významu všeobecného vzdělání nebo o vztahu víry a rozumu.

„Univerzita se zavazuje přijímat bez obav, bez předsudků a bez kompromisů všechny, kdo přicházejí ve jménu pravdy; vzájemně přizpůsobovat nanejvýš nezávislé a odlišné názory, zkušenosti a duševní návyky; a poskytnout volný prostor myšlení a vzdělanosti v jejich nejoriginálnějších podobách, nejintenzivnějších výrazech a nejbohatším rozsahu. Její svébytnou funkcí tedy je spojovat mnohé vjedno; a učí tak činit nikoliv pomocí pravidel, jež by se dala sepsat, nýbrž duchaplností, moudrostí a sebeovládáním, prohlubujícím se vhledem do předmětu poznání a bdělým překonáváním útočnosti a předsudečnosti, kdekoliv se vyskytnou.“
„Filozofie majestátního intelektu, jež podle mého soudu přináleží univerzitě, se spíše než o zjednodušování opírá o rozlišování. Jeho skutečný představitel neanalyzuje, nýbrž definuje. Jeho cílem není kompletně sepsat nebo vyložit předměty poznání, ale sledovat, nakolik jen lze, co je v jeho plnosti tajemné a nevyzpytatelné. Ujímá se všech věd, metod, nashromážděných faktů, principů, nauk, pravd, jež jsou odrazem vesmíru v lidském intelektu, všechny přijímá a žádnou nepřehlíží, a jelikož žádnou nepřehlíží, žádné ani nedovoluje, aby se příliš rozrostla a utlačovala ostatní. Jeho heslem je žít a nechat žít; bere věci, jak jsou.“

váz., 288 str., 320 Kč

Salve

revue pro teologii, duchovní život a kulturu
číslo 3 ročník 24 (2014)

vychází čtyřikrát ročně

pro Českou dominikánskou provincii a Arcibiskupství pražské vydává:
Krystal OP, s. r. o., Husova 234/8, Praha 1

šéfredaktor: Dominik Duka OP

redakce: Martin Bedřich a Norbert Schmidt

redakční rada /
Josef Bartoň, Petr Beneš CSsR, Filip Boháč OP, Dominika Bohušová OP, Gregor Buß, Tomasz Dostatni OP, Štěpán Filip OP, Ludvík Grundman OP, Klára Jirsová, Pavel Vojtěch Kohut OCD, Benedikt Mohelník OP, Jiří Pavlík, Tomáš Petráček, Tomáš Pospíšil OP, Albert-Peter Rethmann, Oldřich Selucký, Karel Šprunk, Petr Štica, Jaroslav Šubrt, Alexius Vandrovec OSB, David Vopřada.

sídlo redakce /
Salve, Arcibiskupství pražské, Hradčanské nám. 16, 119 02 Praha 1 – Hradčany
tel.: 603 229 688, e-mail: dominika@apha.cz
Redakce přijímá příspěvky bez nároku na autorský honorář.
Odborné články jsou lektorovány.

jazyková korektura: Jan Linka
překlad do angličtiny: Diana Kopřivová OP
obálka a grafická úprava: Otakar Karlas, Norbert Schmidt
sazba z písem Baskerville Ten OT a John Sans: Pavel Vodička
tisk: DURABO
internetové stránky: http://salve.op.cz

distribuce – objednávky /
Postservis, odd. předplatného, Česká pošta, s.p., 190 00 Praha 9, www.postabo.cz
e-mail: postabo.prstc@cpost.cz, bezplatná infolinka České pošty 800 300 302
oddělení periodického tisku, Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3
(Dosavadní předplatitelé obdrží složenku na předplatné poštou.)

cena 80 Kč
roční předplatné včetně poštovného 300 Kč, sponzorské 500 Kč a více

číslo účtu pro sponzorské příspěvky: 6375022/2700 v.s. 72583

MK ČR 67 83

ISSN 1213–6301